

*Dedem,
Ahmet VURAL'ın
Anısına*

ALMAN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ VE GÜÇ KULLANIMI (1949-2016):
SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM DİNAMİKLERİNİN ANALİZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

MAHMUT MAZLUM

Yüksek Lisans

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
ANKARA

Temmuz 2016

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar Sayan

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuduğumu ve kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında bir yüksek lisans tezi olabilecek yeterlikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Prof. Dr. Birgül Demirtaş

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zuhale Yeşilyurt Gündüz

Tez Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Serdar Palabıyık

Tez Jüri Üyesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Mahmut Mazlum

ÖZET

ALMAN DIŞ POLİTİKA KİMLİĞİ VE GÜÇ KULLANIMI (1949-2016): SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM DİNAMİKLERİNİN ANALİZİ

Mazlum, Mahmut
Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Birgül Demirtaş

Temmuz 2016

Bu alıŐmada Almanya'nın 1949'dan günümüze, uluslararası çatışmalarda izlediği politikalar ele alınmaktadır. Tezin amacı, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdiği, güç kullanımına karşı mesafeli ve değer bazlı dış politika kimliğinin, birleşme ve Soğuk Savaş'ın bitişinin getirdiği değişimlere rağmen sürekliliğini koruyup korumadığının anlaŐılmasıdır. Bu doğrultuda özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında geliştirilen kimlik ve bu kimliğin öne çıkan değer ve politikaları ele alınmıştır. Sonrasında Almanya'nın, hem Soğuk Savaş hem de Soğuk Savaş sonrası dönemin çatışmalarına yönelik politikalarında, bu değerlerin görünürlükleri incelenmiŐtir. Yapılan değerlendirmede, Almanya'nın çok taraflılık gibi değerleri gözeterek de olsa uluslararası müdahalelere katılımının açık Şekilde arttığı gözlemlenmiŐtir. Ancak bu müdahalelerin nadiren doğrudan ama genellikle barış gücü gibi misyonlar bağlamında olması dolayısıyla, II. Dünya Savaşı sonrası değerlerin ufak değişimlerle devam ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Alman dış politikası, güç kullanımı, süreklilik, değişim, dış politika kimliği

ABSTRACT

GERMAN FOREIGN POLICY IDENTITY AND USE OF POWER (1949-2016): ANALYSIS OF CHANGE AND CONTINUITY DYNAMICS

Mazlum, Mahmut
Master of International Relations
Supervisor: Prof. Dr. Birgöl Demirtaş

July 2016

This study examines the German Foreign Policy responses toward international conflicts since 1949. It aims to understand whether there is a change or not after the unification and Cold War in German Foreign Policy identity which is described as value-based and pacifist between World War II and these two incidents. Therefore, characteristics of the German Foreign Policy identity towards the use of power between 1949-1990 and 1990-2016 were examined to design a comparative analysis. While doing that, Germany's attitudes toward international conflicts and its participation to the solutions which are offered by its allies and international society were in the focus. Comparative analysis of the data which covers both these periods before and after the unification shows that there is a considerable change in German Foreign Policy towards the use of power, especially in the case of international interventions. Even though a change is visible, Germany's attitude has a multilateral basis and the interventions are mostly Peace Keeping Missions. Therefore, it was seen that German Foreign Policy identity has a continuity before and after the unification, but signs of normalcy were also seen to some degree.

Keywords: German foreign policy, foreign policy identity, use of power, continuity, change

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması ve aynı döneme rastlayan doktora başvurularım sürecinde bana tavsiyeleri ile yol gösteren ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Birgül Demirtaş'a,

Kıymetli yorumları ile bu tezin tamamlanmasında büyük katkıları olan değerli jüri üyeleri, Prof. Dr. Zuhâl Yeşilyurt Gündüz ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Serdar Palabıyık'a,

Eğitim hayatım boyunca bir an için bile umutsuzluğa düşmeme engel olan ve bana çalışma azmi aşıl原因 en büyük şükür sebebim aileme,

Tezin ortaya çıkması sürecinde yakınmalarına tahammül edip, bana destek olan ev arkadaşlarım Osman Tutaysalgır ve Mehmet Oğuz Tutkun'a,

Eğitim hayatım boyunca tavsiyeleri ile bana yol gösteren ve en kritik anlarda desteğini esirgemeyen, değerli büyüğüm Çağlayan Yıldız'a,

Yurtiçi Lisansüstü Eğitim Bursu (2210) ile bu çalışmanın hazırlanmasına maddi destek sağlayan TÜBİTAK'a ve bu çalışmaya katkı sağlayan, isimlerini tek tek sayamayacağım bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ankara - 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar	X
KISALTMALAR.....	XII

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
----------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI VE TEORİK ÇERÇEVE	4
--	---

2.1 Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı Kavramları.....	4
2.1.1 Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.....	5
2.1.2 Uluslararası İlişkiler ve Güç Kullanımı.....	8
2.1.3 Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımının Meşruiyeti	11
2.2 Uluslararası İlişkiler Teorileri Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı.....	15
2.2.1 Realizm Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı	16
2.2.2 Liberal Teoriler Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı ...	20
2.2.3 İnşacılık Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı.....	24
2.2.4 Eleştirel Teori ve Alternatif Yaklaşımlar Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı	28
2.3 Kavramlar ve Teorinin Operasyonelleştirilmesi.....	32
2.3.1 Güvenlik ve Güç Kullanımı Kavramları	33
2.3.2 Teorik Çerçeve	34
2.4 Literatürde Alman Dış Politika Kimliği	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METODOLOJİ.....43

- 3.1 Hipotez, Araştırma Sorusu ve Değişkenler43
3.2 Araştırma Dizaynı ve Kullanılacak Yöntemler45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİRLEŞME ÖNCESİ ALMAN DIŞ POLİTİKASI.....47

- 4.1 II. Dünya Savaşı'na Kadar Almanya48
4.1.1 Bölünmeler ve Birleşmeler Tarihi48
4.1.2 Prusya'dan 1945'e Almanya'nın Militarist Değerleri.....52
4.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Almanya54
4.2.1 Batı Politikası (*Westpolitik*).....57
4.2.2 Doğu Politikası (*Ostpolitik*).....59
4.2.3 Birleşme Süreci62
4.3 Birleşme Öncesi Alman Dış Politikasında Güvenlik ve Güç Kullanımı.64
4.3.1 Yeniden Silahlanma ve Yeni Askeri Yapı.....66
4.3.2 Çok Taraflılık ve Yarı Egemenlik (*Multilateralism and Semi-Sovereignty*).....69
4.3.3 Sivil Güç ve Kaçınma Kültürü (*Culture of Restraint*).....72
4.3.4 Batı Almanya'nın Soğuk Savaş Dönemi Çatışmalarına Yönelik Politikaları76

BEŞİNCİ BÖLÜM: BİRLEŞME SONRASI ALMAN DIŞ POLİTİKASI80

- 5.1 Birleşme Sonrası Alman Dış Politikasına Genel Bir Bakış.....82
5.1.1 Birleşmenin Güç Bağlamında Sonuçları83
5.1.2 Normalleşme Tartışmaları86
5.2 Birleşme Sonrası Alman Dış Politikasında Güç Kullanımı.....89

5.2.1	Körfez Savaşı ve Eski Yugoslavya'nın Dağılması Savaşları	90
5.2.2	Kosova Müdahalesi	93
5.2.3	Teröre Karşı Savaş: Afganistan ve Irak Müdahaleleri	98
5.2.4	Arap Baharı Krizleri: Libya, Suriye ve IŞİD.....	101
5.2.5	Rusya Bağlantılı Çatışmalar: Gürcistan ve Ukrayna Çatışmaları	105

ALTINCI BÖLÜM: BİRLEŞME ÖNCESİ VE SONRASI POLİTİKALARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	108
---	-----

YEDİNCİ BÖLÜM: SONUÇ.....	120
---------------------------	-----

KAYNAKÇA	124
----------------	-----

TABLÖLAR

TABLO-1: Almanya'nın Katıldığı Uluslararası Misyonlar

TABLO-2: 1990 Öncesi ve Sonrası Toplam Silah İhracatı Gelirleri

TABLO-3: Askeri Harcamalar ve GSYH'ya Oranları

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

FRG: Federal Almanya Cumhuriyeti (Batı Almanya)

GDR: Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya)

SPD: Almanya Sosyal Demokrat Partisi

CDU/CSU: Hristiyan Demokrat Birliği / Hristiyan Sosyal Birliği

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler ilk devletlerin ortaya çıkışından günümüze sürekli olarak gelişim gösteren bir alan olmuştur. Bir disiplin olarak ortaya çıkışından günümüze ise bu gelişim süreci, dünyadaki diğer gelişmelerle de paralel şekilde çok daha hızlı bir hale gelmiştir. Bunun yanı sıra küreselleşme sonucunda artık daha önce uluslararası ilişkilerin konusu olan konular, insanların günlük yaşamlarına girmiş ve adeta her alanda görünürlük kazanmıştır. Bütün bunların sonucu olarak ise bugün çok daha karmaşık ve çok daha fazla aktörün olduğu bir sisteme şahitlik edildiği söylenebilir. Bu çok karmaşık sistem içerisinde, hem tarihteki iki dünya savaşında büyük rol oynayan hem de II. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirdiği özgün politikalarla farklı bir konuma sahip olduğu iddia edilebilen Almanya, bu çalışmanın odağındaki ülke olacaktır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere Almanya'nın II. Dünya Savaşı ve birleşme arası dönemde geliştirdiği kimliksel değer ve normların, birleşmeden günümüze kadarki süreçte ortaya çıkan ve uluslararası müdahalelere konu olan çatışmalara yönelik politikalarındaki görünürlükleri ele alınacaktır. Yapılacak olan karşılaştırmalı

analizin ardından ise bu değerlerde ve dolayısıyla da mezkûr kimlikte bir değişim olup olmadığı değerlendirilecektir.

Çalışmanın ilk kısmında, ilerleyen bölümlerde sıklıkla kullanılacak olan güç, güvenlik ve güç kullanımı gibi kavramlar tanımlanacak, bu kavramlara uluslararası ilişkiler teorilerinin yaklaşımları ele alınacak ve konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalara değinilecektir. Burada tanımlanacak kavramlar ve teori operasyonel hale getirilecek, özellikle kimlik kavramı ve onu etkileyen unsurlar ortaya konulacaktır. Bunun yanı sıra konu ile ilgili literatür taraması da yapılarak, bu çalışmanın nasıl bir boşluğu doldurduğu konusuna da değinilecektir.

Tanımlamalardan sonra çalışmanın nasıl bir tasarıma sahip olacağı, araştırma sorusu, hipotezi ve değişkenleri değerlendirilecektir. Burada yapılacak olan açıklamalara binaen verilerin toplanması kısmına geçilecek ve kalitatif bir anlayış ile konu ile ilgili veriler toplanacaktır. Veri toplama bölümü iki ayrı başlığa ayrılacak, ilkinde birleşme öncesi geliştirilen ve dış politikada güç kullanımını öteleyen değerler ele alınacaktır. Tarihinde yaşadığı büyük savaşlar ve bu savaşlar sonucunda yaşadığı büyük kırılmalar ile nevi şahsına münhasır bir ülke olduğunu iddia edilebilen Almanya, II. Dünya Savaşı sonunda askeri çatışmalardan kaçınmaya çalışan bir politik kültür geliştirmiştir. İki büyük savaşın getirdiği büyük yıkımlar ve felaketler elbette ki tarihsel militarist kimliğinin, anti-militarist bir kimliğe bürünmesinde çok etkili olmuştur. Sonuç olarak Almanya, kaçınma kültürü (*culture of restraint*), çok taraflılık ve sivil güç (*civil power*) gibi kimliksel diyebileceğimiz değerler ile ön plana çıkan bir dış politika anlayışı geliştirmiştir. Bu kavramlar bu tezin konusuna da bir anlamda temel oluşturduğundan öncelikle bu kavramlar, oluşumları ve Alman dış politikasında görünürlükleri incelenecektir.

Almanya'nın neredeyse iki dünya savaşına sebep oluşturmuş militarist değerlerinin tarihsel gelişimi ve II. Dünya Savaşı ile yaşanan kırılma sonrası edindiği tam tersi değerler, güç kullanımına yönelik dış politika kimliğinin parçası olmuşlardır. Bu değerlerin, Soğuk Savaş'ın bitişi ve iki Almanya'nın birleşmesi ile bir değişim sürecine girip girmediği konusu ise çalışmanın cevap aradığı sorulardan bir tanesi olacaktır. Bu bağlamda çalışmanın ikinci kısımda, birleşmeden günümüze uzanan süreçte ortaya çıkan çatışma durumlarında, Almanya'nın özellikle güç kullanımı bağlamında geliştirdiği politikalar ve bunlara yönelik tartışmalar ele alınacaktır.

Belirgin konjonktürel farklılıklar içeren bu iki dönemde, güç kullanımına yönelik geliştirilen politikalar arasındaki farklar, kimliksel değişim iddiasına temel oluşturacaktır. Bu bağlamda her iki veri toplama bölümünde de, Almanya'nın dönem itibari ile öne çıkardığı kimliksel değerler ve bu değerlerin dış politikaya yansımaları ele alınacak, burada elde edilen veriler de sonraki bölümde karşılaştırmalı bir şekilde incelenecek ve değişim konusunda bir değerlendirme yapılacaktır. Burada değerlendirilecek olan veriler tarihsel analiz ve niteliksel (kalitatif) analiz yöntemleri ile toplanacaktır. Burada toplanan verilerin değerlendirilmesi ise yine aynı yöntemlere ek olarak karşılaştırmalı analiz yöntemi ile yapılacaktır.

Teorik yaklaşımı ve günümüze kadar ortaya çıkmış ilgili bütün çatışmalara yönelik Alman dış politikasını ele almasıyla öne çıkacak bu çalışmanın da dolayısıyla önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir. Çalışmanın veri toplama ve değerlendirme bölümlerinden sonra ise, Almanya'nın güç kullanımı içeren krizlere yönelik politik kararlarındaki artışa binaen, bu bağlamdaki dış politika kimliğinde bir değişim olduğu tezi savunulacaktır. Bu değişimin unsurları ve mahiyeti ise sonuç bölümünde ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE TEORİK ÇERÇEVE

Giriş bölümünde bahsedildiği üzere bu bölümde öncelikle çalışmada ağırlıklı değinilecek olan güç, güç kullanımı ve güvenlik gibi kavramlar tanımlanacaktır. Bunun yanı sıra burada tanımlanan kavramların uluslararası ilişkiler teorileri tarafından nasıl ele alındıkları konusuna değinilecektir. Bu kavramlar ve ele alınan teorilerin operasyonel hale getirilmesinden sonra ise konu ile ilgili literatür taraması yapılacaktır. Burada ortaya konulacak teorik çerçeve ve konunun kapsamı itibari ile de çalışmanın, literatürde doldurmayı hedeflediği boşluğa değinilecektir.

2.1 Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı Kavramları

Bu çalışmanın güç kullanımına yönelik dış politika kimliğini inceliyor oluşu, güvenlik, güç ve güç kullanımı gibi kavramlar hakkında bir analizin yapılmasını da gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle bahsedilen kavramlar genel itibari ile tanımlanacak daha sonra ise uluslararası ilişkiler teorilerinin bu kavramlara yönelik müstakil görüşleri ele alınacaktır. Bu doğrultuda, çalışmanın bu kısmında uluslararası

ilişkiler disiplini içinde güvenliğin nasıl bir konumda olduğu, dış politika analizlerine etkisi ve ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin bu kavrama atıfları konu edilecektir.

2.1.1 Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

Nispeten yeni disiplinlerden biri olan uluslararası ilişkiler disiplininin güvenlik kavramı ile pek çok yönden bağlantılı olduğu söylenebilir. Nitekim uluslararası ilişkiler literatüründe disiplinin doğuşu genel olarak savaşların ortaya çıkmasını engellemek amacı ile bağlantılı şekilde anlatılır. Buna göre, I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım böyle bir savaşın bir daha yaşanmasının engellenmesine yönelik arayışlar oluşturmuş ve uluslararası ilişkiler disiplini de bu arayışın sonuçlarından biri olmuştur (Öztürk, 2014, s. 74-75). Bu bağlamda güvenlik kavramının, disiplinin doğuşunda da etkili olmuş bir kavram olduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası ilişkiler, bir disiplin olarak ortaya çıkmadan önce de devletlerarasında bir ilişkiler ağı söz konusudur. Disiplinin tarihinde, bu ilişkilerin insanların topluluklar halinde yaşamaya başladıkları dönemle başlayıp, Vestfalya Antlaşması ve modern devletlerin ortaya çıkması ile birlikte tam bir varlık kazandığı anlatılır (Sönmezoğlu, 2009, s. 23-50). Yine bu bağlamda güvenlikle ilgili kavramların disiplinin ortaya çıkışındaki etkisinin yanı sıra, bunun çok daha öncesinde de etkili olduğu söylenebilir. Nitekim her ne kadar devletlerarasındaki ilişkiler denildiğinde, diplomatlar ve anlaşmalar akla gelse de savaşlar da bu ilişkilerin önemli bir parçası olmuşlardır (Yalçınkaya, 2008, s. 11).

Uluslararası ilişkiler içerisinde bu kadar önemli bir konumu olan güvenlik kavramının ne ifade ettiği ise uzun süreden beri süregelen bir tartışma konusudur.

Öyle ki ele aldığı konuya ve ortaya atıldığı döneme göre farklı güvenlik tanımları bulunmaktadır. Bu noktada güvenlik kavramının ilk tanımlarının genellikle kazanılmış değerlerin korunması temelinde yapıldığı söylenebilir. Bu bağlamda kavramı ilk ele alanlardan olan A. Wolfers (2007, s. 17) 1952 yılında yayınlanan makalesinde güvenliği, objektif anlamıyla elde edilmiş değerlere yönelik tehditlerin seviyesi, sübjektif anlamıyla ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusunun olmaması durumu şeklinde tanımlamıştır. Benzer bir tanımda ise güvenlik, kazanılmış ve sahibi için hayati mahiyette olan değerlerin, kontrol edilmedikleri anlarda tehde maruz kalmama durumu olarak tanımlanmıştır (Williams, 2008).

Yukarıda yapılan tanımlardan yola çıkacak olursak, temel anlamıyla güvenliğin “değerler” ve “tehdit” kavramları ile ilişkili biçimde tanımlandığı görülebilir. Bu kavramların farklı odak noktaları ile kullanılması durumu ise bize farklı güvenlik tanımları verecektir. Nitekim yukarıda bahsedilen güvenlik tanımlamaları, Baldwin (2004, s. 13-21) tarafından da dile getirildiği üzere; kimin için güvenlik, hangi değerler için güvenlik, ne düzeyde güvenlik, hangi tehditlere karşı güvenlik vb. gibi birçok soruyu akla getirmektedir. Bu bağlamda konunun ve kavramın kapsamı bu çalışmada sadece ana hatları ile ele alınacak olsa da genişletilebilir bir mahiyettedir. Ancak kavram ile ilgili vurgulanması gereken nokta, ne durumda olursa olsun güvenlik/güvensizlik olgusundan bahsedilmesi için varlığın korunması bakımlarından iç/dış tehdidin ya da bu türden algılamaların bulunması gereklidir (Dedeoğlu, 2003, s. 10-11).

Günümüze doğru gelindikçe güvenlik kavramının kapsamında çok farklı alanları kapsayacak şekilde değişimler olmuştur. Bu değişimler yoğunlukla Soğuk Savaş'ın bitişi ile yaşanmakla birlikte literatürde *genişletilmiş güvenlik (extended security)* kavramı ile anlatılmıştır. 1990'ların başında ortaya atılan bu kavrama göre

güvenlik dört aşamada genişleme göstermiştir. Buna göre ilk olarak güvenlik, ulusların güvenliği noktasından aşağı yönlü genişleyerek bireylerin ve grupların güvenliği noktasına gelmiştir. İkinci kısımda ise yukarı yönlü bir genişleme ile uluslararası sistemin güvenliği seviyesini kapsar hale gelmiştir. Burada verilen kavramların güvenliğinin aynı şekilde sağlanamıyor oluşu, kavramın üçüncü genişlemesine sebep olmuş ve askeri güvenlikten politik, sosyal ve çevre güvenliği gibi konular bu kapsama girmiştir. Bu kavramların dâhil oluşu ise son kavramsal genişlemeyi beraberinde getirmiştir. Bu genişleme değişen güvenlik türlerinin sağlayıcılarında gerçekleşmiş olup, sadece ulusal devletler olan uygulayıcıları uluslararası örgütlerden sivil toplum örgütlerine kadar uzanan bir yelpazede genişletmiştir (Rotschild, 2007, s. 2-3).

Günümüzde yukarıda bahsedilen bu genişlemenin sonucu olarak aslında her kavramın güvenlik içine girebildiği bir dönemde olduğumuz iddia edilebilir. Nitekim uluslararası ilişkiler teorilerinin bu kavramı nasıl ele aldığının tartışılacağı ileriki bölümlerde, teorilerin özellikle üzerinde durdukları bu kavramların bazıları da ele alınacaktır. Ancak ondan önce yapılması gereken, güvenliğin uluslararası ilişkiler içinde nasıl tanımlandığını anlamaya çalışmaktır.

Yukarıda yapılan güvenlik tanımlarına benzer şekilde uluslararası güvenlik kavramı “değer” ve “tehdit” kavramlarının üzerine devletlerin eklendiği bir tanım olacaktır. Nitekim literatürde geleneksel yaklaşımlar genel itibari ile güvenliği devlet ve devletin politik devamlılığı ile ilişkilendirmişlerdir (Lawson, 2012). Bu bağlamda yapılmış bir tanıma göre uluslararası güvenliğin bir devletin toprak bütünlüğü ve politik sisteminin devamı ile ilgili ya da devletin kimliği ile alakalı olduğunu iddia edebiliriz (Diez, Bode, & Da Costa, 2011).

Bunun yanı sıra daha önce bahsedildiği üzere odak noktasına göre değişebilen güvenlik tanımları burada da aktörlere, aktörlerin büyüklüklerine ve amaçlarına göre farklılaşabilmektedir. Beril Dedeoğlu (2003, s. 10) güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerde altı farklı düzlemde ifade bulacağını belirtmiştir. Bunlar uluslararası sistemin güvenliği, alt sistemlerin bölgelerin güvenliği, devletin güvenliği, toplumun güvenliği, toplumsal alt grupların güvenliği ve bireylerin güvenliğidir. Bu düzeylerden bir kısmının yukarıda anlatıldığı üzere genişletilmiş güvenlik kavramı ile alana dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

Burada yapılan tanımlamalardan anlaşılacağı üzere güvenlik kavramı devletler ya da uluslararası ilişkiler için sistemin ya da devletin varlığının devamı ve buna yönelik bir tehdidin olmaması ya da olan tehditlerin bertaraf edilmesidir. Bu doğrultuda devletlerin bu tehditleri engelleme noktasında kullandıkları araçlara bakmak faydalı olacaktır. Buradaki temel araçlar ise kuşkusuz güvenlik kavramının çok yakın bir ilişki içerisinde olduğu askeri kavramlar ve güç kullanımıdır. Nitekim devletlerin kendilerini savunmak ve kendilerine yönelik tehditleri bertaraf etmek için kullandıkları en temel unsurlar bunlardır.

2.1.2 Uluslararası İlişkiler ve Güç Kullanımı

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde güvenlik ve güç kavramlarının doğrudan bir ilişki içerisinde oldukları söylenebilir. Nitekim güvenlik durumunu bozan tehditler ve bunları engellemeye yönelik engeller güç öğeleri ve kullanımı içeren durumlardır. Bu kavram da yine güvenlik kavramına benzer şekilde disiplinin tarihi boyunca birçok kez ele alınmış ve birçok tanımlanmıştır. Bu bağlamda disiplin içinde yazılmış kitapların başlıklarına göz gezdirmek bile bu kavramın ne kadar çok işlendiğini

görmemizde yeterli olacaktır (Tanrıseven, Güç, 2005, s. 53). Ancak yine güvenlik kavramında olduğu gibi bu tanımların net bir sınırını çizmek çok mümkün değildir.

Kavramın tanımından önce disiplinde geçen güç kavramsallaştırmalarının ufak bir ayrımının yapılması gerekmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi buradaki güç kavramı ile kast edilen kapasite ile alakalı olan “*power*” kavramı değil daha çok askeri anlamda kullanılan “*force*” kavramıdır. Ancak bahsedilen iki farklı güç kavramı belli noktalarda ayrışıyor olsalar da temel noktasında “bir diğer aktörü etkileme yeteneği” olarak tanımlanırlar (Kadercan, 2014, s. 217). Bir diğer tanımda ise güç kavramının sadece diğer aktörleri etkileme yeteneği olmadığı, aynı zamanda sonuçları kontrol ederek, doğal olarak oluşmayacak sonuçlar elde edebilme yeteneği olduğu iddia edilmiştir (Mingst, 2004, s. 108). Bu iki tanım göz önüne alındığında güç kavramının devletlerin amaçlarına ulaşabilmek için kullandıkları bir etken olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Güç kavramı yukarıda belirtildiği üzere farklı teori ve çalışma alanlarına göre farklı şekillerde tanımlanabilir. Nitekim devletlerin güçlerinden bahsettiğimizde bu askeri, ekonomik, diplomatik ve doğal kaynaklar gibi birçok ayrı kalemi kapsayabilir. Alternatif bir söyleyişle güç kavramı farklı kaynaklara, ilişkilere ve ihtimallere atıf yapar şekilde kullanılabilir sembol bir kavramdır (Deutsch, 1988, s. 46). Bu kavramı çalışmanın alanı olan güvenlik bağlamına çektiğimizde ise bu kavramın askeri güç anlamına gelen türü karşımıza çıkar. Nitekim bu çalışma sırasında sıkça kullanılacak olan güç kavramını bu bağlam içerisinde kullanılmaktadır.

Devletler için güç kullanımının ne kadar önemli bir yere haiz olduğunu anlamak için 21. yüzyıl örnek olarak alınabilir. Nitekim demokrasinin, diplomasinin ve devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın tarihin o dönemine kadar olan kısmına kıyasla en üst düzeyinde olduğu bu günlerde bile savaşların yaşanıyor olması, güç

kullanımının devletler için kolay vazgeçilemez bir argüman olduğunun açık bir kanıtıdır. Ancak güç kullanımının ve buna yarayan araçların devletler için önemli argümanlar olduğu görülse de, bu durum devletlerin her durumda güç kullandığı anlamına da gelmemektedir. Öyle ki bu çalışmada incelenen Almanya, ilerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere, bu konuda tartışmalı istisnalardan bir tanesidir.

Devletlerin güç kullanımına yatkınlıklarının yanı sıra açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer konu da gücün hangi amaçlar için kullanıldığıdır. Konuyla ilgili makalesinde Robert J. Art (1980), askeri güç kullanımının “savunma, caydırıcılık, zorlama ve itibar” gibi dört ana başlıkta toplanabileceğini söylemiştir. Buradaki savunma ve caydırıcılık kavramları askeri gücün aslında en temel kullanım alanlarını işaret etmektedir. Savunma, devletin kendisine ve halkına yönelik saldırıların başladıktan sonra durdurulması anlamına gelirken; caydırıcılık, saldırganlığın fiile dökülmesini engelleme olarak görülebilir.

Askeri gücün zorlama ve itibar için kullanımları ise önceki iki kavrama göre daha politik kavramlar olarak görülebilir. Zorlama kavramı daha çok diğer bir aktörün yaptığı ve tehdit olarak görülen bir hareketin engellenmesi ya da baştan böyle bir hareketin ortaya çıkmaması için baskı uygulanmasıdır. İtibar için askeri gücün kullanılması ise daha çok gövde gösterisi olarak tanımlanabilir. Son teknoloji silahların üretilmesi ya da satın alınması gibi yollarla ortaya çıktığı söylenebilir. Buradaki durum diğer aktörlere gözdağı vermek ya da onları caydırmak değil, daha çok vatandaşların gurur duygusunu ve devletin prestijini arttırmak ya da devleti yönetenin kişisel isteklerinin tatmini içindir (Art, 1980, s. 10).

Güvenlik, güç ve güç kullanımı kavramları her ne kadar daha ayrıntılı şekilde ele alınabilecek kavramlar olsalar da çalışmanın kapsamı itibarıyla detaya inilmemiş, daha çok temel tanımlar yapılmıştır. Bu kavramların uluslararası ilişkiler bağlamında

ne ifade ettiklerine dair detaylı bir analiz, uluslararası ilişkiler teorileri özelinde ilerleyen bölümlerde yapılacaktır. Ancak o bölümden önce, güç kullanımı kavramının uluslararası hukuk ve meşruiyet düzleminde nasıl ele alındığı konusuna değinilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ileriki bölümde devletlerin güç kullanımının uluslararası hukuk tarafından ne gibi hallerde uygun görüleceği konusu ele alınacaktır.

2.1.3 Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımının Meşruiyeti

Bahsedildiği üzere uluslararası ilişkilerde güç kullanımı, politikanın farklı bir şekilde devamından, ülke savunmasına ve hatta liderlerin kişisel isteklerine kadar farklı alanlarda karşımıza çıkabilmektedir. Bu kadar geniş bir alanda karşımıza çıkabilen devletlerin güç kullanımının meşruiyeti tartışmaları da yine aynı ölçüde geniştir. Devletlerin uluslararası krizlerde güç kullanımına başvurması durumunun ve dolayısıyla da savaşın tarihinin çok eskiye gitmesi münasebetiyle, güç kullanımının meşruiyeti ile ilgili fikirlerin de bu denli geçmişe gittiğini ifade edebiliriz.

Güç kullanımının ve savaşın meşruluğu konusunun tarihsel dönemlere göre farklı okumaları olmuştur. Konuyla ilgili çalışmalarda da bu konu farklı dönemlere ayrılarak ele alınmıştır. Örneğin, Enver Bozkurt (2003, s. 6-11), savaşın meşruiyeti konusunu, Birleşmiş Milletler'in kuruluşu ve öncesi olarak ikiye ayırmış, BM öncesi kısmı da kendi içinde 4 evrede ele almıştır. Bu evreler, H. Grotius'un öncesi ve sonrası, Milletler Cemiyeti ve Briand – Kellogg Paktı şeklinde ayrılmıştır. Buradaki ayırımın uluslararası hukukun gelişim evreleri ile de benzerlik gösterdiği de iddia edilebilir. Konuyla ilgili olarak Haldun Yalçınkaya da benzer bir sınıflama yaparak güç kullanımının meşruiyetinin dayanaklarını; dinler, modern savaş hukuku ve BM olarak üç ana başlık altında toplamıştır (Yalçınkaya, 2008, s. 107-142).

Yukarıda bahsedilen her dönemde güç kullanımına ne zaman başvurulabileceği ve güç kullanımını sırasında nasıl bir yol izleneceği gibi konularda farklı yorumlar ileri sürülmüştür. Bu bakış açıları ve yaklaşımlar genel olarak; güç kullanımını moral kavramların dışında tutan “realizm”, güç kullanımına her koşulda karşı çıkan “pasifizm” ve belli şartlar dâhilinde güç kullanımına izin veren “haklı savaş” kavramları olmak üzere üç başlık altında toplanabilir (Taslaman & Taslaman, 2013, s. 2). Bu başlıklar içerisinde hukuksal bir çerçeve çizilmesi açısından önemli olan kavram haklı savaş kavramının üzerinde durulması gerekmektedir.

Haklı savaş kavramı realist ve pasifist görüşlerin ortasında sayılabilecek bir noktada konumlanmıştır. Bu konumuyla ne güç kullanımını politikanın bir aracı olarak görüp onu her noktada meşrulaştırmış, ne de onu tam anlamıyla yasaklayan bir tutum izlemiştir. Haklı savaş kavramı savaşların başlatılması ve uygulanması sırasında uyulacak bir dizi kurallar getirerek uluslararası alanda güç kullanımını sınırlamıştır diyebiliriz. Nitekim bu bağlamda kavramı yaygın hale getiren ilk kurumlar dinler olmuştur. İslam, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerinin hepsinde savaşların hangi durumlarda haklı sayılabileceğine dair kurallar ve düzenlemeler vardır (Yalçınkaya, 2008, s. 108-112). Özellikle Hıristiyanlık dininde St. Augustine tarafından ortaya atılan ve dinin o döneme kadar ortaya koyduğu barışçıl tutumu değiştiren yorumlar, haklı savaş kavramının ortaya çıkışında büyük öneme sahiptir (Ereker, 2004, s. 7).

Güç kullanımının meşruiyeti ve haklı savaş kavramlarının yanında “*jus ad bellum*” ve “*jus in bello*” kavramlarının da açıklanması gerekmektedir. Bu iki kavramdan ilki savaşın başlaması sürecindeki kuralları belirlerken ikincisi savaş sırasında uyulması gereken kuralları belirlemektedir. Bu bağlamda haklı savaş dediğimizde *jus ad bellum* gereği bir savaşın; haklı bir neden, meşru bir karar alıcı,

doğru amaç, barışın sona ermesi ve savaşın son çare olması gibi şartları sağlaması, *jus in bello* uyarınca da oransallık ve savaşan savaşmayan ayrımını gözetmesi gerekmektedir. (Yalçinkaya, 2008, s. 127). Bu düzenlemeler içerisinde bazı tartışmalı kavramlar söz konusudur. Örneğin haklı neden kavramı tarih boyunca farklı şekillerde anlaşılmış olsa da günümüzde sadece bir saldırıya karşı savunma amaçlı g kullanımını haklı olarak ele almaktadır (Taslaman & Taslaman, 2013, s. 7). Durum her ne kadar böyle olsa da haklı savaş kuramcılarının zaman zaman saldırı savaşlarını da savunma amaı kapsamına aldıkları görülebilmektedir (Ereker, 2004). Bu tür durumlara potansiyel saldırıların hemen öncesinde gerçekleştirilen “nleyici saldırı” kavramını örnek olarak vermek mümkündür.

Güç kullanımının meşruiyeti dinler ya da uluslararası hukuk gibi olgularla düzenlenerek, 20. yüzyıla kadar tartışılmıştır. 20. yüzyılın hemen başında ortaya çıkan ve büyük bir yıkıma sebep olan I. Dünya Savaşı yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Milletler Cemiyeti ile uluslararası alanda kuvvet kullanımına sınırlamalar getirilmiş, daha sonra da Briand - Kellogg Paktı olarak da bilinen Paris Paktı ile güç kullanımı açık bir şekilde yasaklanmıştır (Yalçinkaya, 2008, s. 127). Yapılan bu düzenlemelerin devletlerin kuvvet kullanımını engelleyememesi ve II. Dünya Savaşı gibi daha büyük bir yıkımın yaşanması Birleşmiş Milletler gibi yeni bir örgütün kurulmasına yol açmıştır.

Günümüzde g kullanımının meşruiyeti ise BM tarafından belirlenen ilkelere göre düzenlenmiştir. BM kurucu antlaşmasında ortaya konan temel prensiplere göre devletlerin aralarındaki sorunları barışıl yollarla çözmeleri gerektiği vurgusu yapılmış ve meşru müdafaa gibi bazı istisna durumlar haricinde kuvvet kullanımı yasaklanmıştır (Bozkurt, 2003, s. 16-18). Meşru müdafaa konusu daha önce de bahsedildiği üzere, haklı savaş kavramının da en temel dayanak noktalarından biridir,

ancak günümüze doğru gelindikçe yaşanan konjonktürel değişimler sonucunda o da değişime uğramıştır. Bu bağlamda, BM şartında öne sürülen meşru müdafaa kavramının kapsamı devletler tarafından yapılan saldırıların yanında, terör örgütlerini destekleyen devletlere karşı yapılan müdahaleleri de (11 Eylül saldırılarında olduğu gibi) kapsar hale gelmiştir (Sur, 2010, s. 261-262).

Birleşmiş Milletler'in uluslararası alanda kuvvet kullanımına yönelik kısıtlamaları ve bunların istisnaları bu kadar ile sınırlı değildir. Nitekim BM şartında açıkça belirtildiği üzere barışçı çözüm yollarının tükenmesi durumunda BM Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı tedbirlere başvurma yoluna gitmesi mümkündür. BM Antlaşmasının konuyla ilgili VII. Bölümünde özetle, devletlerin kendi aralarında çıkacak sorunları VI. Bölümde ifade edilen barışçıl yollarla çözememeleri durumunda Güvenlik Konseyi tarafından alınacak önlemlerden bahseder. Bu önlemlerin yeterli olmaması durumundaki önlemler ise 42. Maddede şöyle ifade edilmiştir:

“Güvenlik Konseyi, 41. madde 'de öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler protestoları, ablukaları ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.”¹

Bu madde uyarınca BM üyesi devletlerin gerekli görülen durumlarda, barışı sağlamak amacıyla güç kullanabileceği ifade edilmiştir.

¹ Birleşmiş Milletler Antlaşması, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf , Son Erişim Tarihi: 05.03.2016

Bu maddenin yanı sıra örgütün kuruluş amacına uygun şekilde barışın tesisi için kuvvet kullanması durumu da söz konusudur. Bu durum barış gücü operasyonları başlığı altında çeşitli şekillerde isimlendirilmektedir. Buradaki temel amaç tarihteki Bosna, Kosova ve Afganistan örneklerinde görüldüğü üzere tampon ya da güvenli bölgeler oluşturmak amaçlı, hafif silahlı askerlerin bölgeye yerleştirilmesi ile barışın korunması ya da sürdürülmesidir. Uluslararası toplumun kuvvet kullanarak uluslararası sorunlara müdahale etmesi olarak da tanımlayabileceğimiz bu durumu da konumuz itibari ile kuvvet kullanımı başlığı altında değerlendirebiliriz.

Buraya kadar olan kısımda güvenlik, güç ve güç kullanımı kavramlarının literatürdeki karşılıkları ele alındı. Bu kavramların çalışmamız içinde nasıl kullanılacağı kısmına geçmeden önce bu kavramların ana akım uluslararası ilişkiler teorileri tarafından nasıl ele alındığı değerlendirilecektir. Bu bağlamda ileriki bölümde realizm, liberalizm, sosyal inşacılık ve eleştirel teorilerin bu kavramlara bakış açıları ele alınacaktır.

2.2 Uluslararası İlişkiler Teorileri Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı

Uluslararası ilişkiler disiplini her ne kadar yeni bir disiplin olarak ele alınsa da felsefi kaynakları çok eskilere dayanmaktadır. Bu doğrultuda literatürde ortaya konmuş eserlerde Thucydides, N. Machiavelli, T. Hobbes ve I. Kant gibi isimlere sıkça atıflar yapılmıştır. Bu isimlerin etkilerini özellikle disiplinin tarihi gelişim sürecinde ortaya atılan teorilerde görmek mümkündür. Başlangıçta bu isimlerin ortaya koyduğu felsefi fikirlerden yola çıkan teorilerin egemen olduğu uluslararası ilişkiler teorisi, dönemsel gelişmeler ve tartışmalardan etkilenerek gelişmiş ve çeşitlenmiştir.

Bu yönüyle düşünüldüğünde, bu çalışmada ele alınacak konu ile ilgili kavramların disiplinin öne çıkan teorilerinde nasıl ele alındıkları önemli bir soru olarak öne çıkmaktadır. Bu kısımda öne çıkan teorilerden kasıt realizm, liberalizm, inşacılık ve eleştirel teoriler şeklindedir. Bu teoriler literatürde genel olarak ana akım teoriler olarak anılmakta oldukları için tercih edilmişlerdir. Bunun yanı sıra eleştirel teoriler ve alternatif yaklaşımlar bölümünde diğer bir takım teorilere de kısaca değinilecektir. Mezkûr teoriler ana hatları ile ele alınacak ve güvenlik, güç ve güç kullanımı gibi kavramlara nasıl yaklaştıkları analiz edilecektir.

2.2.1 Realizm Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel itibari ile savaşların nasıl engellenebileceği sorunsalı üzerine kurulduğundan önceki bölümlerde bahsedilmişti. Nitekim iki savaş arası dönemde özellikle Milletler Cemiyeti ile görünürlük kazanan idealizm akımının II. Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememesi realizm akımının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İlk dönemi birçok kaynakta klasik realizm olarak geçen teorinin felsefi temellerinin Thucydides, N. Machiavelli, Carl v. Clausewitz, T. Hobbes ve H. J. Morgenthau gibi isimlerin farklı düzeylerde; düzen, adalet ve değişim gibi konularla ilgili eserlerine dayandığı söylenebilir (Lebow, 2010, s. 56). Bu isimlerin ortak özellikleri ise genel olarak güç kavramına yaptıkları vurgu ve bu gücün devletin çıkarları doğrultusunda kullanma konusundaki ortak tavırlarıdır.

Klasik realistler arasında güç kullanımının mahiyeti üzerine en çok atıf alan isimlerden bir tanesi Prusyalı asker ve stratejist Carl Von Clausewitz'tir. *Harb Üzerine (Vom Kriege)* adlı ünlü kitabında Clausewitz, savaşların devletler için politikanın başka bir dille ifadesinden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir

(Clausewitz, 1991, s. 571-572). Clausewitz'in yaşadığı dönem (Napolyon savaşları) dikkate alındığında, ortaya koyduğu bu iddianın o çağlara has olduğu ileri sürülebilir. Nitekim günümüzde devletlerarası ilişkilerin çok daha gelişmiş olduğunu ve devlet politikalarının şiddete dökülmesinin zorlaştığını iddia eden ilerde de değinilecek neo-liberal olarak nitelendirilen görüşler mevcuttur. Ancak güç kullanımı, her ne kadar devlet anlayışlarındaki değişim ve savaşların yıkıcılığının her geçen gün artması gibi sebeplerle argümanlar sıralamasında gerilerde kalsa da geçerliliğini korumakta ve genellikle diplomatik manevralar ve tehditlerden sonra güç kullanımına başvurulması hala görülen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (J. Art & Jervis, 2007, s. 137).

Bahsedilen isimlerin ortak özelliklerine benzer şekilde realizm teorisi de bu özellikleri gösteren bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda kısa bir tanım yapacak olursak realizm, uluslararası sistemin başat aktörü olan devletin, bir üst otoritenin bulunmaması durumu nedeniyle anarşik yapıda olan sistemde hayatta kalma ve gücünü artırma gibi yöntem ve politikalarını çözümlenmeye çalışan bir teoridir (Balcı & Kardaş, 2014, s. 86). Bu tanımdan çıkaracağımız ilk önemli nokta teorinin devletleri uluslararası sistemin temel aktörleri olarak kabul ediyor olmasıdır. Devletlerin içinde buldukları bu sistem ise üst bir otoritenin yokluğu sebebiyle anarşinin hâkim olduğu bir yapıdadır. Buradaki anarşi kavramı genel olarak Hobbes'un düşünceleri ile paralellik gösterir. Buna göre insan doğası itibari ile kötüdür ve anarşi durumunda kargaşa çıkarmaya meyillidir. Aynı şekilde devletler de sistemin bu anarşik yapısı içerisinde iş birliği yerine hep daha fazlasını isteyip kargaşa çıkarırlar. Bu durumun doğal sonucu ise savaşların sistemde sıkça yaşanmasıdır.

Realizm akımının önde gelen isimlerinden bir diğeri de H. J. Morgenthau'dur. Nitekim Morgenthau, *Uluslararası Politika (Politics Among Nations)* kitabında realizmin altı ilkesini sıralamıştır. Bu ilkeler kısaca; siyasi gerçekçilik, ulusal

çıkarların hiyerarşik üstünlüğü, ulusal çıkarları elde etmek ve savunmak için güç, bu mücadelenin evrensel ahlaktan bağımsız olması ve bütün bunlar olurken siyasi olanla olmayanın meşruiyet bağlamında ilişkilendirilmesi ve sürekli düşman kazanmaktan çekinilmesidir (Morgenthau, 1948). Bu ilkelere göre uluslararası politikanın en temel ögesi, güç ile bağlantılı şekilde ifade edilen çıkar kavramıdır. Devletin dış politikalarının bu “çıkara” ögesine göre şekillenmesi ise devletlerin rasyonel aktörler olduğu ön kabulünü doğurmaktadır (Sönmezoğlu, 2009, s. 15). Bu doğrultuda devletlerin anarşik yapıya sahip sistem içinde hayatta kalma güdüsüyle rasyonel şekilde çıkarları ya da güç peşinde koştukları söylenebilir. Nitekim Morgenthau, iç ya da dış politikanın güce ulaşma mücadelesi olgusunun farklı varyasyonları olduğunu iddia eder. Bu iki alanın farklılaşmasının en temel sebebi ise iç politikada geçerli olan moral ve politik değerlerin yanı sıra hiyerarşik yapının da uluslararası alanda geçerli olmamasıdır (Morgenthau, 1948, s. 21). Bu bağlamda rasyonel tercih yapmak durumunda olan devletler, realistler için uluslararası sistemin tek geçerli akçesi olan gücün peşinde koşarlar (Mingst, 2004, s. 108). Buradaki sistemde hayatta kalma ve güç peşinde koşma olgularının moral ve politik değerlerden azade bir mahiyete sahip olması, realist teorisinin güç kullanımına yaklaşımını Clausewitz ve Machiavelli gibi güç kullanımını dış politikanın devamı olarak gören düşünürlerin fikirlerine yaklaştırmaktadır.

Realist teori tarihin getirdiği yeni durumlar karşısında kendi içerisinde farklı tartışmalara yol açmış ve bu bağlamda birçok yeni akıma kaynaklık etmiştir. Nitekim daha önce de belirtildiği üzere yukarıda anlatılan kısım genel olarak klasik realizm olarak adlandırılan evredir. Bu evrenin sonunda Waltz'ın görüşleri neorealizm olarak adlandırılan teoriyi ortaya çıkarmıştır. Bu evreyi kısaca özetlemek gerekirse, insan doğasının etkilerinin yerini sistemin yapısının aldığı ve bu anarşik yapı içerisinde

de güçler dengesi kavramının çok önemli bir hale geldiğini söylenebilir (Waltz, 1978). Bu noktadan yola çıkarsak savaşların sistemin yapısında meydana gelen güç değişimleri sonucunda ortaya çıktığı iddia edilebilir. Ayrıca devletlerin bir diğerine güvenemediği anarşik bir yapı içerisinde hayatta kalmak için yapabilecekleri tek şey güçlerini arttırmak olacaktır. Bu güç yarışının, klasik realizm ile aynı şekilde moral ve politik değerlerden ayrı tutulduğunu söyleyebiliriz. Ancak burada güç konusunda klasik realizmden farklı bir durum söz konusudur. Nitekim, klasik realizmde “güç” bir amaçken ve bu uğurda devletler mücadele ederken, neorealizm uluslararası sistemin anarşik yapısının ortaya koyduğu güvenliksiz ortamda devletlerin hayatta kalmak için güce ihtiyaç duyduklarını ifade eder (Çetinkaya, 2013, s. 241).

Realizm içerisinde güvenlik ve güç kullanımına en fazla vurgu yapılan teori içi karşıt görüşlerden biri ise savunmacı ve saldırgan realist görüşler olmuştur. Savunmacı realizm görüşünün önde gelen isimlerinden, neorealist görüşün de kurucusu diyebileceğimiz Waltz (1978, s. 102) devletlerin uluslararası sistemin yapısı dolayısıyla, ya güç kullanmaya alışacaklarını ya da her an güç kullanma ihtimali olan komşularının merhametine kalacaklarını iddia etmiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, sistemin anarşik yapısından kaynaklanan bu durum devletlerin savunmacı bağlamda güç kullanımına yönelmeleri sonucunu doğurmaktadır. Buna göre devletler güvenlikleri için yeterli olacak bir güç arayışı içindedirler ki bu durum sistem içinde güçler dengesinin kurulması ile sona erer. Diğer taraftan saldırgan realist görüş devletlerin güç arayışlarının bir sınırının olmadığını iddia eder. Bu görüşün en önemli ismi olan J. Mearsheimer uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde devletlerin hayatta kalmak için her zaman daha fazla güç için mücadele içinde olacaklarını ve dolayısı ile bu yapının saldırganlığı teşvik ettiğini belirtmiştir (Mearsheimer, 2001, s. 21). Bu doğrultuda saldırgan realizmin, devletlerin hayatta kalmak için saldırgan ve

emperyalist politikalar izlemelerini sistemin yapısının bir gereği olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

Sonuç olarak realizm akımının insan doğasının kötülüğü, sistemin anarşik yapısı, rasyonel devlet ve ulusal çıkar gibi kavramları güç ve güce dayalı politikaları ön plana çıkardığı söylenebilir. Buradaki güç kavramının neorealistlerle birlikte ekonomi ve diğer etkenleri de kapsamaya başlamış olsa bile genellikle askeri güç üzerinde yoğunlaşan bir vurguya sahip olduğu söylenebilir (Tanrısever, 2014, s. 110). Bu doğrultuda özellikle Clausewitz ve Machiavelli'nin fikirlerine yaklaşan kısımlarda, devletlerin güç kullanımını politikanın doğal bir devamı şeklinde gördükleri söylenebilir. Nitekim güvenlik konusunda ise gerek insan doğasından gerekse sistemin anarşik yapısından kaynaklanan sebeplerle devletlerin sürekli bir güvensizlik durumu içinde buldukları ifade edilmiştir. Bu durumun doğal sonucu da yine güç arayışı ve bunun için ortaya çıkacak mücadeleler olacaktır.

2.2.2 Liberal Teoriler Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı

Uluslararası ilişkiler teorileri içinde aslında ilk olarak ortaya çıkan teori liberal felsefenin etkili olduğu idealizm yaklaşımıdır. Bu teorinin özellikle iki savaş arası dönemde etkili olduğu ve I. Dünya Savaşı'nın etkisiyle, uluslararası kurumlar ve işbirliği gibi olgularla savaşı önlemeye çalıştığını belirtmek gerekir. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı'nın idealistlerin bütün çabalarına rağmen yaşanması bu yaklaşıma yönelik eleştirileri gündeme getirmiştir. Buradaki eleştirilerin bir kısmı yeni ve güçlü bir teori olarak ortaya çıkan realizm tarafından gelse de teorinin kendi içinden çıkan farklı görüşler de teoriyi geliştirmişlerdir.

Realizm akımında olduğu gibi bu teorinin de felsefi temelleri çok daha eski tarihlere gider ve J. Locke, I. Kant ve A. Smith gibi isimlere sıkça atıf yapılır. Bu doğrultuda liberal teorinin kısaca bireye, insan doğasının iyimserliğine ve bu bağlamda uluslararası anarşik ortamda çatışmadan ziyade işbirliğine yatkın olduğu ön kabullerine vurgu yapar. Aynı varsayımlardan yola çıkan idealizmden ise, normatif tutum yerine pozitivist bir bakış açısı edinmesi ile ayrılır (Oğuzlu, 2014, s. 98). Andrew Moravcsik (2010, s. 236-240), liberal teorinin temel varsayımlarını üç ana başlık altında ele almıştır. Bunlar özetle; uluslararası aktörlere çoğulcu bir yaklaşım, iç ve dış politikanın etkileşimli olduğu ve uluslararası sistemdeki karşılıklı bağımlılığın devletlerin davranışlarını etkiliyor olması şeklindedir. Buradaki temel noktalar aslında realizmin iç politikanın etkilerinden uzak ve güç peşinde koşan devlet merkezli varsayımlarının karşıtları olarak görülebilir.

Liberal teorinin özellikle ekonomi alanından beslenen yapısı, uluslararası ilişkiler teorisi olan türüne de yansımıştır. Bu durum teorinin analizlerinde askeri gücü bir kenara atmadan ekonomik güce ve kazanımlara daha fazla vurgu yapılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda özellikle karşılıklı bağımlılık, çokuluslu şirketler ve uluslararası örgütler gibi kavramlar teori içinde kendilerine sıkça yer bulurlar. Nitekim neoliberal teori olarak da adlandırılan yaklaşımın önde gelen isimleri Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye karmaşık karşılıklı bağımlılık kavramını ortaya atmışlardır. Bu kavram temelde devletlerin arasında iletişim kurulabilen birçok kanal olduğunu, iletişim kurulan konular arasında realizmin iddia ettiği gibi bir hiyerarşi olmadığını ve ortaya çıkan bu çok kanallı iletişimin oluşturduğu karşılıklı bağımlılığın da devletlerin diğerlerine karşı güç kullanmasını engellediğini ifade etmektedir (Keohane & Nye, 2001, s. 21-23). Devletlerin arasında

oluşan bu çok kanallı bağların devletler için savaşı çok masraflı hale getirecek olması bu görüşe göre güç kullanımını engelleyen en temel etkidir.

Uluslararası ilişkilerin liberal teorisinde önemli noktalardan bir diğeri de siyasi liberalizmde olduğu gibi demokrasi fikridir. Nitekim neoliberal görüşler içerisinde yer alan demokratik barış teorisi bu fikre dayanır. Teorinin temel varsayımları; demokratik süreçlere sahip ülkelerde halkın ve özellikle çıkar gruplarının yönetime etkisinin kaçınılmaz olduğu, bunun yanında demokratik yönetimlerin otoriter rejimlere göre karar alma ve mobilizasyon süreçlerinin uzun olmasının devletlerin güç kullanmasını engelleyeceği şeklindedir (Russett, 1994, s. 35-42). Bu varsayımlar özellikle günümüzde demokratik devletlerarasında çıkan savaş ve çatışmalar bağlamında eleştirilebilir olsa da, süreçlere yaptığı vurgu dolayısıyla akılcı gözükmektedir.

Liberal teorinin vurgu yaptığı bir diğerkonu da uluslararası kurumların işlevleri konusudur. Nitekim liberal uluslararası teorinin ilk aşamalarında savaşın engellenmesi bağlamında uluslararası kurumlara büyük bir işlev öngörölmüş ve Milletler Cemiyeti bu amaçla kurulmuştur. Uluslararası sistemin anarşik yapısına rağmen işbirliğine giden devletlerin, bu süreçte kendilerini güvenceye almak, bilgi sahibi olmayı kolaylaştırmak ve işlem maliyetlerini düşürmek gibi nedenlerle uluslararası örgütlere ihtiyaçları vardır (Moravcsik, 1993, s. 508). Bu örgütlerin devletlerarasındaki işbirliğini arttırıcı etkileri sonucu ise devletler bu durumdan kazanç elde etmeye başlayacaklardır. Bu durumun sonucu olarak da uluslararası rejimlerin norm ve değer üretmeleri yoluyla kalıcı olmaları söz konusu olacaktır (Keohane, 1984, s. 57-61). Bu görüş uluslararası rejimlerin ve işbirliğinin ancak hegemon güçlerin etkisi altında düzenli şekilde var olabileceğini savunan hegemonik istikrar teorisine de alternatif bir bakış açısı sunmaktadır (Oğuzlu, 2014, s. 99).

Liberal uluslararası ilişkiler teorisi görüldüğü üzere hemen her yaklaşımında devletlerin güç kullanımının nasıl engelleneceği konusunda değerlendirmeler yapmıştır. Bu bağlamda devletlerin güç kullanmalarına karşı çıktığı ya da bunu engelleyecek durumlar üzerinde durduğu söylenebilir. Ayrıca devletlerin amaçlarına ulaşmak için farklı unsurlara başvurabilecekleri fikri de ortaya atılmıştır. Nitekim liberal teorisyenlerin önde gelen isimlerden J. S. Nye, devletlerin askeri güç araçlarına başvurmadan da diğer devletlere istediklerini yaptırabileceklerini ifade etmiş, diğer devletlerin güç kullanımına başvurmadan da istenilen sonuçları istemesini sağlama iradesine yumuşak güç adını vermiştir (Nye, 2005, s. 14). Nye burada her ne kadar yumuşak güç kavramına büyük bir önem atfetmiş olsa da daha sonra sert ya da askeri güç unsurlarının öneminin göz ardı edilemezliğini görmüş ve gerektiğinde hem yumuşak hem de sert güç unsurlarının birlikte kullanıldığı akıllı güç kavramını ortaya atmıştır (Demir & Varlık, 2013, s. 80).

Sonuç olarak liberal teorilerin işbirliği, karşılıklı bağımlılık, uluslararası rejimler ve normlara yaptığı atıfların uluslararası ilişkilerde güç kullanımına yönelik bakış açısını özetlediği söylenebilir. Bu bağlamda realist görüşte askeri gücü desteklemesi noktasında önem atfedilen ekonomi de güç tanımlamasında merkeze alınmıştır. Güç kullanımı ise genel olarak işleyen ekonomik düzenin güvenliğinin sağlanması noktasında, karşılıklı bağımlılık gibi çerçevelerin sınırları içerisinde söz konusudur. Bu noktada realist görüşlerin, güç dengesi ile sağlanacağını iddia ettiği güvenlik durumunun karşılıklı bağımlılık ve uluslararası örgütler eliyle sağlanması ihtimalinden bahsederler. Devletlerin bu kavramlar dolayısıyla askeri güç kullanımından uzaklaştığı ya da uzaklaşacağı birçok noktada ortaya koyulmaktadır. Realizmin çıkarlarını elde etmeye çalışan devletlerin izleyecekleri her politikayı doğal gören anlayışının karşıtı bir görüşe sahip olduğu ve güç kullanımı politikanın bir

uzantısı şeklinde görmediği ise son derece açıktır. Özetle, liberal teorilerin güç bağlamında askeri güç yerine ekonomik güce, güç kullanımını ve rekabet yerine iş birliğine atıf yaptığını söyleyebiliriz.

2.2.3 İnşacılık Bağlamında Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı

Uluslararası ilişkiler disiplinin doğuşu ve gelişmesinde küresel çapta yankı uyandıran olayların büyük rol oynadığına ve yer yer disiplinde kırılmalara da sebebiyet verdiği daha önce de ifade edilmişti. II. Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar geçen süreç genel itibari ile realizm ve liberalizm teorilerinin tartışmaları ve durumlara göre kendilerini yenileyip farklı yaklaşımlar geliştirmeleri ile geçilmiştir. 1990'ların başında SSCB'nin dağılması ve bu durumun öngörülememesi, disiplini en fazla etkileyen mezkûr kırılmalardan biri olmuştur. Bu durumun birincil sonucu ise başta realizm olmak üzere teorilerin sorgulanmasına zemin hazırlamış olmasıdır.

Realist akımın en başından bu yana ortaya koyduğu “devletler hayatta kalmak için sürekli güçlerini arttırmak isterler” yaklaşımının SSCB'nin dağılmasında birkaç örnek dışında görülmemesi ciddi bir soru işaretini beraberinde getirmiştir. Nitekim iki kutuplu dünya sisteminde, Doğu Bloku'nun lideri olan SSCB, bu gücü elinde tutmak için büyük çapta askeri girişimlerde bulunmamıştır. Bu durum mevcut realist ve liberal teoriler tarafından ne öngörülebilmemiş ne de bu teorilerin varsayımları ile açıklanabilmiştir. Bunun sonucu ise inşacı teorinin disiplin içinde kendine yer bulmasında etkili olmuştur (Walt, 1998, s. 41)

Temel olarak yukarıda verilen olayları sorgulayan inşacılar bu durumları açıklamak için yeni kavramlara ihtiyaç olduğunu söylemişlerdir. Bu doğrultuda

teorinin disipline en önemli katkılarından biri olarak karşımıza çıkan “kimlik” kavramı bunlardan biridir. Kimlik kavramı neorealist teori için temel aktör olan rasyonel, hayatta kalma odaklı ve bencil devletlerin özelliklerini değiştirebilen bir kavram değilken, inşacı teoride bu kimlikler sosyal, kültürel ve tarihsel inşaların sonucu oluşmaları bağlamında özgünlük ifade ederler (Hopf, 1998, s. 175-176). Bu bağlamda realist görüşlerin ifade ettiği bütün devletlerin bencil çıkarları ve dolayısıyla güç peşinde koştukları varsayımı tekrar ele alınmalıdır. Nitekim inşacılar tarihsel, kültürel ve sosyal inşa süreçlerinin ürünü olan kimliklerin çıkarları dolayısıyla da devlet politikalarını etkilediğini ifade ederler (Reus-Smit, 2005, s. 197).

İnşacı teorinin realist teoriyi eleştirmek sureti ile disipline getirdiği bir diğer yenilik ise yapı ve aktör arasındaki ilişkiye bakış açısı olmuştur. Buna göre yapı, aktörleri iradeleri dışında politikalar izlemelerine sevk eden belirleyici (*determinist*) bir yapıda değildir. İnşacıların yapı anlayışı daha çok yapı ve yapanın etkileşimleri sonucunda karşılıklı inşalarına dayanır (Demirtaş, İnşacılık, 2014, s. 112). Bu durumun sonucu ise devletlerin içinde buldukları yapıdan etkilendikleri neorealist sürecin, tam tersi şekilde devletlerin içinde buldukları yapıyı da etkilemeleri anlamına gelmektedir.

Yapı – yapan ilişkisinin en belirgin olarak görüldüğü noktalardan biri, teorinin öncü isimlerinden A. Wendt’in anarşi kavramına bakış açısında karşımıza çıkar. Wendt’e (1992, s. 394-395) göre kurumlar üzerine inşa edilmiş bir anarşi kavramı ise meşhur ifadesiyle “devletlerin onu oluşturduğu mahiyettedir (*Anarchy is what states make of it*). Bu da aslında anarşi gibi realist ve liberal teorilere temel teşkil eden bir kavramın bile aslında inşa edildiği şekilde var olduğu anlamına gelmektedir. Sistemin yapısından kaynaklı olduğu iddia edilen kendi kendine yetme ve bu bağlamda güç peşinde koşma politikaları anarşik yapının bir özelliği değil aslında onun kurumlarıdır.

Wendt (1999, s. 257) bu görüşü destekler nitelikte, T. Hobbes, J. Locke ve I. Kant tarafından ortaya konulmuş üç farklı anarşi durumundan bahsetmiştir. Bu üç farklı anarşi durumu sırasıyla realist, rasyonalist (Grotiusçu) ve liberal (devrimci) görüşlerce benimsenmiş ve farklı teorilerin oluşumuna temel oluşturmuşlardır. Bu durum inşacı yaklaşımın “gerçekliğin sosyal inşası” kavramsallaştırması ile de yakından ilgilidir. Bu kavramsallaştırmaya göre sosyal gerçeklikler materyal gerçekliklerin yanı sıra, onlara atfedilen anlam ve değerler ile vardır (Fierke, 2010, s. 182). Bu noktada, farklı anarşi durumları aslında inşa edilmiş olgulardır ve inşa edildikleri şekilde vardır. Bu yönüyle inşacı teorinin eleştirel teoriye de yakınlaştığı iddia edilebilir.

İnşacı teorinin güvenlik ve güç kullanımı konularına bakış açısı da yukarıda bahsedilen varsayımlar çerçevesindedir. Buna göre anarşik yapının devletin güç peşinde koşmasını gerektirdiği fikrine karşı çıktıkları açıktır. Sosyal inşa gereği devletler anarşik yapıyı nasıl inşa ederlerse öyle algılayacaklardır ki bu bağlamda anarşik yapı güç kullanımına meşruiyet kazandıracak bir konumda değildir. Güvenlik ile ilgili bir diğer konu da devletlerin kimlikleri ile ilgilidir. Kimliklerin devletlerin tehdit algılamalarını etkilediği ve bunun sonucunda aynı güce sahip devletlerden birinden tehdit hissedilirken diğerinden hissedilmeyebilmektedir. Bu konuyla ilgili literatürde ABD'nin kendisine eşit uzaklıklarda olan Kanada ve Küba'yı güvenlik bağlamında farklı algılaması örneği sıkça kullanılmaktadır (Hopf, 1998). Bu doğrultuda realist görüşlerin tek tip güdülere sahip devlet anlayışının ortaya koyduğu çatışma ortamının geçerli olmayacağı da iddia edilebilir.

Bunun yanı sıra inşacıların güç yaklaşımı da realist ve liberallerin maddi unsurları vurgulayan güç tanımlarından farklıdır. İnşacılar, gücün sadece somut kaynakların toplamından ibaret olmadığını, buna fikirlerin ve dilin etkisinin de eklenmesi gerektiğini söylerler (Mingst, 2004, s. 108). Bu doğrultuda inşacı teoride

norm ve değerlerin de önemli öğeler olduklarını söyleyebiliriz. Nitekim Reus-Smit'e (2005, s. 198) göre normlar ve fikirsel yapılar; tahayyül, etkileşim ve sınırlama mekanizmaları ile devletlerin kimlik ve çıkarlarını şekillendirirler. Bu üçlü yapının ilki düşünceleri etkileyen normların onların eyleme dökülmüş halini de etkileyeceğini varsayar. İkincisi normların sağlayacağı meşruiyetin aktörü istenen harekete yönelteceği varsayımına dayanır. Son mekanizma ise kurumsallaşmış normların yaratacağı meşrulaştırmadır ki bu güç politikaları üzerine kurulu realist anarşik yapının güç kullanımını meşrulaştırması şeklinde örneklenebilir.

Normlar ile ilgili verilen mekanizmalardan üçüncüsü olan sınırlama diye çevrilen ancak anlam itibari ile sosyal inşalar sonucu oluşan ortak kabullerin meşrulaştırıcı etkisini anlatan kavram inşacı teoride farklı noktalarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Baldwin (2004, s. 80), güç politikalarının hâkim olduğu Soğuk Savaş'ı bitirenin Gorbaçov'un ortak bir bilgiye yol açan fikirleri olduğunu iddia eder. Buna göre iki taraf da Soğuk Savaş'ın bittiğini kabul ettiğinde savaş gerçekten bitmiştir. Bu durumun anarşi algısı için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki güç politikaları üzerine kurulu bir yapı yerine iş birliğine dayalı bir yapının kabulü sistemdeki devletlerin davranışlarını tamamen değiştirecektir.

Sonuç olarak inşacı teori sosyal gerçekliklerin inşası noktasına yaptığı vurgu ve yapı ve yapan arasındaki etkileşim anlayışı ile alternatif düzenlerin mümkün olabileceğini söylemektedir. Buna göre sistemin yapısının dayanağındaki ya da aktörlerin ortak bilgisindeki değişimler güç kullanımına hiç de gerek olmayan bir sistem ortaya koyabilirler. Bunun yanı sıra, inşacı teoriye göre güç yalnızca maddi kaynakların toplamı değil, kimlik ve değerlerin bunları etkilediği daha büyük bir yekûnu ifade eder. Bu bağlamda hem gücün belirlenmesinde hem de realist teorinin ifade ettiği ulusal çıkarın ifade edilmesinde kimliğin etkisi göz ardı edilmemelidir.

2.2.4 Eleştirel Teori ve Alternatif Yaklaşımlar Bağlamında

Güvenlik, Güç ve Güç Kullanımı

Daha önce de bahsedildiği üzere, disiplinin gelişmesinde büyük etkileri olan Soğuk Savaş süreci, bitişiyle de disiplinde önemli tartışmalara sebep olmuştur. Genel itibari ile Soğuk Savaş döneminin hâkim teorilerinden realizm ve neorealizm yaklaşımlarına yönelik eleştirilerin yönlendirdiği yeni teoriler ortaya çıkmıştır. Bu teoriler kendi içinde çeşitlenseler de ortak özellikleri, genel olarak post-pozitivist bir yapıya sahip olmaları nedeniyle eleştirel nitelik taşımalarıdır (Yalvaç, 2014, s. 149). Her ne kadar Soğuk Savaş sonrası dönemde görünürlükleri artmış olsa da eleştirel teorilerin geçmişi disiplin içinde epey eskilere kadar gitmektedir. Nitekim Marx'ın fikirlerinden yola çıkan Marksist teori ve Immanuel Wallerstein'in Modern Dünya Sistemi tezi bazı yönleriyle bu teoriler arasında görülebilir. Burada ele alınacak eleştirel teori ise genel olarak yine Karl Marx'ın fikirlerinden yola çıkan ancak Antonio Gramsci ve Jürgen Habermas gibi isimlerin fikirlerine de yoğun atıflar yapan eleştirel teori olacaktır.

Bu bağlamda Andrew Linklater ve Robert Cox, eleştirel teoriyi uluslararası ilişkilere uyarlayan isimler olarak karşımıza çıkarlar. Bu isimlerden Linklater (2008) eleştirel teorinin uluslararası ilişkiler bağlamında dört ana başarısı olduğunu ifade etmiştir. Bunları kısaca özetleyecek olursak; pozitivistimin nötr bilim insanı yaklaşımının reddi, sosyal yapıların kaçınılmazlığı varsayımının reddi, Marksizm'in zayıflıklarının Habermas gibi isimlerin fikirleri ile desteklenmesi ve realizmin toplumları askeri güç ile yarışmaya çeken bakış açısı yerine toplumların diyaloguna dayalı bir sistem önermesi başlıkları karşımıza çıkar.

Eleştirel teorinin önemli isimlerinden bir tanesi de Cox'tur. Linklater'ın fikirlerinde Habermas'a yaptığı vurgu Cox'un fikirlerinde Gramsci üzerindedir. Öyle ki Cox'un fikirleri neo-Gramşiyen yaklaşım olarak da ele alınır (Yalvaç, 2014, s. 151). Bu yaklaşımın temel önermesi Cox'un (1981, s. 128) "her teori bir kişi ve bir amaç içindir" cümlesi ile ifade edilen problem çözücü teori ve eleştirel teori arasında yapılan ayrımdır. Bu ayrıma göre problem çözücüler hali hazırda var olan sistem içinde ortaya çıkan problemleri anlayıp çözmeye çalışan teorilerken, eleştirel teoriler sisteme bütüncül olarak yaklaşıp onu değiştirmeyi hedefleyen teorilerdir (Cox, 1981, s. 128-129). Bu doğrultuda eleştirel teorinin kendisinden önce ortaya çıkan teorileri ve onların var saydığı yapıları sistemin devamı için ortaya koyulmuş olgular olarak gördüğü söylenebilir.

Eleştirel teorinin güvenlik yaklaşımının Cox düşüncelerine binaen, eleştirel ve problem çözücü teori ayrımı bağlamında diğer teorilerin verili olarak kabul ettiği yapıları sorguladığı söylenebilir. Ancak sorguladığı bu yapılar yerine yeni bir sistem ya da kapsamlı bir teori ortaya koyduğunu söylemek zordur (Smith, 2005, s. 45). Bunun yerine güvenlik kavramını ve uluslararası sistemin varsayılan yapılarını sorgulayan farklı yaklaşımlar ve isimler söz konusudur.

Bu yaklaşımlardan bir tanesi eleştirel güvenlik yaklaşımı adıyla da anılan Kopenhag Okulu'dur. Bu okul genel itibari ile güvenlik kavramına konu olan olguların söylemsel eylem süreçleri sonunda inşa edildiğini varsayar ve bu bağlamda "güvenlikleştirme" kavramını ortaya atar (McDonald, 2008). Bu kavram genel itibari ile devletlerin politika yapıcılarının, siyasi devamlılıklarını sağlamak amacıyla genellikle politik olarak başa çıkamadıkları olguları güvenliğe bir tehdit olarak gösterip, farklı kazanımlar elde etmeleri durumudur. Bu durumun başlıca kazanımları

elbette karşılaşılan bu meydan okumadan kurtulma ve sahip olunan siyasi desteği sağlamlaştırma şeklinde olacaktır (Buzan, Weaver, & De Wilde, 1998).

Temel itibari ile eleştirel bir bakış açısına sahip bir diğer alternatif yaklaşım da post yapısalcı yaklaşımdır. Bu yaklaşımın disipline kattığı temel noktalardan bir tanesi yapı sökülme ve soy-kütüksel analiz tekniklerini metot olarak ortaya koymasıdır. Bu metodolojiye göre iktidar ve bilgi arasında, iktidarın bilgiyi yönettiği ve ona kendince anlam yüklediği bir ilişki söz konusudur. Bu doğrultuda kavramların neden ve ne zamandan beri o anlamda kullanıldığına dair analiz yapılarak ortadaki bu ilişki ortaya dökülmeye çalışılır. Bu metodu uluslararası ilişkilerin en tartışmalı kavramlarından biri olan anarşi kavramına uygulayan Richard K. Ashley (1988), bu kavramın aslında egemenlik ve düzen kavramlarını olumlayan bir mahiyete sahip olduğunu iddia etmiştir. Kavramların karşıt anlamlar ile var olduğunu varsayan post-yapısalcı görüşe göre aslında anarşi söylemi bu kadar ön plana çıkarılarak devletlerin egemenlikleri meşrulaştırılmakta, dolayısıyla da sistemin devamı sağlanmaktadır. Bu doğrultuda sistemin en temel aktörleri aslında bu varsayımla kendi varlığını meşrulaştırmakta ve devamını sağlamaktadır. Bu yönüyle kavramın güvenleştirme yaklaşımına benzediği iddia edilebilir.

Realist ve liberal teorilerin ortaya koyduğu sistem ve sistemin yapısal faktörlerini eleştiren bir diğer alternatif yaklaşım da feminist uluslararası ilişkiler teorisidir. Feminist teorisyenler genel olarak, uluslararası ilişkilerin ve dolayısıyla güvenliğin kavramlarının eril bir nitelik gösterdiğini ancak kadınların da savaşlarda en az erkekler kadar mağdur olduğunu ve bu konuda güvenlik ile ilişkilendirilen kavramların onları da kapsayacak şekilde genişlemesi gerektiğini iddia ederler (Smith, 2005, s. 46-47). Bu genişleme kadınların da güvenlik ile ilişkilendirilmesini

sağlayacak bu doğrultuda güvenlik ile ilgili temel yapı ve varsayımların niteliklerinde değişimler gözlemlenebilecektir.

Feminist teorinin öde gelen isimlerinden J. Ann Tickner (1997, s. 624-628) güvenlik kavramı ile ilgili yorumlarında, korunmasız kadın ve çocukları korumak söyleminin, devletlerin daha fazla asker toplama amacına hizmet ettiğini ancak bu durumun yine kadınlara şiddet olarak geri döndüğünü iddia etmiştir. Daha kısa bir ifadeyle korunması gereken varlıklar olarak görülen kadınlara yönelen tehdit de yine erkeklerden gelmektedir. Bu duruma çözüm olarak önerilen ise güvenlik kavramına yeni bir analiz düzeyi olarak “cinsiyet” kavramının eklenmesidir (Tickner, 1997, s. 624). Bu yeni düzenlemeyle uluslararası güvenlik içerisinde kadınların durduğu nokta daha net bir şekilde anlaşılabilir.

Analiz düzeylerinin yanında feministlerin değindiği bir diğer konu da kadınların politika yapıcı pozisyonlardaki varlıklarıdır. Feministlerin iddialarına göre kadınların bu karar alma mekanizmalarında daha fazla bulunmaları, devletlerin güç kullanma eğilimlerini kısıtlayacaktır (Tickner & Sjoberg, 2010, s. 199). Ancak bu tutum özellikle Margaret Thatcher gibi isimlerin saldırgan politikaları bağlamında sorgulanmış ve eleştirilmiştir (Birdal, 2014, s. 174). Bu konu ile ilgili özellikle Türkiye bağlamında verilen bir örnek de Tansu Çiller dönemidir. O dönemde Türkiye'nin özellikle Kardak Kayalıkları krizindeki tutumu, kadınların yönettiği ülkelerin güç kullanımına daha mesafeli olacağı varsayımını tartışmaya açmaktadır. Bu tartışmada feministler, yönetimin başına geçen kadınların güç kullanımı politikalarına ağırlık verdikleri yönündeki bu iddiaya, yöneticilerin genellikle erkeklerden oluştuğu bu eril denilebilecek ortamda, az sayıları ile kadınların tutunabilmek için bu tür politikalara yöneldiği şeklinde cevap vermektedirler (Aydın Koyuncu, 2001, s. 100).

Sonuç olarak eleştirel teorinin, özellikle realist ve liberal teorilerin ortaya koyduğu sisteme ve sistemin yapısına karşı eleştirel bir duruş sergiledikleri ifade edilebilir. Buradaki temel yaklaşım sistemin parçaları yerine, genele odaklanıp bütüncül bir tasvir ortaya koyabilmektir. Bu doğrultuda güvenlik ve güç kullanımı konularında da mevcut yapının bunlara sebep olduğu yargısı eleştirel teoriye hâkimdir. “Güvenikleştirme” kavramında olduğu gibi devletlerin ya da politika yapıcıların çok farklı amaçlar için güvenliği kullandıkları iddiaları da eleştirel güvenlik yaklaşımları içinde yer almaktadır. Buna benzer bir yaklaşımın yine post yapısalcı teorisyenlerin yapı sökülme tekniği ile iddia edildiği söylenebilir. Bu doğrultuda devletler güç kullanımına ve güvensizliğe sebep olarak gösterdikleri anarşi kavramını aslında kendilerini meşrulaştırmak için kullanmaktadırlar. Ele alınan son alternatif yaklaşım olan feminist teorinin ise uluslararası ilişkilerin kavramları ve kurumlarında kadınların yer almamasına yönelik eleştirileri vardır. Güvenlik kavramında ve uluslararası ilişkilerde kadına daha çok yer verilmesinin güç kullanımı gibi kavramlara yaklaşımı değiştireceğini savunurlar. Bu noktada eleştirel teorilerin güvenlik, güç ve güç kullanımı kavramlarının ne oldukları ile değil, daha çok neden böyle oldukları ile ilgilendikleri iddia edilebilir. Bunun sonucunda da aslında bütüncül bir yaklaşım ortaya koydukları ve feminist teorilerin önerdiği gibi radikal diyebileceğimiz değişimlerle ancak bir farklılığın ortaya konulabileceğini iddia etmektedirler.

2.3 Kavramlar ve Teorinin Operasyonelleştirilmesi

Alman dış politikası bağlamında ele alınacak olan güvenlik ve güç kullanımı gibi kavramlar, dış politika ve uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında

değerlendirilmiş ve belli başlı tanım ve varsayımlara ulaşılmıştır. Ancak elbette ki bu kavramların hepsinin bu çalışmada kullanılması mümkün değildir. Bu bağlamda bahsedilen kavramların bu çalışma bağlamında nasıl kullanılacağı ve nasıl bir teorik çerçevede ele alınacağı konuları önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda ilerleyen iki bölümde kavramlar ve teorik çerçeve çalışmaya uygun şekilde operasyonel hale getirileceklerdir.

2.3.1 Güvenlik ve Güç Kullanımı Kavramları

Önceki bölümde ele alınan kavramlardan ilki olan güvenlik kavramı, genel itibari ile elde edilmiş değerlerin tehditlerden azade olması durumu olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada, güvenlik bağlamında ele alacağımız konu ise dış politikasını ele aldığımız Almanya olacaktır. Bu durum her ne kadar Almanya'nın güvenliği gibi algılansa da aslında tarihsel süreçte görülebileceği gibi II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın toprak bütünlüğüne doğrudan yönelmiş bir askeri tehditten bahsetmek güçtür. Bu doğrultuda Almanya'nın güvenlik politikalarının çalışma bağlamında, Almanya'nın çıkarlarının ve değerlerinin güvenliği şeklinde kullanılacağını belirtmek gerekir. Bu doğrultuda ilerleyen bölümlerde Almanya'nın özellikle uluslararası toplum ile birlikte ya da belli koalisyonlar içerisinde katıldığı müdahalelere detaylı şekilde değinilecektir.

Önceki bölümde ele alınan bir diğer konu da “güç kullanımı” kavramıydı. Bu kavram genel itibari ile güvenliğin sağlanması açısından özellikle askeri gücün kullanımı şeklinde tanımlanmaktaydı. Bir önceki paragrafta yapılan güvenlik tanımına binaen bu kavramın da Almanya'nın doğrudan Almanya'ya yönelen bir dış tehdide karşı askeri güç kullanması şeklinde tanımlanması doğru olmayacaktır. Bu

bağlamda Almanya'nın hem kendi çıkar ve değerlerini savunmak için hem de uluslararası toplumda üzerine düşen rolü oynamak için üstlendiği, askeri güç kullanımı içeren girişimlerden bahsedilecektir. Özellikle BM, NATO ve uluslararası koalisyonlar içinde üstlenilen görevler çalışmanın odak noktasını oluşturacaktır.

2.3.2 Teorik Çerçeve

Güç kullanımı ve güvenlik kavramlarının farklı tanımlarının yanı sıra önceki bölümlerde değinilen bir diğer konu da bu konulara teorilerin nasıl yaklaştığı meselesiydi. Bu konuda ana akım realist, liberal, inşacı ve eleştirel yaklaşımların yanı sıra bir takım alternatif görüşlere de yer verildi. Açıktır ki bu görüşlerin hepsinin çalışmada kullanılması mümkün değildir. Bu bağlamda ele alınan yaklaşımların görüşlerinden bazılarının, bu çalışmaya uygulanacak şekilde diğerlerinden ayrılması gerekmektedir.

Bir önceki bölümde yapılan güvenlik ve güç kullanımı kavramlarının tanımları gereği bazı yaklaşımların görüşleri öncelikli olarak elenecektir. Bu bağlamda Almanya'nın çıkarlarını ve değerlerini korumak için genellikle uluslararası toplumla birlikte hareket ederek askeri güç kullandığı vurgusunun yapıldığı görülebilir. Bu vurgu içerisinde öne çıkan iki kavram “ulusal çıkar” ve “değer” kavramlarıdır. Bu iki kavramdan ilki olan çıkar kavramı neredeyse ana akım teorilerin hepsinde farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu yaklaşımlardan realist görüş, çıkarların her zaman rasyonel hareket eden devlet tarafından belirlendiğini ifade etmişlerdir. Liberallerin bu noktadaki itirazları iç politikanın ve ülkenin elitlerinin bu çıkar belirlemede yok sayılmaları olmuş ve bu bağlamda iç politikanın dış politikayı da etkileyeceği dolayısıyla karşılıklı bağımlılık gibi olguların güç kullanımı gibi politikaları

sınırlayacağı görüşünü ortaya koymuşlardır. İnşacıların görüşleri ise, hem iç politika ve elitleri kapsayıp hem de devletlerin kimliklerini de işin içine sokmak olmuştur. Bu üç ana yaklaşım içerisinde bu çalışmada en çok yararlanılacak olan inşacı yaklaşım olacaktır. Bunun nedeni özellikle Almanya'nın birleşme öncesi geliştirdiği "sivil güç" (*civil power*), "kaçınma kültürü" (*culture of restraint*) ve çok taraflılık gibi kimliksel kavramların dış politika ve çıkarlar konusunda olan etkisidir.

Kimlik kavramı uluslararası ilişkiler teorileri içinde üçüncü büyük tartışma dönemi olan pozitivizm ve post-pozitivizm tartışmalarının yaşandığı dönemde ortaya çıkmış, özellikle Soğuk Savaş'ın bitişi ve bu durumun sonuçları bağlamında öne çıkmıştır. Nitekim teorinin önemli isimlerinden A. Wendt (1999, s. 3-4) materyalist ve bireyci olarak adlandırdığı neorealist ve neoliberal teorilerin Soğuk Savaş'ın bitişi gibi bir duruma hazırlıksız yakalandığını ve bu durumu açıklamak konusunda zorlandıklarını ifade etmiştir. Ona göre bu durumun anlaşılabilmesi için daha genel ve fikirlerin etkisine önem veren bir yaklaşıma ihtiyaç duyulması inşacı yaklaşımları gündeme taşımıştır. İnşacı yaklaşımların daha önce de ifade edildiği üzere en çok vurgu yaptıkları kavram "kimlik" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın en temel noktası ise, neorealistlerin birbirinden sadece kapasiteleri ile ayrılan özdeş devlet kavramsallaştırmasını reddederek, devletlerin zaten var olan kimliklerini de hesaba katmaları olmuştur.

Devletlerin kimliklerinin fikrîsel yapılar olduğu ve devletlerin politikalarında ne kadar önemli oldukları konusuna daha önce değinilmişti. Kimliklerin ve kimlikleri oluşturan değerlerin ne kadar önemli olduğunu anlamak için birkaç temel esere dikkat çekmek bu bağlamda yararlı olacaktır. Bu bağlamda Benedict Anderson (2011) *Hayali Cemaatler (Imagined Communities)* adlı kitabında, uluslararası sistemi oluşturan ulus devletlerin temel ögesi olan milletlerin belirli değerler etrafında hayal

edilmiş hayali topluluklar olduğunu iddia etmiştir. Bu noktada ortak değer ve normların millet kavramının ve dolayısıyla da devletin temel taşlarından biri olduğu çıkarımı yapılabilir. Buna ek olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya atılan popüler çalışmalardan S. Huntington'ın *Medeniyetler Çatışması mı?* Adlı makalesi de kimlik konusuna vurgu yapan çalışmalardan bir tanesidir. Öyle ki Huntington (2002) Soğuk Savaş'ın bitimi sonrasında ortaya çıkacak çatışmaların medeniyet aidiyetlerine bağlı çatışmalar olacağını ve özellikle farklı medeniyetlerin kesiştiği Balkanlar gibi noktalarda yoğunlaşacağını iddia etmiştir. Sonuç olarak bu iki durumun da kimliklerin devletler ve politikaları üzerinde ne kadar etkili olabileceğini gösterdiği iddia edilebilir.

Devletler için bu kadar büyük bir öneme haiz olduğu iddia edilen kimliklerin nasıl oluştuğu ya da nasıl görünürlük kazandıkları konusunda farklı görüşler söz konusudur. Bunlardan bir tanesine göre, kimlikler uluslararası sistemin yapısı ve aktörün karşılıklı etkileşimi ile karşılıklı olarak inşa edilirler. Buna göre aslında kimlikler devletlerin dış politika kararlarında etkili olurken aynı zamanda da bu kararların sonuçlarından etkilenecek değişim gösterirler (Demirtaş, İnşacılık, 2014, s. 114).

Kimliklerin oluşumu ve değişimi ile ilgili bir diğer görüş de aslında devletlerin içsel faktörleri ya da tarihsel deneyimleri ile ilgilidir. Buna göre devletlerin kimlikleri, yaşanan büyük iç ve dış olaylar ya da sistemin yapısında meydana gelen değişimlere reaksiyon gösterirler. ABD ve SSCB'nin Soğuk Savaş ve sonrası kimlikleri, 1979 Devrimi sonrası İran kimliği ya da II. Dünya Savaşı sonrası Almanya ve Japonya'nın kimliklerindeki değişim bu durumun örnekleri olarak sayılabilir (Rumelili, 2014, s. 263).

Kimliklerin nasıl ortaya çıktıkları ve nelerden etkilendikleri konusunun yanında bu çalışma bağlamında önemli olan bir diğer nokta da kimliklerin dış politika ile etkileşimleridir. Bu etkileşim genel olarak, devletleri sadece güç ve kapasitelerine göre ayıran özdeş yapılar olarak gören realist yaklaşımın ile karşıt bir nitelik oluşturmaktadır. Buna göre devletlerin içyapıları, kültürleri, tarihleri, iç aktörlerin çıkarları vb. durumlar bütüncül olarak kimlik dediğimiz kavramı oluşturmakta ve bu yolla da dış politika kararlarını etkilemektedir. Kimlik bu yönüyle, gücü ve kapasitesi olduğu halde, realist varsayımlara uymayan davranışlar sergileyen devletlerin bu davranışlarını anlamlandırma yolunda önemli bir işlev görmüşlerdir. Bu yönüyle bakıldığında kimlikler genel olarak dış politikayı etkileyen unsurlar olarak görülebilirler. Ancak çalışmanın başından bu yana birkaç kez ifade edildiği üzere inşacı teorinin yapı ve aktör arasında kurduğu karşılıklı ilişki burada da karşımıza çıkmaktadır. Buna göre kimlik ve dış politika kararları arasında karşılıklı bir nedensellik söz konusudur. Bu noktada dış politika kararlarını etkileyen kimlik, diğer taraftan bu kararların sonuçlarından da etkilenerak değişime uğramaktadır. Bu noktada bu iki alan arasındaki değişimin kimlikte meydana gelen değişim ile başladığı açıktır ancak bunun tespitinin zor olması, dış politika kararlarının kimliği değiştirmesi varsayımının kullanımını evla hale getirmektedir.

Almanya'nın güç kullanımına yönelik dış politika kimliğinin birleşme sonrası değişiminin inceleneceği bu çalışmadaki kimlik kavramsallaştırmasına benzer tanımlamaların farklı isimlendirmeler altında yapıldığı çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalardan bir tanesinde K. Longhurst (2004, s. 18), güç kullanımına yönelik bu kimliği "stratejik kültür" olarak tanımlamıştır. Bu kültürün yine kimlikte olduğu gibi ya da değişen konjonktürün etkisi ile yavaş yavaş ya da travmatik olaylar sonucu kökten değişimler şeklinde olabileceğini ifade etmiştir. Yine benzer şekilde, J. S.

Duffield (1999), Almanya'nın realist varsayımlara uygun davranmıyor oluşunu "politik kültürün" bir sonucu olarak ele almıştır. Bu iki kavramsallaştırma da konu ile alakalı olmaları bağlamında, bu çalışmada kullanılacak kimlik kavramına yakın örnekleri teşkil etmektedirler.

Sonuç olarak bu çalışmada teorik anlamda inşacı varsayımlar ve özellikle kimlik kavramı analizin çerçevesini oluşturacaktır. Bu çerçeve dâhilinde Almanya'nın, özellikle II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile geliştirdiği ve birleşme öncesi dönem için dış politikasının genel çerçevesini oluşturduğunu iddia ettiğimiz kimliği oluşturan kavramlar üzerinde durulacaktır. Bu kavramlar ilerleyen bölümlerde, Almanya'nın birleşme öncesi ve sonrası dış politikasında güç kullanımına yönelik tutumu bağlamında değerlendirilecek ve geçerlilikleri sorgulanacaktır.

2.4 Literatürde Alman Dış Politika Kimliği

Alman dış politikasının özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra geçirdiği değişim birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmaya konu olan kimlik meselesi de yine bu çalışmalarda değinilen meselelerden bir tanesi olmuştur. Birleşme öncesi Almanya'nın dış politikasını inceleyen ve ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan "yarı egemenlik" (*semi-sovereignty*) meselesi konusunda öne çıkan çalışmalardan bir tanesi P. J. Katzenstein tarafından ortaya konulmuştur. Katzenstein "Dizginlenmiş Güç" (*Tamed Power*) adlı kitapta, Almanya'nın ekonomik ve diğer maddi güç unsurlarına rağmen, müttefiklerce ortaya konan kısıtlamaların nasıl içselleştirip Almanya'nın kendi egemenliğini özellikle uluslararası entegrasyona verdiği destek ile kısıtlayan bir ülkeye dönüştüğünden bahseder (Katzenstein, 1997). Bu bağlamda Almanya'nın iki büyük savaşın yıkım hatıraları ile kendi güç isteğini dizginlemek amacıyla daha fazla

entegrasyona yöneldiğini, bunun da hem Almanya'yı hem de Avrupa'nın güç dengesi siyasetini değiştirdiği iddia edilmiştir.

Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdiği kimlik ya da dış politika anlayışı üzere çalışmalar yapan bir diğer isim ise Thomas Banchoff'tur. *The German Problem Transformed* adlı kitabında 1945-1995 yılları arasında Almanya'yı özellikle dış politika ve kimliksel değerler bağlamında incelemiştir. Bu kitapta Katzenstein'e paralel olarak, Almanya'nın Batı kurumlarına entegre olmasının onun dış politika çıkarlarını dolayısıyla da kimliğini kalıcı bir şekilde değiştirdiğini iddia eder. Ona göre bu değişim birleşmeden sonra da devam etmiştir (Banchoff, 1999). Bu çalışmanın 1995'e kadar olduğu düşünüldüğünde, birleşmeden sonrası için yeterli verinin olmayacağı ihtimali olsa bile birleşme öncesi süreç için çok yerinde tespitler yaptığı söylenebilir.

Batı ile bütünleşme ve sınırlı egemenlik gibi kavramların yanı sıra II. Dünya Savaşı sonrası Alman dış politikasında çokça tartışılan kavramlardan bir tanesi de sivil güç ve kaçınma kültürü kavramlarıdır. Bu iki kavram her ne kadar birleşme öncesi dönemin kimliksel değerleri olsalar da genellikle, birleşme sonrası dönemde gündeme taşınmışlardır. Nitekim konuyla ilgili bu çalışmada değinilecek en eski çalışma 1990 yılına ait olacaktır. Konuyla ilgili çalışmaları bulunan H. W. Maull, özellikle Almanya ve Japonya'yı sivil güçler olarak değerlendirmiş ve bu ülkelerin II. Dünya Savaşı'nda yaşadıklarının bir sonucu olarak güç kullanımına mesafe koyan büyük güçler olduklarını ifade etmiştir (Maull, 1990). Bundan sonra yapılan birçok çalışma, geriye yönelik bu adlandırmayı yapmış ve bu kimliğin etkisinin hala devam edip etmediği konusunu incelemiştir.

Birleşme sonrası yapılan çalışmalarda ön plana çıkan tartışma "normalleşme" kavramı etrafında cereyan etmektedir. Bir anlamda, Almanya'nın birleşmenin

getirdikleri ile artık realist görüşün öngördüğü çıkar ve güç peşinde koşan devlete dönüşüp dönüşmediği tartışmaların odak noktasıdır. Bu çalışmanın ilk öncülleri de diyebileceğimiz bu makaleler genel olarak ortaya çıkan çatışmalar ya da politika değişikliği emareleri üzerine yazılmışlardır. Bu bağlamda hepsinin, bu çalışmaya benzer şekilde yazıldıkları tarihe kadar olan politikaları inceleyip, son durum hakkında yorumlar ortaya koymaya çalıştıkları söylenebilir. Örneğin Bosna Savaşı bağlamında Almanya ve Türkiye'nin politikalarının karşılaştırmalı bir analizini yapan Birgül Demirtaş (2007), birleşme sonrası dönemin ilk krizlerinden olan bu çatışmada Almanya'nın önceki dönemde edindiği kimliği sürdürmeye çalıştığını iddia etmiştir. Benzer şekilde Kosova Savaşı ile ilgili de aynı minvalde çalışmalar yapılmıştır. Kosova Savaşı'nda BM kararının olmaması ve Almanya'nın başka bir ülkeye doğrudan bombardımana katılması gibi noktalarda, birleşme sonrası kimliğin değiştiğine dair birçok yorum ortaya konmuştur. Bu bağlamdaki çalışmasında Adrian Hyde-Price (2001), Almanya'nın hala bir sivil güç olup olmadığını sorgulamış ve "normal" bir sivil güce dönüştüğü şeklinde bir yorumda bulunmuştur.

Bosna ve Kosova Savaşları'nda olduğu gibi 11 Eylül Saldırıları sonrasında ortaya çıkan "Teröre Karşı Savaş" bağlamındaki çatışmalarda da Almanya'nın bu politik değerlerinin görünürlüğünü inceleyen çalışmalar söz konusudur. Dieter Dettke'nin "*Germany Says No*" başlıklı çalışması da bu bağlamda önemli çalışmalardan bir tanesidir. Bu çalışmada, Almanya'nın dış politikasındaki değerler ve karşılaştığı çatışma içeren krizlerde takındığı tutumlara dair geniş bir inceleme söz konusudur (Dettke, 2009). Yine buna benzer şekilde diğer kriz ve çatışmalara yönelik de Almanya'nın dış politikaları ve bundaki değişimlere yönelik analizler yapılmıştır. Bahsedilen bütün çatışmaları kapsayacak olan bu tezde ise ilgili bölümlerde yeri geldikçe diğer çalışmalara da değinilecektir.

Almanya'nın dış politikasının birleşme öncesi ve sonrası dönemde değişimine dair Türkiye'de de yapılmış çalışmalar mevcuttur. Daha önce de bir çalışmasına değinilen Birgül Demirtaş, Almanya'nın dış politika kimliği ile ilgili özellikle Balkanlar'daki krizler ve Ukrayna krizi bağlamında çalışmalar yapmış ve genel itibarı ile Almanya'nın birleşme öncesi edinilen değer bazlı politikaların devam ettiğini ifade etmiştir (Demirtaş, 2008) (Demirtaş, 2014). Bu çalışmaların yanı sıra birleşme öncesi ve sonrası Alman dış politikasını inceleyen tezler de söz konusudur. Bu tezlerden konumuza ve tarihsel olarak günümüze en yakın olanı, Murat Gül'e (2003) ait olan *Alman Dış Politikası: Değişim ve Devamlılık (1949-2000)* (*German foreign policy: Change and Continuity (1949-2000)*) adlı tez çalışmasıdır. Bu çalışma, her ne kadar sivil güç ve çok taraflılık gibi kavramlara ağırlık veriyor olsa da, bunları kimliksel öğeler olarak ele almamış ve başlıktan anlaşılacağı üzere 2000 yılına kadar olan politikaları değerlendirmiştir. Bu bağlamda günümüze kadar olan süreç bağlamında bir boşluk ortaya çıkarmaktadır.

Alman dış politikasının birleşmeden sonra nasıl bir yol izlediği sorusu literatürde sıkça ele alınmış bir konudur. Bu bağlamda ortaya konmuş bütün çalışmaları bu bölüm içerisinde değerlendirilmesi çok mümkün değildir. Ancak değinildiği kadarıyla; çok taraflılık, sivil güç ya da kaçınma kültürü gibi kavramlar dönemsel olarak değerlendirilmiş, bu kavramlara "kimlik" bağlamında yaklaşılmamış ve yapılan son tez çalışmaları 2000 yılına kadar olan süreci kapsamıştır. Elbette ki bu tarihten sonra ortaya çıkan olaylar bağlamında da bu kavramlar ele alınmış ancak bütünsel bir inceleme söz konusu olmamıştır. Bu bağlamda ilerleyen kısımda ele alınacak olan araştırma sorusu ve hipotez ile konu günümüze kadar bütüncül bir şekilde ele alınacaktır. Bunun yanı sıra teorik kısımda belirtildiği üzere, çalışma özgün

bir teorik çerçeve sunması ile de literatürde bu bağlamda söz konusu olan boşluğu doldurma gayesinde olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

Bilimsel araştırmaların en ayırt edici özellikleri bir tanesinin sistem ve metot içermeleri olduğu söylenebilir. Nitekim verilerin toplanması, bağımsız değişkenin hipotez ile test edilmesi vb. gibi durumların hepsi metodolojinin bir parçasıdır. Bu bağlamda bu çalışmada kullanılacak bilimsel yöntemlerin belirtilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, bu bölümde araştırmanın yapısı, kullanılacak yöntemler, araştırma sorusu, değişkenler ve araştırmanın hipotezine değinilecektir.

3.1 Hipotez, Araştırma Sorusu ve Değişkenler

Teorinin operasyonelleştirilmesi bölümünden hatırlanacağı üzere, kimlikler ve dış politika kararları arasında döngüsel bir nedensellik olduğu ifade edilmişti. Bu bağlamda “kimliklerin, devletlerin çıkarları dolayısıyla dış politikalarını etkilediğini, bu kararların sonuçlarından da etkilenerak değişime uğradığı” varsayımına ulaşılmıştı. Bu çalışmanın hipotezi için de mezkûr varsayımdan hareket edilecek ve bu bağlamda çalışma da test edilecek hipotez:

“Eğer bir ülkenin dış politikasında gözlemlenebilir bir değişiklik varsa, döngüsel nedensellik bağlamında o ülkenin kimliğinde de bir değişim söz konusudur.” şeklinde olacaktır.

Bahsedildiği üzere bu çalışma, Almanya'nın özellikle güç kullanımı bağlamındaki dış politika kimliğine ve bu kimliğin son gelişmeler bağlamında geçirdiği olası değişikliklere odaklanmaktadır. Konu ve hipotez bağlamında çalışmanın ana araştırma sorusu şu şekilde olacaktır:

“Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında geliştirdiği ve güç kullanımını öteleyen bir mahiyet arz eden dış politika kimliği, birleşmeden günümüze kadar geçen süreçte bir değişim geçirmiş midir?”

Bu ana soru etrafında şekillenecek araştırmada, ilerleyen bölümde ele alınacak değişkenler ana test unsurlarını oluşturacaklardır.

Araştırma sorusunda bahsedildiği üzere çalışmanın temel amacı Almanya'nın güç kullanımına yönelik dış politika kimliğindeki değişimi ya da devamlılığı ölçmek olacaktır. Bu bağlamda çalışmanın ana bağımlı değişkeni “güç kullanımına yönelik dış politika kimliği” olacaktır. Teorik kısımdan anlaşıldığı üzere bu değişkene etki eden birçok unsur söz konusudur. Bu unsurlardan bazıları tarihsel miras, toplumsal travmalara yol açan olaylar, yöneticilerin söylemleri ve bizzat dış politikanın kendisi olarak ifade edilmişti. Alman dış politikasının inceleneceği ilerleyen bölümde, hem bu unsurlardan bahsedilecek hem de bu kimliği oluşturan temel değerlerden bahsedilecektir. Bahsedilen değişkenler içerisinde bu çalışmanın birincil bağımsız değişken olarak ele alacağı değişken “güç kullanımına yönelik dış politika kararları” olacaktır. Güç kullanımına yönelik dış politika ile ilgili veriler iki ayrı bölümde toplanacak ve ileride bahsedileceği üzere karşılaştırmalı değerlendirme bölümünde dış politikadaki değişimler tespit edilecektir. Buradaki değişime göre ise dış politika

kimliğindeki değişim konusunda, hipotez bağlamında bir yargıya varılacaktır. Bu yargı ise II. Dünya Savaşı sonrasında geliştirilen kimliğin, düşük profilli rol ya da ülke çıkarını arka planda tutma gibi alanlardaki değişim ile desteklenecektir.

3.2 Araştırma Dizaynı ve Kullanılacak Yöntemler

Çalışmanın uluslararası ilişkiler disiplini içinde yer alıyor olması metot konusunda iki aşamalı bir durumu öne çıkarmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası ilişkiler disiplininde yapılan tartışmalardan bir tanesi olan analiz birimi ve düzeyi meselesi ile ilgilidir. Bu çalışmanın odak noktasının kimlikler olması dolayısıyla analiz birimi olarak “devlet” seçilecektir. Kimlik üzerinde etkisi olduğu varsayılan etkenlerden birinin devletlerarasındaki etkileşim olduğu varsayımı ile hareket edildiği için buna uygun olan analiz düzeyi de yine “devletler” düzeyi olacaktır.

Metot kısmının ikinci aşaması ise veri toplama ve değerlendirme kısımlarında kullanılacak olan bilimsel yöntemler olacaktır. Öncelikle çalışmanın farklı boyutları dolayısıyla birkaç farklı yöntemin kullanılmasına ihtiyaç duyulacağı belirtilmelidir. Ancak tez içerisinde ilk göze çarpan durum elbette ki niteliksel (*qualitative*) bir yöntem izleneceği olacaktır. Almanya'nın tarih boyunca askeri güç kullanımına yönelik geliştirdiği kimliğin anlaşılması için tarihsel analiz yönteminden de yararlanılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın veri toplama kısmını oluşturacak olan birleşme öncesi ve sonrası süreçler tarihsel süreç ile bağlantılı şekilde ve niteliksel olarak incelenecektir.

Veri toplama kısmında öne çıkacak olan kalitatif analiz ve tarihsel analiz yöntemleri temelde kimliksel değerlerin ortaya konulması bağlamında kullanılacaktır. Verilerin toplanmasından sonra geçilecek olan karşılaştırmalı değerlendirme

bölümünde ise karşılaştırmalı bir yöntem izlenecektir. Birleşme sonrasında olası bir değişme olup olmadığının ölçülmesi bağlamında büyük ölçüde niteleyici bir karşılaştırma yapılacak, ancak yer yer niceliksel veriler de kullanılacaktır. Yapılacak değerlendirmenin nihayetinde ise sonuç bölümünde elde edilen sonuçlar paylaşılacaktır.

Çalışmada kullanılacak olan yöntemlerden anlaşılacağı üzere araştırma üç ana temel üzerine kurulacaktır. İlk kısımda konu, kavramlar ve teorik çerçeve bağlamında bir literatür taraması yapılacaktır. Kendi içerisinde iki bölüme ayrılacak olan veri toplama kısmında ise, Almanya'nın dış politika kimliğinin göstergesi olan ya da onu etkilediği varsayılan durumlar hakkında tarihsel bir analiz yapılacaktır. Üçüncü bölümde ise elde edilen veriler, birleşme öncesi ve sonrası ayrımına dayanarak karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulacak ve araştırmanın hipotezi test edilecektir. Sonuç bölümünde ise bu değerlendirme ile ulaşılan bulgular ortaya konulacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞME ÖNCESİ ALMAN DIŞ POLİTİKASI

Alman dış politikası, uluslararası ilişkiler ve siyasi tarih literatürlerinde birçok açıdan ele alınmış ve bu konu ile ilgili çok sayıda eser ortaya konulmuştur. Bu tezin özgünlüğü ise ele aldığı kavramlar, sürece uyguladığı teorik çerçeve ve ele aldığı tarihsel süreçten kaynaklanmaktadır. Öncelikle metodoloji kısmında açıklandığı üzere tezin bağımlı değişkeni “Almanya’nın güç kullanımına yönelik dış politika kimliği” şeklindedir. Bu bağımlı değişkeni etkileyen bağımsız değişken ise Almanya’nın güç kullanımına yönelik aldığı dış politika kararlarıdır. İnşacı teorinin kimlikler ile ilgili varsayımlarına dayanan hipotezimize göre, kimlikler devletlerin çıkar belirlemelerinde ve dolayısıyla dış politika yapım süreçlerinde etkili olan unsurlardır. Bunun yanı sıra aynı kimlikler, devletlerin ortaya koyduğu eylemlerin sonuçlarından etkilenerek yeniden şekillenmektedirler. Bu doğrultuda kimlikler ve eylemler arasındaki bu ilişki veri olarak alındığında, güç kullanımına yönelik politikadaki değişimler Almanya’nın kimliğinin bir değişim yaşamakta olduğuna dair kanıtlar sunacaktır.

Bu bağlamda, mezkûr değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya koyulması ve hipotezin test edilmesi için gerekli olan ampirik verilerin toplanması noktasında, Almanya'nın tarihsel olarak geçirdiği süreçlerin ele alınması faydalı olacaktır. Bu tarihsel süreç içinde özellikle II. Dünya Savaşı ve birleşme arasında geçen dönem ele alınacaktır. Ancak kimliklerin tarihsel süreçlerden bağımsız olmadığı varsayımı dolayısıyla, II. Dünya Savaşı öncesi Almanya'sının ve onun oluşturduğu fikirlerin de incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle, ana hatlarıyla II. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte Almanya'nın dış politika ve güç kullanıma dair yaklaşımları ele alınacaktır.

4.1 II. Dünya Savaşı'na Kadar Almanya

Devletlerin inşa ettikleri kimlikler ve bunlara bağılı olarak geliştirdikleri politikalar, kuşkusuz geçirdikleri tarihsel süreçlerden ayrı düşünülemez. Bu bağlamda Alman tarihinin ve de özellikle modern anlamda Almanya'nın temellerinin ortaya atıldığı dönemlerin şartlarının anlaşılması, Almanya'nın güç kullanımına dair geliştirdiği kimliğin anlaşılması bağlamında faydalı olacaktır. Bu doğrultuda öncelikle Alman tarihinin bölünmüşlük ve birleşme çabaları ile örülü tarihinden kısaca bahsedilecek, sonra da bu tarih içinde oluşturulan militarist değerler ele alınacaktır.

4.1.1 Bölünmeler ve Birleşmeler Tarihi

II. Dünya Savaşı'na kadar Alman tarihi başlığı altında incelenmesi gereken ilk konu şüphesiz, Almanların tarihsel bölünmüşlükleri konusudur. Nitekim bölünmüşlük

ve bunu ortadan kaldırmak için ortaya konan birlik sağlama çabalarının Alman tarihi içerisinde bir sarmal oluşturduğu iddia edilebilir (Pirinççi, 2005). Alman tarihindeki bu bölünmüşlük durumu, günümüzde modern ulus devletin ve bunların oluşturduğu uluslararası sistemin ortaya çıktığı Vestfalya Antlaşması ile belki de en net şekilde görünür hale gelmiştir. Bu anlaşma ile bugünkü Avrupalı devletlerin temelleri atılırken Kutsal Roma Germen İmparatorluğu sayısı yüzlerle ifade edilen küçük devletlere bölünmüştür. Öyle ki bu siyasi çoğulluğun, mutlakiyet yönetimlerinin geliştiği o çağda Kutsal Roma İmparatorluğu'nu merkezi bir devletin gelişmesi için gerekli olan zeminden uzaklaştırdığı iddia edilebilir ki bu durum da Napolyon'un 1806 yılında bu imparatorluğa son vermesine kadar devam etmiştir. (Fullbrook, 2008, s. 78).

Vestfalya Antlaşması ile Napolyon Savaşları arasında geçen bu siyasi bölünmüşlük içerisinde iki devlet ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunlardan biri Habsburg Hanedanının yönettiği Avusturya, diğeri ise Prusya'dır. Bu iki devlet Napolyon'a karşı kurulan ittifakta birlikte yer almış olsalar da sürekli olarak birbirleri ile rekabet halinde olmuşlardır. Nitekim bu süreçte topraklarını genişletip güçlü bir devlet olarak ortaya çıkan Prusya'nın en temel amaçlarından biri Avusturya'nın dışlandığı bir Alman birliğinin kurulmasıydı (Fullbrook, 2008, s. 81). Ancak bu durumun oluşması o kadar kolay olmayacaktı. Nitekim 1815 Viyana Kongresinde Alman prensliklerinin sayısı bir hayli düşürülmüş olsa bile halen iki haneli rakamlarla ifade edilmekteydi ki bu da Alman bölünmüşlüğünün devamı demektir (Uçarol, 2006, s. 266). Ancak giderek güçlenen Prusya'nın Alman prensliklerini tek bir devlet çatısı altında toplama isteği halen devam etmekteydi. Burada Prusya'nın karşısına çıkan tek sorun ise bu prensliklerin çok sayıda olması değildi. Nitekim Avusturya, Prusya'nın önderliğinde kurulacak bir Alman birliğine karşı çıkarken, Fransa Avrupa'nın

ortasında kurulacak birleşik bir Alman devletine her koşulda karşı çıkıyordu (Pirinççi, 2005).

Bu koşullara rağmen Prusya topraklarını genişletmeyi başarmış ve önce bir Kuzey Alman Federasyonu daha sonra ise gümrük birliği oluşturmuştu. Bunun yanı sıra döneme damgasını vurmuş olan isimlerden biri olan Otto von Bismarck'ın şansölye olması da Alman birliğinin sağlanması yolunda önemli bir gelişmeydi. Nitekim Bismarck izlediği etkili politika ve diplomasi ile Prusya'yı çok daha ileriye taşımayı başarmıştı. Prusya'nın bu güçlenmesini Avusturya ve Fransa'ya karşı alınan zaferler izleyecek ve bu durum 1871 yılında Alman birliğinin sağlanmasını İmparatorluk Almanya'sı dönemini de beraberinde getirecektir.

Bu ilk büyük birleşmeden sonra Avrupa'daki güç dengelerinin değiştiği çok açıktır. Öyle ki Avrupa'nın büyük güçleri arasına iki yeni güç olan Almanya ve İtalya da eklenmiştir. Bu devletlerin büyük güçler arasındaki sömürgecilik yarışına katılmaları ise dünyanın o güne kadar gördüğü en büyük savaşlardan biri olan I. Dünya Savaşı'na giden yolu açmıştır. I. Dünya Savaşı Almanya için büyük zafer umutları ve milliyetçi duygularla başlamış ancak uzun ve yıpratıcı bir sürecin ardından büyük bir yenilgi ile sonuçlanmıştır (Fullbrook, 2008, s. 151). Savaş sonunda imzalanan Versay Barış Antlaşması ise çok ağır şartların yanı sıra Almanya için yeni bir bölünmüşlük durumu doğurmuştur. Nitekim savaş öncesinde Almanya'ya ait olan Alsace-Lorraine Fransa'ya, Poznan ve Batı Prusya Polonya'ya verilmiş, Çek Cumhuriyeti bağımsız hale getirilmiş, Saar Bölgesi Fransa kontrolüne bırakılmış ve Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi yasaklanmıştır (Sander, 2009, s. 402). Anlaşmanın ağır şartları daha sonra Almanya'da Hitler'in yükselip iktidara gelmesinin en önemli sebepleri arasında sayılacaktır.

Savaş sonrası dönemde Almanya’da, Weimar Anayasası’na atıfla adlandırılan Weimar Cumhuriyeti dönemi başlamıştır. Bu Anayasa ve yönetim her ne kadar demokratik ilkelere bağlı da olsa savaş sonrası şartlarda sorunlara çözüm üretme noktasında yetersiz kalmıştır. Bu duruma, birçok Alman’ın yönetim biçimi olarak demokrasiyi reddetmesi ve 1929 ekonomik buhranının etkileri de eklenince, Weimar Cumhuriyeti kuruluşundan 14 yıl sonra Hitler’in şansölye olmasına sahne olmuştur (Fullbrook, 2008, s. 153-154). Hitler ülke içindeki ekonomik koşulları iyileştirdikten sonra Versay Antlaşması’nın hükümlerinden sıyrılmaya ve aynı anlaşma ile Almanya’nın kaybettiği toprakları geri almaya başlamıştır. Bu duruma, belli bir süre Avrupa’nın diğer büyük güçleri tarafından göz yumulmuş olsa da Hitler Almanya’sının Polonya’ya saldırması ile II. Dünya Savaşı başlamıştır. Hitler’in Almanları tek bayrak altında toplayıp sonrasında da “yaşam alanı” (*Lebensraum*) dediği bölgeleri ele geçirme planının büyük bir yenilgi ile sonuçlanması ise Alman tarihindeki son bölünmeyi getirmiştir. II. Dünya Savaşı sonunda Almanya önce müttefik devletleri arasında dört işgal bölgesine, sonra da Doğu ve Batı blokları arasında iki ayrı devlete bölünmüştür (Pirinççi, 2005). Bu çalışmada ele alınan temel noktalardan biri olan 1945 sonrası bölünmüşlüğü ilerleyen bölümlerde detaylı şekilde ele alınacaktır.

Bu bölümde kısaca verilen ve kısaca bölünme ve birleşmeler tarihi olarak adlandırılan Alman tarihinin, bir diğer karakteristik özelliğinin ise militarist bir kimlik yapısı olduğu iddia edilebilir. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde Almanya’nın 1945’e kadar etkin şekilde özümlediği ve yine Prusya ile başlayan militarist değerlerinden bahsedilecektir.

4.1.2 Prusya'dan 1945'e Almanya'nın Militarist Değerleri

Almanya'nın modern bir devlet olarak ortaya çıkmasında en büyük rolü oynayan devletin Prusya olduğu önceki bölümlerde belirtilmişti. Prusya'nın jeopolitik konumu, iç sosyal yapısı ve dönemin uluslararası konjonktürü gibi etkenlerin, bu devletin kimliğini şekillendiren bazı değerlerin ön plana çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu değerler genel itibari ile güç kullanımı ile ilgili konular olup 1945'e kadar devam eden militarist diyebileceğimiz karakteristiği ortaya çıkarmıştır.

Bahsedilen etkenlerden ilki olan jeopolitik konum, Prusya'nın büyük güçlerin tam ortasında yer almasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra doğal sınırlardan da yoksun oluşu, Prusya'yı sürekli savaş durumuna hazır olmaya ve askeri olarak güçlü olmaya itmiştir (Armaoğlu, 2007, s. 3). Askeri olarak güçlü olmak için yapılan askeri yatırımların ve buna atfedilen önemin, militarist değerlerin ön plana çıkmasında etkili olduğu iddia edilebilir.

Jeopolitik konumun yanı sıra önceki bölümde bahsedildiği üzere, Avrupa'nın mutlakiyet çağına geçmiş büyük krallıklarının yanında, her biri kendi içerisinde mutlakiyet özellikleri gösteren küçük Alman devletlerinin uluslararası sistemde görünürlük kazanamadıklarını görüyoruz. Nitekim "Büyük Frederick" olarak da anılan Frederick Wilhelm Prusya tahtına çıktığında, jeopolitik konumdan doğan tehditlerin yanında, büyük devletlerin siyasi manevralarında hesaba katılmak ve güç dengesi politikalarında avantaj sağlamak için, küçük de olsa disiplinli ve güçlü bir orduya sahip olunması gerektiğini düşünüyordu (Sander, 2009, s. 115).

Prusya döneminde yönetim anlayışının dışında toplumsal yapının özellikleri de militarist bir yapının ortaya çıkmasında etkiliydi. Prusya toplumu; eğitimli burjuvazi, büyük toprak sahipleri (*junkers*), asker-memur sınıfı ve büyük ölçekli sanayiciler

olmak üzere dört ana unsur üzerine şekillenmişti. Burjuvazi'nin romantik eğilimleri, junkerlerin milleti toprağa bağlı tanımlayan anlayışı ve büyük ölçekli sanayicilerin devletin merkezine yakın olup, onu mücadelelere çok hızlı şekilde hazırlayabiliyor olmaları militarist kimliği destekleyen konulardan bazılarıydı (Münch, 2005, s. 17-20). Toplumun bu katmanları arasında junkerlerin, militarist toplum açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Prusya döneminde ordudaki subayların çoğunluğu, “köylüleri emir vererek yönetmeye alışık oldukları gerekçesiyle” bu junkerler arasından seçilmiştir (Sander, 2009, s. 115).

Prusya'nın bu toplum yapısının doğurduğu bir diğer nokta ise yukarıdaki dört ana toplumsal unsurdan asker-memur sınıfına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu grup toplumdaki orta sınıfı oluşturmakta ve kazançlarını doğrudan devletten sağladıkları için diğer sınıflardan ayrılmaktadırlar. Toprak sahibi ya da sanayici olmadıkları için onları en çok ilgilendiren konu devletlerinin ve ordularının durumunun iyi olması olmuştur (Sander, 2009, s. 115). Bu durumun sonucunda özellikle bugün bile Almanların ortak özellikleri olarak görülen disiplin ve çalışkanlık gibi değerlerin ortaya çıktığı iddia edilebilir. Yine bu toplumsal grubun geliştirdiği bir diğer değer de orduya verilen önemdi. Nitekim ulus-devlete geçiş sürecinde Prusya devleti ve toplumunun ordu hakkındaki genel görüşü “ordu milletin okuludur” cümlesinde özetleniyordu (Otte & Greve, 2000, s. 32). Bu durum da doğal olarak orduyu ve ona bağlı değerleri toplum için ayrıcalıklı bir konuma taşıyordu.

Bütün bu tarihsel sürecin ve toplumsal değerlerin üzerine I. Dünya Savaşı'nın ağır sonuçları ve 1929 ekonomik bunalımının etkileri eklenince Weimar Cumhuriyeti'nden Nazi Almanyası'na giden süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreç Almanyanın tarihsel militarist değerlerinin zirveye ulaşmasını beraberinde getirmiştir. Bahsedilen militarizm bu dönemde özellikle Darwin'in görüşlerinden de

etkilenmiş ve ırkçı bir görünüm kazanmıştır (Münch, 2005, s. 22). Bu durum ise II. Dünya Savaşı'nın büyük yıkımlara ve katliamlara sahne olmasında rol oynamıştır.

Sonuç olarak Prusya jeopolitik ve konjontürel olarak çok büyük tehditlerin ortasında gelişmeye başlamış bir devletti. Komşularından gelecek saldırılara karşı doğal sınırlardan yoksun ve büyük güçlerin tam ortasında yer alıyordu. Bu durum onun için, küçük de olsa güçlü ve disiplinli bir orduya sahip olmayı zorunlu kılıyordu. Ordunun disiplini ve silahları konusunda Prusya dönemin en önde gelen ülkelerinden biri haline gelmiştir. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu da ordusunu düzenlemek için Prusya'dan uzmanlar getirmiş, silah ve teçhizat satın almıştır. Bunun yanı sıra Prusya'nın toplumsal yapısının sınıfsal özellikleri de bu ordu ve buna bağlı değerleri yüceltmeye müsait bir durumdaydı. Bütün bu durumların sonucunda, O. Sander'in (2009, s. 115) ifadesi ile Almanya, savaşkan olmaktan ziyade Avrupa'nın en militarist devleti olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum II. Dünya Savaşı ve ona giden süreçte zirveye çıkmış ancak ileriki bölümde değineceğimiz 1945-1990 arası dönemde çok farklı bir şekle bürünmüştür.

4.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Almanya

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Alman tarihi denildiğinde akla gelen en önemli özelliklerden bir tanesi şüphesiz bölünmüşlüklerdir. Nitekim neredeyse bütün dünya için büyük bir yıkım getiren II. Dünya Savaşı da Almanya için yeni bir bölünmüşlük dönemini getirdi. Savaş sonunda Almanya, müttefik devletler tarafından dört farklı işgal bölgesine ayrılmıştı. ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB'den oluşan bu işgalci güçlerin ise, bu işgallerden sonra ne yapılacağı konusunda farklı görüşleri söz konusuydu. Bu görüşlerden bir tanesinin sahibi Amerikan Hazine Bakanı Henry

Morgenthau, Almanya'nın endüstriden arındırılıp bir tarım ülkesi haline dönüştürülmesi gerektiği iddia etmiştir (Erb, 2003, s. 22). Bir diğer işgal gücü olan SSCB ise savaş tazminatı olarak, Almanya'nın fabrika ve üretim araçlarını kendi ülkesine taşımaya başlamıştı (Roberts, 2003, s. 395). Bu bağlamda Almanya'nın bu bölünmesinin bir barış anlaşması ya da savaşı kazanmış olanların ortak bir politikasının sonucu değil, tam tersi bu iki durumun da olmamasının bir sonucu olduğu söylenebilir (Marsh, 1994, p. 23).

Bahsedilen tarihsel sürece, ABD Başkanı Harry S. Truman'ın ABD dış politikasının temel prensibinin komünizmi çevrelemek olduğunu açıklaması ile başlayan Soğuk Savaş'ın eklenmesi ise Almanya'nın ikiye bölünmesini getirecektir (Wende, 2005, s. 163). Öyle ki Soğuk Savaş'ın ilk mücadeleleri Almanya üzerinde yaşanacaktır. Öncelikle ülkenin farklı ülkeler tarafından işgal bölgelerine ayrılmış olması buradaki temel sorunların birini oluşturmaktadır. Bundan kaynaklanan ve durumu çıkmaza sürükleyen olay ise ekonomik bir sebepten kaynaklanmıştır. Nitekim ABD, İngiltere ve Fransız işgal bölgeleri ekonomik işbirliğine gitmiş ve Almanya'nın batı bölgelerine yapılan yardımların idaresi açısından önem arz eden para reformunu gerçekleştirerek, Alman Markı'nı (*Deutsche Mark*) çıkarmışlardır. Bu para reformunun SSCB'nin kabul edemeyeceği şartlarla sunulması ise, onların da kendi para birimlerini çıkarmalarının yanında SSCB'nin Berlin ablukasını başlatması ile büyük bir krize dönüşmüştür. (Fullbrook, 2008, s. 202). Bu abluka Batılı müttefiklerin 11 ay boyunca gerekli malzemeleri hava yolu ile taşımaları sonucu Stalin'in geri adım atmasıyla sona ermiştir. Ancak bu durumun sonucu blokların netleşmesi ile birlikte Soğuk Savaş'ın ve bölünmüş Almanya'nın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir (Erb, 2003, s. 23). Berlin ablukasının kaldırıldığı hafta içerisinde Alman Temel Kanunu

(*Grundgesetz*)² kabul edilerek, Batı Almanya’da, Almanya Federal Cumhuriyet’i (Batı Almanya) kurulmuştur. Bunun üzerine SSCB’de kendi işgal bölgesi olan Doğu Almanya’da, Almanya Demokratik Cumhuriyeti’ni (Doğu Almanya) kurmuştur.

Bu bölümde özellikle üzerinde durulacak olan Batı Almanya’nın ilk dönem özelliklerinden bir tanesi de bu kuruluş sürecinin sonucudur. Nitekim Batı Almanya, her ne kadar resmi olarak kurulmuş ve 1949’da ilk seçimlerini yapmış bile olsa işgal bölgelerini yöneten müttefik güçler tarafından hayli sınırlandırılmış bir egemenlik durumu ile karşı karşıyaydı. Nitekim savaş sırasında müttefik devletlerin bir araya geldiği konferanslarda üzerinde en kolay anlaşılabilir nokta Almanya’nın bir daha iki dünya savaşında da yaptığı gibi silahlanmasını engelleyecek kesin tedbirlerin alınmasıydı (Sander, 2005, s. 214-215). Egemenlik konusundaki bu sınırlamaların en çok göze çarpanları ise normal devletlerin özellikleri olan orduya sahip olma, bağımsız dış politika izleme ve iç politikayı kontrol etme gibi özelliklerin ya sınırlandırılmış ya da tamamen ülkenin elinden alınmış olmasıydı (Erb, 2003, s. 23). Bu durumun sonucu olarak, literatürde Almanya için “yarı-egemen (*semi-sovereign*)” ya da “dizginlenmiş güç (*Tamed Power*)” gibi kavramların kullanıldığı da görülmüştür (Katzenstein, 1997).

Sonuç olarak Batı Almanya bir devlet olarak ortaya çıktığında aslında içinde bulunduğu durum tam egemen ve bağımsız bir devletten ziyade, bölünmüş ve birçok noktada sınırlandırılmış bir yapı görünümündeydi. Bütün bu faktörlerin sonucu da, aslında dolaylı olarak Batı Almanya’yı yönetecek olan hükümetlerin politikalarının belirlenmesinde etkili olacaklardır. Bu bağlamda Almanya’nın bu dönem dış

² *Grundgesetz*, Temel Kanun anlamına gelmektedir. O dönemde anayasa olarak düzenlenmemesi ise Almanların, dönemin bölünmüşlüğüne ve bu belgenin getirdiklerinin geçici olduğunu düşünüyör olmalarıdır.

politikasını Batı Politikası (*Westpolitik*), Doğu Politikası (*Ostpolitik*) ve Birleşme Süreci Olarak üç alt başlık altında incelemek mümkündür.

4.2.1 Batı Politikası (*Westpolitik*)

Batı Almanya'nın 1949'da kurulmasından sonra yapılan ilk seçimleri kazanan Hıristiyan Demokratların lideri olan Konrad Adenauer'in izleyeceği politikalar da aslında yukarıda bahsedilen durumlardan kaynaklı kısıtlamaların en azından bir kısmının kaldırılmasına yönelik olmuştur. Adenauer'in bu sınırlamalardan en azından belli düzeyde kurtulmak için ortaya attığı politikalar bütünü Batı Politikası (*Westpolitik*) olarak adlandırılmıştır. Bu politikanın temelinde yatan düşünce, Almanya'nın sebep olduğu ya da başına gelen felaketslere, Almanya'nın batı düşüncesi ve kurumlarına yeteri kadar uyum sağlamamış olmasının sebep olduğu düşüncesidir (Erb, 2003, s. 24). Adenauer'in böyle bir düşünceye sahip olmasının nedenlerinden birinin de onun Prusya kültürüne görece uzak ve Batılı değerlerin daha çok kabul gördüğü Ren bölgesinde yaşamış olması olduğunu iddia eden çalışmalar da mevcuttur (Di Scala M., 2004, s. 504-505).

Almanya'nın o dönemde Batılı müttefik devletlere daha yakın politikalar izlemesinin bir diğer sebebi de aslında II. Dünya Savaşı'nda yaşananların bir şekilde hatıralardaki yerinin hafifletilmesi düşüncesidir. Nitekim neredeyse 60 milyon insanın ölümüne sebep olmuş iki savaş girişiminden sonra Alman devlet insanlarının bu yaşananlardan gerekli dersleri çıkardıklarını bir anlamda kanıtlamaları gerekmektedir (Berger, 1997). Yaşanan bu tecrübelerin çok taze olduğu o dönemde, bağımsız bir politika izleme düşüncesinin hem müttefik devletlerce hem de Almanya'nın

komşularınca nasıl bir tepki ile karşılaşacağı bu noktada tahmin edilebilir bir durumdur.

Almanya'nın o dönemde Batı ile sıkı ilişkiler edinme yoluna gitmesinin bir diğer sebebi de aslında Soğuk Savaş kaynaklıdır. Nitekim Batı Almanya'nın, Soğuk Savaş'ın tam olarak sınır hattında yer alıyor olması, onun olası bir sıcak savaş durumunda direkt olarak Sovyet tehdidi altında bırakılmaktadır. Ayrıca bu tehdit yalnızca Almanya'nın değil, bütün Batı Avrupa'nın da hissettiği bir durumdu. Öyle ki savaştan yeni çıkmış ve SSCB karşısında görece güçsüz olan Birleşik Krallık ve Fransa'nın tek başlarına SSCB'ye karşı koymaları mümkün değildi. Bu durumun Batı Almanya'yı Batı ile entegre olmaya ittiği kadar aslında Batılı devletleri de, Almanya üzerindeki sınırlamaları, kendi ülkelerindeki protesto ve karşı çıkışlara rağmen kaldırmaya ittiği söylenebilir (Hughes, 2002). Nitekim bütün bu gelişmeler sonucunda Batı Almanya yeniden silahlanma dâhil birçok gelişmeyi, savaşın bitişinden kısa sayılabilecek bir süre sonra yaşamıştır.

Bütün bunların yanı sıra batılı değer ve kurumlarla daha fazla entegrasyon hedefinde olan Almanya, Avrupa'da ortaya çıkan birçok oluşumun öncülüğünü yapmıştır (Adenauer, 1952). Bu oluşumlardan bir tanesi günümüzdeki Avrupa Birliği'nin temeli sayılan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'dur. Bunun yanı sıra hem tarihsel olarak hem de yönetim tarzı olarak Almanya ve Avrupa Birliği gibi oluşumlar arasında benzerlikler de bulunmaktadır (Katzenstein, 1997, s. 33). Bu benzerlikler de aslında her iki unsurun da birbirleri üzerinde ne kadar büyük bir şekillendirici etkide bulduklarının bir göstergesidir.

Avrupa entegrasyonu ve Almanya'nın sisteme dahil edilmesi noktasında Fransa'nın rolünü de göz ardı etmemek gerekir. Bu noktada 1970-1933 arasında kendisine 3 kez saldırmış olan Almanya'yı cezalandırma yerine daha akılcı olan bir

entegrasyon projesine öncülük eden Fransa'nın rolü Almanya'nın batı politikası içinde önemli bir yer tutmuştur. Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schumann tarafından okunan Schumann Planı da Avrupa Entegrasyonu'nun mihenk taşlarından biri olmuştur. Bugün özellikle Birleşik Krallık'ın AB'den çıkış süreci yaşanırken Almanya ve Fransa arasındaki bu işbirliğinin AB'nin omurgasını oluşturduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Batı Almanya'nın ilk lideri Konrad Adenauer, Nazi geçmişi ve II. Dünya Savaşı'nın sonuçları nedeniyle ülkeye getirilen sınırlamaları en aza indirmek için genel olarak “batı politikası” olarak adlandırılan politikaları izlemiştir. Buradaki temel amaçlardan bir tanesi de Almanya'nın bölgede büyük felaketslere yol açmış tarihi imajını değiştirmek ve müttefik ülkelerin güvenini kazanmaktır. Bu duruma Soğuk Savaş'ın eklenmesi ise tekrar silahlanma gibi bazı meselelerin çözümünü kolaylaştırırken, bölünmüşlük gibi bazı meselelerin çözümünü ciddi anlamda zora sokmuştur. Özellikle bölünmüşlük meselesindeki fikir ayrılıkları Batı Almanya için, ilerleyen bölümde incelenecek olan “doğu politikasının” doğmasına sebep olacaktır. Ancak Batı Politikası, Almanya'ya Avrupa bütünleşmesinin ilk kurumlarında öncülük etme ve NATO üyeliğinin sağlanması gibi birçok noktada fayda sağlamıştır.

4.2.2 Doğu Politikası (*Ostpolitik*)

Her ne kadar bahsedilen şartlar Batı Almanya için Batı Politikasını rasyonel bir seçim olarak ortaya çıkarıyor olsa da ülkenin bölünmüş yapısı toplum nezdinde büyük bir sorun olarak duruyordu. Nitekim ülkenin ikiye ayrılması demek birçok insanın akrabalarından ayrılması demekti ki bu da birleşme yönünde politikalar için bir baskı unsuru oluşturuyordu. Adenauer'in, politikaları genel itibari ile ülkenin Avrupa'nın

bir parçası olarak yeniden kabulü üzerine yoğunlaşmıştı ve doğal olarak Doğu Bloğu'nun bir parçası olan Doğu Almanya'ya yönelik politikalar geliştirmesi batılı değerler ve kurumlar ile entegrasyona yönelik politikalarına zarar verebilirdi.

Doğu Almanya konusunda geliştirilen politikalar da aslında yukarıda belirtilen şartlar doğrultusunda olgunlaşıyordu. Bu noktada atılan önemli adımlardan bir tanesi "Hallstein Doktrini" (1955) olarak adlandırılan ve Doğu Almanya'yı diplomatik olarak tanıyan devletlerle Batı Almanya'nın diplomatik ilişkilerini kesmesini öngören doktrindi. Bir görüşe göre Adenauer'in bu politika ile istediği, şartlar olgunlaşmadan masaya oturmak yerine, batının kesin bir zaferi sonucu Sovyetlerin tamamen batının şartlarında bir birleşmeye razı olmasıydı (Dülffer, 2007). Diğer bir görüşe göre ise doktrin, görünürde Doğu Avrupa'yı yalnızlaştırmak ve SSCB'nin bu bölge üzerindeki kontrolünü azaltmayı amaçlarken, aslında batılı fikir ve kurumlarla bütünleşmeye yönelik Batı Almanya politikalarının mantıksal bir sonucuydu (Erb, 2003, s. 41-42). Ancak Adenauer'in şansölyeliği bırakması ve Willy Brandt'ın önderliğindeki SPD'nin liderliğe geçmesiyle bu politikalarda hatırı sayılır değişiklikler olacaktır.

Adenauer döneminde Batı Berlin'in belediye başkanlığı yapmış olan SPD (Sosyal Demokrat Parti) lideri Willy Brandt'ın şansölye seçilmesi, neredeyse 20 yıllık bir Hristiyan Demokrat (CDU-CSU) koalisyonuna son vermesi itibari ile yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemin en temel politik olgusu "*Ostpolitik*" olarak adlandırılan ve temelde Doğu Avrupa (Doğu Bloğu) ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki politikalardır. Brandt'ın şansölye olduğu dönemin Soğuk Savaş içerisindeki yumuşama (*detant*) dönemine rastlamış olması da bu politikaların bu dönemde etkinlik kazanmasında önemli olmuştur (Fullbrook, 2008, s. 207).

Bu politikaların Brandt döneminde görünürlük kazanması, Adenauer döneminde bu yönde ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımların atılmadığı anlamına

gelmemektedir. Nitekim Konrad Adenauer ve Ludwig Erhard dönemlerinde dışişleri bakanlığı yapmış olan Gerhard Schröder tarafından, Hallstein Doktrini es geçilerek doğu politikasının bir öncülü sayabileceğimiz bir dizi ticaret anlaşmaları imzalanmıştır (Merkel, 1975). Benzer şekilde Willy Brandt'ın doğu politikalarına yönelmesi de Adenauer'in izlediği batı ile bütünleşme politikalarının tamamen terk edildiği anlamına gelmemektedir. Öyle ki, o dönem de iki partinin (SPD ve CDU-CSU) liderleri de batı ile entegrasyonun Batı Almanya için ne kadar önemli olduğunu içselleştirmiş durumdaydılar. Ancak Brandt ve Sosyal Demokratların temel tezi Adenauer'in Doğu Almanya ile birleşme noktasında yeterli çalışma yapmadığı eleştirisi olmuştur (Banchoff, 1999, s. 177).

Doğu Politikasının en temel noktası, Doğu Avrupa ülkelerinin yanı sıra Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya) ile ilişkilerin de geliştirilmesi olmuştur. Bu ilişkilerin ilerlemesinde güvenlik konuları ile ilgili kaygılar da söz konusudur. Nitekim Soğuk Savaş'ın cephe hattında bulunan ve aynı milletten oluşan bu iki devletin olası bir savaştan en fazla zararı görecektir taraflar olduğu açıktır. Bu doğrultuda Almanya bu dönemde hem Batı hem de Doğu ile diğer blok üyelerinden farklı ilişkiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Doğu Almanya ile ekonomik ve teknik birçok anlaşma imzalanmış ve iki ülke de 1973'te Birleşmiş Milletler Örgütüne üye olmuşlardır. Bu gelişmelerin sonucunda ise, Batı Almanya'nın Doğu Almanya'yı resmen tanıması gibi bir durum ortaya çıkmamıştır. Gelişen ilişkilerin en önemli sonucu ise birleşme döneminde çok önemli rol oynayan "tek millet, iki devlet" anlayışının ortaya çıkıp, iki tarafta da yerleşmesi olmuştur (Wende, 2005, s. 178).

Konrad Adenauer'in batı politikasının temel amaçlarından birini oluşturan Nazi geçmişine dair hatıraların üstesinden gelinmesi gayesi W. Brandt'ın doğu politikası

içinde de yerini almıştır. Buradaki yüzleşme Doğu Avrupa'daki Nazi geçmişi ve Almanya'nın burada araç olarak kullandığı argüman genel olarak *Ostpolitik*'in temelini oluşturan ekonomik anlaşmalardır (Newham, 2007). Bu anlaşmalar ve bunlara bağlı diplomatik temaslardan birinde, W. Brandt'ın Polonya'da Naziler tarafından öldürülenler anısına dikilen bir anıt önünde diz çökmesi ise uzun süre akılda kalan anlardan bir tanesi olmuştur.

Sonuç olarak, Konrad Adenauer döneminde, batı ile uyum çabaları sonucu ihmal edilen ya da ihmal edildiği iddia edilen Doğu Almanya, birleşme ve Doğu Bloğu ülkeleri ile ilişkiler bu dönemde büyük ölçüde geliştirilmiştir. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri olarak Soğuk Savaş atmosferinin yumuşaması gösterilebilir. Ancak, Batı Almanya'nın bu süreç içindeki nevi şahsına münhasır konumunu, iki tarafla ilişkiler geliştirmeye çalışan bir devlet durumuna evirmeyi başarması, önemi yadsınamayacak bir durum olarak ele alınmalıdır. Bu durumun sonucunda ise Almanya, sadece kendi bloku içindeki ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmekle kalmamış, Doğu Bloku ülkeleri ile de iyi ilişkiler geliştirmiş, bu da birleşme sonrası politikalarında ileride ele alınacağı üzere müttefiklerinden ayrılan özellikler göstermesine neden olmuştur.

4.2.3 Birleşme Süreci

Batı Almanya'nın tarihinde önemli yere sahip konulardan bir tanesi de Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi konusudur. Nitekim birleşme meselesi ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmış, bu konu ile ilgili politika geliştirmek iç politikada yankı bulan büyük bir mesele haline gelmiştir. Nitekim Adenauer'in birleşme konusunda yeterli politika geliştiremediği sebebiyle liderliği SPD'ye kaptırdığı daha önceki bölümlerde

ifade edilmiştir. SPD'nin izlediği Doğu Politikası bağlamında ise Doğu Almanya ve diğer Doğu Bloku ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmiş, özellikle birleşme öncesinde “tek millet iki devlet” gibi bir düşünce gelişme ortamı bulmuştur (Wende, 2005, s. 178). Her ne kadar Batı Almanya, Doğu Almanya'yı resmen tanımamış olsa da yakın ilişkiler bir *de facto* kabulün ortada olduğunu gösterecek düzeye gelmiştir. Bunun yanı sıra iki ülke arasındaki ilişkiler ve birleşmeye dair politikalar da genel olarak bloklar arası durum ve Almanya'nın komşuları gibi birçok farklı unsur tarafından sınırlandırılmış durumdaydı. Öyle ki birleşme ve 2+4 müzakereleri sürerken bile Fransa ve Birleşik Krallık'tan, İki Almanya'nın birleşmesine yönelik olumsuz yorumlar da gelmiştir (Otte & Greve, 2000). Bütün bunlara rağmen özellikle iki süper güç olan ABD ve SSCB'nin duruma olumlu yaklaşımları bu birleşme sürecinin olumlu sonuçlanmasında etkili olmuştur denilebilir.

Birleşmeye giden süreçte en önemli mihenk taşının belki de SSCB'nin yönetimine Mihail Gorbaçov'un gelmesi (1985) olduğunu söylenebilir. Bu dönemde ABD ile savunma harcamalarındaki yarışı daha fazla sürdüremeyen SSCB için Gorbaçov bir dizi reform ortaya atmıştır. Bunlardan bir tanesi de Doğu Avrupa'daki reform hareketlerine, buradaki sosyalist rejimlerin serbest şekilde de gelişebileceği düşüncesi ile askeri müdahalede bulunulmayacağını ilan edilmesi olmuştur (Gress, 1991). Nitekim Doğu Almanya'nın 40. yılı sebebiyle Berlin'e yaptığı ziyarette söylediği “hayat geç kalanları cezalandırır” şeklindeki sözleri de Doğu Almanya'da birleşme yönünde ortaya çıkan gösterileri ateşlemiştir (Wende, 2005, s. 179). Öyle ki Doğu Almanya tarihinde o döneme kadar görülen en büyük protesto gösterileri Leipzig merkezli olarak başlamış (4 Eylül 1989), bazı siyasilerin bunlara katılması ve devletin bastırma yönünde güç kullanamaması ile büyümüş ve bir devrim halini almıştır (Pond, 1990).

Protesto gösterilerinin artması ve devletin buna müdahale etmemesi ilginç bir kriz durumunu doğurmuştur. Nitekim başlarda Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti üzerinden yoğun şekilde Batı Almanya'ya iltica eden Doğu Almanya'daki insanlar artık durdurulamaz bir durum haline gelmiştir. Bu durumun ilerleyen dönemde Berlin'deki kontrol noktalarının işlevini yitirmesi ve Berlin Duvarı'nın halk tarafından yıkılmasıyla, birleşmeyle sonuçlanacak tam bir kriz durumu oluşmuştur. Bu noktada aslında iki Almanya'nın birleşmesinin planlanmış bir politikanın sonucu değil, bir anlamda krizler sonucunda ortaya çıkmış bir durum olduğunu söyleyebiliriz (Fullbrook, 2008, s. 229).

Bu süreç sonucunda imzalanan 2+4 anlaşması sonucunda Doğu ve Batı Almanya 3 Ekim 1990 tarihinde birleşmiştir. Ancak bu birleşme neredeyse tamamen Batı Almanya'nın şartlarında gerçekleşmiş ve Doğu Almanya bir anlamda buharlaşmıştır (Wende, 2005, s. 181). Bunun sonucunda ortaya çıkan Almanya ise bir bakıma genişletilmiş bir Batı Almanya olmuştur. Bu birleşmenin elbette ki Batı Almanya için hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur. Bunun yanı sıra birleşme ve sonrasında gelişen konjonktür Almanya'nın politikaları noktasında ilerleyen bölümlerde ele alacağımız yeni tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bu tartışmalardan önce, Almanya'nın birleşme öncesi süreçte, özellikle askeri güç kullanımına yönelik geliştirdiği değerler ve politikalar üzerinde durulacaktır.

4.3 Birleşme Öncesi Alman Dış Politikasında Güvenlik ve Güç

Kullanımı

Almanya'nın II. Dünya Savaşı öncesi durumunun incelendiği bölümde, Prusya döneminden itibaren geliştirilen militarist değerlere değinilmiştir. II. Dünya Savaşı

sonrası dönemde izlenen politikaların ele alındığı bir önceki bölümde ise bu militarist değerlere neredeyse hiç değinilmemesi ise aslında Batı Almanya'nın bu bağlamda ne kadar farklı bir yol çizme çabasında olduğunun açık bir göstergesidir. Özellikle hem Batı hem de Doğu politikalarında Nazi geçmişi ile yüzleşilmesi, bölgesel entegrasyon çabaları ve tarihsel yıkımların tecrübelerinin Batı Almanya'nın Prusya döneminden itibaren gelen militarist değerlerde bir değişime gitmesine sebep olduğu söylenebilir.

Bir diğer önemli etken olarak, dönemin şartlarının da bu tarz bir değerler silsilesi ya da kimliğin üretimine sebep olduğu söylenebilir. Bu şartların arasında en fazla öne çıkan durum elbette ki doğu ve batı blokları arasında devam eden Soğuk Savaş'tı. Bu gerilimli dönemin, Almanya'nın politikaları ve militarist değerleri üzerinde iki önemli etkisi olduğu savunulabilir. Bunlardan ilki, Müttefik Devletlerin Batı Avrupa'nın SSCB'ye karşı savunulması için Batı Almanya üzerinde uyguladıkları sınırlamaları görece erken kaldırmaları ve de Batı Almanya'nın 1955'te yeniden silahlanması olmuştur. İkinci temel etki ise, 1871 – 1945 yılları arasında Avrupa'nın yaşadığı çatışma dolu yıllara oranla, 1945 – 1990 arası yılların görece çatışmasız geçmesidir. Elbette Dünya'nın farklı bölgelerinde Soğuk Savaş uzantılı çatışmalar yaşanmış ve bunların Batı Almanya'ya etkileri olmuştur. Ancak bu durum 1990 sonrası ile karşılaştırıldığında minimal ölçeklerde kalmıştır.

Geçmişin ve Soğuk Savaşın gölgesinde politikalar üretmek durumunda kalan Batı Almanya'nın, Prusya döneminden miras kalan militarist değerler ile hesaplaşması da bu durumdan etkilenmiştir. Bu bağlamda güç kullanımına yönelik yapı, kurum ve değerlerde bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Bu bölümde, yaşanan bu değişikliklere ve yeni değerlere değinilecektir.

4.3.1 Yeniden Silahlanma ve Yeni Askeri Yapı

Çalışmanın birleşme sonrası bölümünü inceleyen kısımda genel olarak uluslararası çatışmalarda Almanya'nın tutumu incelenecektir. Ancak bu bölümde, hem krizlerin görece azlığı hem de Almanya'nın bunlara genel olarak uzakta durması nedeniyle daha çok güç kullanımına yönelik edinilen değerler ele alınacaktır. Bunlardan ilki de şüphesiz askeri yapının baştan ve tarihsel sürecin etkisi ile çok farklı bir sistem üzerine inşa edilmesi olacaktır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'yı işgal eden müttefik devletlerin, yeni kurulan Alman Devleti'ni en fazla kısıtladıkları noktalardan bir tanesi şüphesiz Almanya'nın silahsızlandırılması konusuydu. Savaş sırasında Almanların birçok ülkeyi işgal eden orduları ile ilgili çok kötü hatıraları olan müttefik devletlerin bu istekleri elbette ki onlar açısından makul gözüküyordu. Ancak II. Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra ortaya çıkan süreç bu silahsızlanmanın kısa sürmesine neden olmuştur. Bu süreçte en çok etkili olan durum da elbette ki Soğuk Savaş'tır. Bunun yanı sıra Adenauer'in savaş sonu sınırlamaların kaldırılmasına yönelik batı ile entegrasyon politikası da büyük ölçüde etkili olmuştur.

Almanya'nın bölünmüşlüğü'nün netleşmesi ve Soğuk Savaş'ın ciddi manada hissedilmeye başlamasından sonra Batı Avrupa ve Müttefik Devletler SSCB'den tehdit hissetmeye başlamışlardır. Daha önce bu bağlamdaki ilk gerilimin Berlin Ablukası olduğundan bahsedilmişti. Bu duruma Kuzey Kore'nin SSCB'nin desteği ile Güney Kore'yi işgal etmesi de eklenince, SSCB'nin batı konusunda benzer ve genel bir tutuma sahip olduğu ve bu bağlamda Almanya'nın batının korunmasında gerekli olduğu düşüncesi öncelikle ABD tarafında oluşmaya başlamıştır (Corum, 2011, s. 29). Nazi Almanya'sına yönelik hatıraları daha canlı olan diğer müttefik devletler de bir

müddet sonra Almanya'nın tekrar silahlandırılması ve Avrupa'nın savunulmasında yardımcı olması konusunda ABD ile aynı çizgiye gelmişlerdir (Vogel, 2011). Bu yönüyle düşünüldüğünde aslında Almanya'nın tekrar silahlanması, bir anlamda Avrupa'nın savunulması bağlamında Müttefik Devletler için bir fedakârlık olarak da görülebilir (Erb, 2003, s. 29). Bütün bu durumlara Adenauer'in Almanya üzerindeki sınırlamaların kaldırılmasına yönelik politikaları da eklenince, Batı Almanya'nın tekrar silahlanması söz konusu olmuştur.

Almanya'nın tekrar silahlanması elbette ki daha önceki bölümlerde bahsedilen Prusya militarizminden çok daha farklı bir çizgi de gerçekleşmiştir. Bu yeni durumlardan bazıları savaş sonrası değişen sosyal yapıdan kaynaklanırken bir kısmı da müttefik devletlerin Japonya'da da benzerini uyguladığı silahsızlandırma politikalarının devamı şeklinde ortaya çıkmıştır. Nitekim Japonya da II. Dünya Savaşı'ndaki militarist ve milliyetçi tutumun aksine tamamen barış odaklı ve güç kullanımına yönelik pasifist bir kimliğe bürünmüştür (Daisuke, 2013, s. 19-20).

Almanya'nın yeniden silahlanması konusunda müttefiklerin belli noktalardaki çekincelerinin yanında, ülke içinde de bu duruma hatırı sayılır bir karşı duruş söz konusudur. Bu duruma muhalif olanların önde gelenleri ise, Adenauer döneminde muhalefette yer alan Kurt Schumacher ve Sosyal Demokrat Parti'dir. Ancak Soğuk Savaş'ta yaşanan gelişmelerin, batıyı tehdit ediyor olması, SPD'nin savaşlar konusunda doğrudan ve acı tecrübeleri olan lideri Schumacher'in de, "SSCB'ye karşı Avrupa'nın özgür ve eşit insanlarını korumak için" Almanya'nın tekrar silahlanmasına "evet" demesine sebep olmuştur (Seipp, 2011, s. 55). Ancak daha önce de bahsedildiği üzere bu silahlanma, Almanya'nın tarihsel militarist değerlerinden daha farklı olacaktır.

Yeniden silahlanma sonucu oluşturulan ordunun daha önceki Alman silahlı güçlerinden ilk farkı, tarihsel olarak orduya çok önem vermiş toplum kesimlerinin eski önemlerini kaybetmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Junkerler adı verilen toplumsal sınıf Almanya'nın ordu yapısında tarihsel olarak önemli bir etki oluşturmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı sonucunda özellikle Junkerler sınıfının yoğunluklu olarak yaşadığı Doğu Prusya'nın Polonya sınırları içerisinde kalması ve Doğu Almanya sınırları içinde kalanların ise SSCB'nin toprak reformu yapması ile topraklarını kaybetmesi sonucu, bu sınıf ortadan kalkmıştır (Fullbrook, 2008, s. 200). Toplumun geri kalanında ise, iki büyük savaş ve bunların getirdiği büyük yıkımlar sonucunda askeri güç kullanımına yönelik bir karşı duruş geliştiği söylenebilir.

Bu toplumsal değişimler ve müttefikler ile iç politik durumlar nedeniyle yeniden silahlanma sonucu oluşan ordunun yapısı yeni ve tarihsel düzenden uzak bir biçimde inşa edilmiştir. Bu bağlamda askeri komuta sistemi, ordunun amacı ve etkinlik alanları konusunda özel düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan ilki, yönetim sisteminin yeniden düzenlenmesidir. Daha önceki bölümlerde ifade edildiği üzere Alman toplumu içinde askeri sınıfın büyük bir önemi vardı. Ancak savaşın getirdiği tecrübeler sonucunda, özellikle ordunun komuta sistemi sivil yönetime ve denetlemeye dayalı olarak yeniden inşa edilmiştir. Buna göre yeni kurulan Alman ordusu bir Genel Kurmay Başkanlığı'na ya da bir generaller yapısına sahip değildir. Bunun yerine müfettişler (*Inspekteur*) ve Genel Müfettiş (*Generalinspekteur*) gibi olabildiğince sivil yapılar geliştirilmiş ve ordunun genel komutanlığı sivil iradeye yani savunma bakanına verilmiştir (Otte & Greve, 2000, s. 31-32). Bu doğrultuda ordunun daha önceki savaş durumlarında olduğu gibi saldırgan davranışlarının önüne geçilmesinin hedeflendiği düşünülebilir.

Ordunun yönetim yapısının sivilleştirilmesinin yanı sıra ordunun amacı ve etkinlik alanları da yeniden düzenlenmiştir. Soğuk Savaş'ın getirdiği gerilim alanının büyük ölçüde etkili olduğu bu yeniden silahlanma sürecinde ordunun özellikleri ve nerelerde operasyona gidebileceği noktasında da kesin düzenlemeler yapılmıştır. Öyle ki Batı Almanya'nın bu ordusu sadece savunma amaçlı oluşturulmuş ve buna göre tasarlanmıştır (Otte & Greve, 2000, s. 31). Bunun yanı sıra Batı Almanya'nın kitle imha silahları edinmeyeceğini ilan etmesi bu silahlara karşı tutumu da ordunun sadece savunma amacı ile oluşturulduğunun bir kanıtı olarak görülebilir. Yine Soğuk Savaş'ın ve tarihsel tecrübelerin etkisi ile ordunun NATO alanı dışında görev alması anayasal olarak yasaklanmış ve bu durum 1990'lara kadar böyle kalmıştır (Bluth, 1995). Bu durum da doğal olarak, Batı Almanya'nın güç kullanımını ya da buna yönelik politikaları etkilemiş ve onu güç kullanımı noktasında pasifist ya da anti militarist diyebileceğimiz bir kimlik edinmeye itmiştir. Bu kimliğin temel değerleri çok taraflılık, sınırlandırılmış egemenlik, sivil güç ve kaçınma kültürü olarak ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

4.3.2 Çok Taraflılık ve Yarı Egemenlik (*Multilateralism and Semi-Sovereignty*)

Batı Almanya'nın Batı Politikası ve bunun sonucu olarak karşımıza çıkan batılı kurum ve değerler ile bütünleşme çabası bu bölümde bahsedilecek değer ve politikaların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Batı Almanya, izlediği politikalarda güvenilir bir partner olarak anılmayı ve olabildiğince yalnız kalmamayı bir prensip olarak edinmiş, genel itibari ile uluslararası toplum ile ya da müttefiklik ilişkisi geliştirdiği ülkeler ile ortak hareket etmeye özen göstermiştir (Duffield, 1999).

Bu politikalarda da yine Nazi döneminde izlenen “özel yol” (*Sonderweg*) gibi tek başına izlenen politikaların yol açtığı tecrübelerin de etkili olduğu söylenebilir.

Batı Almanya'nın izlediği bu çok taraflılık politikalarının bir diğer sonucu da onun, Avrupa'da kurulan Uluslararası Örgütlere katılım ve Avrupa Bütünleşmesi konusunda da öncülük etmesine sebep olmuştur. Bu durum elbette sadece değerler ile anlaşılabilir bir durum değildir. Nitekim konuyla ilgili olarak Adenauer (1953), Avrupa Kömür – Çelik Topluluğu'nun, üyelere birinin diğerlerine üstünlük kurmasını engelleyeceğini, aynı şekilde Avrupa Savunma Topluluğu ve NATO gibi ittifakların da müttefiklerin bir diğerine saldırgan tutumunu engelleyeceğini çünkü bunu yapmanın SSCB tehdidinde açık hale geleceğini vurgulamıştır. Bu durum, çok taraflılık gibi politikaların aslında Batı Almanya'nın kendi güvenliğine de katkı sağlaması yönünden rasyonel bir seçim olduğunu savunulabilir kılmaktadır.

Batı Almanya'nın çok taraflılık politikaları diğer birçok devletten farklılık göstermektedir. Nitekim Batı Almanya Temel Kanunu, entegrasyon ve yetkilerin üst otoritelere devredilmesi konusunda, başka hiçbir anayasada göremeyeceğimiz özel bir yasa ile bu yetki devrine izin vermektedir (Otte & Greve, 2000). Öyle ki, Alman Temel Kanunu'nun 24. Maddesi, Avrupa'nın ve Dünya'nın barışı bağlamında, Almanya'nın egemenlik haklarını üst otoritelere devredebileceğini belirtmektedir.³ Bu durum o kadar içselleştirilmiştir ki Almanya, AB bütünleşmesinin öncüsü ve savunucusu olmuş, Alman halkı da kendini bu minvalde görmüştür (Münc, 2005). Egemenlik haklarının devrini bu denli politika haline getirmenin sonucu ise, Almanya'nın kendi egemenliğinin kısıtlanması durumunu beraberinde getirmiştir.

³Alman Temel Kanunu (*Grundgesetz*), https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57fccb703634dcd/basic_law-data.pdf
Son Erişim Tarihi: 19.05.2016

Entegrasyon politikalarının ve çok taraflılığın en fazla görüldüğü, dolayısıyla egemenlik kısıtlarının en yüksek olduğu alanlardan biri de askeri konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Almanya'nın yeniden inşa edilen ordu sisteminin Genel Kurmay gibi bir komuta kademesi içermiyor oluşu, Almanya'nın NATO'yu çok daha farklı şekilde görmesine sebep olmuştur. Nitekim Batı Almanya toprağına yönelik herhangi bir saldırı durumunda, Alman ordusunun komutası, genelkurmay yapısının olmaması dolayısıyla doğrudan NATO'ya geçmektedir (Otte & Greve, 2000, s. 31). Ulus devletlerin belki de egemenlik konusunda en az taviz verecekleri konulardan olan askeri konularda bile bu denli bir yetki devrinin gerçekleşmesi, Batı Almanya'nın bu politikalara ne kadar önem verdiğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Almanya'nın mezkûr entegrasyon projelerinde, bütünleşmenin derinleşmesini en fazla destekleyen ülkelerden biri olmasına rağmen bu örgütler içinde izlediği takındığı tutum da aslında geliştirdiği değerlerin bir sonucu olarak görülebilir. Nitekim Batı Almanya Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi örgütlere maddi anlamda en fazla destek veren ülkelerdendir. Buna rağmen bu örgütler içerisinde Almanya bir liderlik rolü izlemekten kaçınmış, çıkarlarını etkin şekilde savunan politikalar yerine “düşük profilli” bir rol üstlenmiştir (Katzenstein, 1997). Bu rolün de birleşme sonrası artan güç ve normalleşme bağlamında tartışma konusu haline geldiği söylenebilir. Bu konu ilgili bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Batı Almanya'nın yeni ordu sistemi ve politikalarında çok taraflılık esasını aramasının yanında entegrasyon için yetki devri konusunda da bu denli açık olması onun belli konularda yeni değerler üretmesine sebep olmuştur diyebiliriz. Bunlar, ordu sisteminin değişmesi ve militarist değerlerin belli ölçüde ortadan kalkması ile ortaya çıkan sivil güç ve kaçınma kültürü gibi kavramlardır. Batı Almanya'nın bu dönemde

güç kullanımına yönelik politikalarının temelini oluşturduğunu söyleyebileceğimiz bu kavramlar ilerleyen bölümde detayları ile ele alınacaktır.

4.3.3 Sivil Güç ve Kaçınma Kültürü (*Culture of Restraint*)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen konjonktürün etkisi ile Batı Almanya tekrar silahlanmış olsa da, önceki bölümlerde görüldüğü üzere bu silahlanma çok farklı bir yapı ve sınırlamalar dâhilinde gerçekleşmiştir. Bu yapısal sınırlamaları destekleyen değer ve normlar ise politik alanda askeri olasılıkları arka plana atan ve politika bağlamında da bu araçlara başvurmaktan sürekli kaçınan bir kültür oluşturmuştur. Bu kültür sadece devletin dış politikaları bağlamında ortaya çıkmamış, toplum nezdinde de büyük ölçüde kabul görmüştür. II. Dünya Savaşı sonrası süreçte, Nazi dönemi her anlamda ötekileştirilmiş ve bu anlayışla eğitim müfredatları hazırlanmıştır. Nazilerle birlikte politika yapmış isimler bir daha politikaya adım atamazken, Nazi döneminde muhalif olan isimler politik alanda avantajlı konuma gelmişlerdir (Berger, 1997). Bunun yanı sıra savaş döneminde işlenen suçların yargılanıp, cezalandırılmasına ABD işgalinin bitişinden sonra bile devam edilmiş ve yeni nesillerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır (Berger, 1997). Nitekim savaşın üzerinden 70 yıldan fazla bir zamanın geçtiği günümüzde bile, savaş suçları ile ilgili davalar olmakta ve suçlular cezalandırılmaktadır (DW, DW Türkçe, 2016). Bu durumların sonucu olarak 40 yıllık bir süre zarfında iki büyük savaşa katılmış Alman halkı, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde güç kullanımına ve silahlanmaya karşı çıkan bir kültür edinmiştir. Öyle ki savaş sonrası dönemde, “bir daha asla savaş, bir daha asla Auschwitz” sloganı herkes tarafından kabul gören bir slogan olmuştur (Demirtaş, 2008).

Batı Almanya'nın hem devletin kendi bünyesinde, hem de toplumda geliştirdiği bu kültür bu bölümde incelenecek olan temel politika ve değerleri doğurmuştur. Bu değer ve politikalar farklı kaynaklarda; anti militarizm (Duffield, 1999), pasifizizm, kaçınma kültürü (Bauman & Hellmann, 2001) ve sivil güç (Maull, 1990) şeklinde adlandırılmıştır. Bu kavramların hemen hepsi yakın anlamları ihtiva ettiği için bu bölümde özellikle sivil güç ve kaçınma kültürü kavramlarına değinilecektir.

II. Dünya Savaşı sonunda yenilen tarafta yer almalarına rağmen hızla toparlanıp büyük güçler olarak sahneye çıkmalarına rağmen güç kullanımı politikalarından özenle kaçınan Almanya ve Japonya sivil güçler olarak adlandırılmışlardır (Maull, 1990). Bu iki ülke için sıkça kullanılan sivil güç kavramı, genel olarak uluslararası sistemin anarşik yapısı yerine ortak normlar, değerler, kurumlar ve çok taraflılık ekseninde bir uluslararası sistemin ortaya çıkması uğraşı veren aktörleri ifade etmektedir (Hyde-Price, 2003, s. 186). Diğer bir deyişle sivil güç, sosyal olarak kabul edilmiş normların askeri güce dayanan normlar yerine önerildiği ve uluslararası ilişkileri sivilleştirme çabasının net şekilde amaçlandığı durumları anlatan bir kavramdır (Wolff, 2013).

Sivil güç kavramı, görünürlük itibari ile ele alındığında ise, uluslararası arenada her anlamda güçlü olmasına rağmen uluslararası hukuka saygı duyan ve iş birliğini dışlamayan aktörler için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Forsberg, 2005). Bu tanımlar itibari ile sivil güç kavramının, klasik güç politikalarının etkili olduğu mevcut sistem yerine, uluslararası problemlerin çözümü için norm ve değerlerin öne çıktığı bir sistem önerdiği görülebilmektedir. Nitekim daha önce değinildiği üzere Batı Almanya, bütünleşme ve kurumsallaşma çabalarında hep önde gelen ülkeler arasında gelmiştir.

Sivil güç anlayışının politikalara bir diğer yansıması ise Batı Almanya'nın güç kullanımı politikalarından uzaklaşması durumu olmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere Almanya'nın dış politika karakteri, uluslararası hukuka saygı ve askeri zor araçlarına dayanan politikaların dışlanması şeklinde özetlenebilen bir mahiyete sahiptir. Nitekim ilerleyen bölümde inceleneceği üzere Batı Almanya, dönemin uluslararası çatışmalarında güç kullanımı politikalarından uzak durmuş ve bunlara katılmamıştır. Bu doğrultuda sivil güç paradigmasının, Almanya'nın komşularına, tarihteki saldırgan tutumunun geri dönmeyeceğinin garantisini sağlama da yardımcı olduğu da söylenebilir (Dettke, 2009, s. 28). Bunun sonucu olarak da Batı Almanya'nın çok taraflılık politikalarında ve güvenilir bir partner olarak ortaya çıkma konusunda sivil güç değerinin önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Realist uluslararası ilişkiler teorisinin temel aktörü olan devletin genel olarak askeri güç unsurlarını öne çıkardığını ve sistemin anarşik yapısı gereği bunu kullanmaktan kaçınmadığı konusuna teorik kısımda değinilmişti. Batı Almanya'nın, maddi güç kapasitesine rağmen, askeri güç unsurlarını belirli bir kısıt dâhilinde tutup, güç kullanımına dair politikaları son çare olarak ele alması, realizmin bu temel varsayımının açıklayamayacağı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Almanya'nın, kapasitesine rağmen askeri güce yönelik tutumu büyük güç ya da süper güç gibi sınıflamalara uymamasına sebep olmuş ve askeri güç yerine daha çok ekonomik değerlere yönelen güç anlayışı da ona sivil güç denmesine sebep olmuştur. Soğuk Savaş döneminin büyük gerilimine rağmen, Soğuk Savaş sonrası döneme kıyasla Avrupa için çatışmalar bağlamında görece istikrarlı şartları ise büyük ölçüde bu politikanın sürdürülmesinde etkili olmuştur denilebilir.

Batı Almanya'nın güç kullanımına yönelik geliştirdiği bir diğer değer ise kaçınma kültürü olarak karşımıza çıkar. Bu kavram da aslında sivil güç kavramına

yakın bir kavram olmakla birlikte, kültürel ve tarihi yapıların etkisinin yanı sıra dönem şartlarının da etkisi ile güç kullanımına yönelik politikaların doğabileceği krizlere karışmaktan kaçınma durumunu ifade etmektedir (Bauman & Hellmann, 2001). Soğuk Savaş dönemi şartlarının iki bloklu yapısı her ne kadar iki blok için de büyük tehditler içerse de aslında dengeleyici bir unsur olarak döneme etki etmiştir. Özellikle Avrupa'nın 20. Yüzyılın ortasına kadar olan sürece oranla bu dönemde daha istikrarlı bir süreç yaşaması, Batı Almanya'nın bu tür çatışmalar ile karşılaşmamasına sebep olmuştur denebilir. NATO'nun varlığı ise bir anlamda Batı Almanya için bir şemsiye görevi görmüş ve Almanya için ABD'nin savunma garantisini beraberinde getirmiştir. Bu durum da Batı Almanya'nın tehditler ile doğrudan karşı karşıya kalmasına engel olmuş, bu durumlardan kaçınmasına katkı sağlamıştır.

Batı Almanya'nın güç ve güç kullanımına yönelik politikalarının, Soğuk Savaş döneminin uluslararası ilişkiler literatüründe baskın teorilerinden biri olan realizmin, devletlerin güç anlayışlarına ve bu gücün kullanımına yönelik varsayımlarına uymaması inşacı teorinin bu çalışmada kullanılmasına sebep olmuştur. Burada bahsedilen sivil güç, kaçınma kültürü ve çok taraflılık gibi değerlerin, Batı Almanya için kimlikel bir özellik göstererek maddi unsurlara dayanan çıkarların tanımlanmasında önemli etkenler olarak öne çıktıkları söylenebilir. Bu değerlerin Batı Almanya'nın, Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan uluslararası çatışmalara yönelik izlediği politikaları ne ölçüde etkilediği konusu ise ilerleyen bölümde ele alınacaktır.

4.3.4 Batı Almanya'nın Soğuk Savaş Dönemi Çatışmalarına Yönelik Politikaları

Federal Almanya, batılı müttefikleri ve batılı değerler ile bütünleşme bağlamında batı politikası, doğu ile ilişkileri geliştirme bağlamında da doğu politikası izlerken aynı zamanda Nazi geçmişi ile yüzleşmek ve bu doğrultuda yeni değerler inşa etmek durumunda kalmıştır. Bu değerler önceki bölümlerde değinildiği üzere, sivil güç, kaçınma kültürü, çok kültürlülük ve özellikle askeri konulara yönelik kısıtlamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değer ve ilkelerin politikalara olan yansımaları ise dönemin bu minvaldeki krizlerinin incelenmesi ile ortaya konulacaktır. Ancak birleşme sonrası döneme nazaran, bu dönemde ele alabileceğimiz çatışma sayısı çok daha azdır. Bu çatışmalar sırasıyla Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve Körfez Savaşı'nın öncülü olan çatışmalar olacaktır.

Bahsedilen çatışmalardan ilki, Soğuk Savaş'ın Berlin Ablukası sonrasında ortaya çıkan ilk çatışmalardan bir tanesi olmakla birlikte, iki blok arasındaki ilk büyük çatışmadır. Bu çatışmanın ortaya çıktığı dönemde Batı Almanya'nın halen yarı işgal durumu altında olması onun bu çatışmaya müdahil olmasını elbette ki engellemiştir. Ancak Almanya Kore Savaşı'na doğrudan katılmamış da olsa, bu savaşın Batı Almanya'nın silahlanma sürecine çok büyük etkileri olmuştur. Daha önce bahsedildiği üzere, bu savaş SSCB'nin Batı Avrupa konusunda da yayılmacı bir politika izleyeceğine dair korkuları arttırmış ve bu bağlamda Batı Almanya'nın tekrar silahlanmasını beraberinde getirmiştir. Batı Almanya, SSCB tehdidine karşı batılı müttefikleri ile daha yakın ilişkiler içine girmiş, yeni kurulan ordusu da büyük ölçüde NATO yönetiminde oluşturulmuş ve etkinlik sınırları olarak NATO sınırları belirlenmiştir. Öyle ki ordunun temel görevi SSCB ve Varşova Paktı üyeleri

tarafından gelecek tehditleri caydırmak ya da olası saldırı durumlarında buna karşı koymaktı ki istese bile bundan daha fazlasını yapacak bir güç ile de donatılmamıştı (Duffield, 1999).

Bu süreçte ele alacağımız bir diğer çatışma da daha önce bahsedildiği üzere Vietnam Savaşı olacaktır. Bu savaş, Kore Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve birçok yönüyle bu savaşa benzeyen bir çatışmadır. Ağırlıklı olarak Doğu Bloğu ülkelerinin desteklediği Kuzey Vietnam ve ABD'nin desteklediği Güney Vietnam arasında gerçekleşen bu savaş, ABD ve Güney Vietnam'ın yenilgisi ile sonuçlanmış ve Soğuk Savaş dönemi politikalarına önemli etkide bulunmuştur. ABD Vietnam'da savaşa girdikten sonra dönemin Batı Almanya Şansölyesi Ludwig Erhard'dan birçok alanda destek istemiştir. Bu desteklerin başında ekonomik destek ve uluslararası alanda moral destek karşımıza çıkmaktadır. Batı Almanya bu süreçte ABD'nin Vietnam'daki mücadelesine açık bir moral destek vermese de sessiz kalmış, bunun yanında ekonomik olarak ABD'nin isteklerini büyük ölçüde yerine getirmiştir (Zimmermann, 2003). Adenauer döneminin batı ile yakın ilişkiler geliştirilmesi yönündeki baskın politikası sonucunda SSCB'ye karşı neredeyse bütün savunması ABD'ye bağlı kalmış olan Batı Almanya, ABD'nin Vietnam'da zor duruma düşüp Avrupa'daki askerlerini de Vietnam'a çekeceği endişesi ile hareket etmek durumunda kalmıştır (Blang, 2004). Bu bağlamda değerlendirildiğinde Batı Almanya'nın Vietnam konusunda en azından maddi destek ve sessiz kalma yönlerinden reel politiğin gereklerince hareket ettiğini görebiliriz.

ABD'nin Vietnam'daki savaşının uzaması ise Batı Almanya'dan isteklerin artmasına neden olmuştur. Bu süreçte ABD, Batı Almanya'dan daha fazla maddi destek ve Vietnam'da konuşlandırılmak üzere asker istemiştir. Batı Almanya bu durumun temel kanun tarafından engellenmesi ve önceki bölümlerde ifade edilen

değerlerin de etkisiyle Vietnam'a asker göndermeye yanaşmamıştır. Nitekim yeniden silahlandırılması bile hem kendi içinde hem de komşuları arasında tartışmalara yol açmış olan Batı Almanya'nın, Vietnam'a asker gönderiyor olması komşularına karşı, belli değerlerle inşa edilen "güvenilir ortak" imajının zedelenmesi anlamına geliyordu (Blang, 2004). Bu durum, Batı Almanya'nın ABD ile ilişkileri germe pahasına, inşa ettiği sivil güç ya da çok taraflılık gibi değerlerden ödün vermemesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu dönemde bütün dünyada etkilerini görebileceğimiz savaş karşıtı hareketler, savaş karşıtlığı yönünde bir kültüre sahip olan Batı Almanya toplumunda da karşılık bulmuş ve bu bağlamdaki toplumsal baskı da böyle bir politika izlenmesinde etkili olmuştur.

Batı Almanya'nın karşılaştığı son çatışma durumu ise Körfez Savaşı'nı hazırlayan Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali olmuştur. 2 Ağustos 1990'da Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ettiğinde henüz iki Almanya'yı birleştiren "2+4" anlaşmaları sona ermemişti ve bu yönüyle de kriz sıkıntılı bir sürece rastlamış oluyordu. Almanya, BM üyesi olan Kuveyt'in, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde işgal edilmesine tepki göstermek zorundaydı ama daha önce bahsedilen durumlar bu tepkiyi kısıtlıyordu. Ancak daha önce Vietnam Savaşı'nda yaşandığı üzere ABD tarafından yapılan bir baskı da söz konusuydu. Bu bağlamda Şansölye Helmut Kohl, Alman askerlerinin bölgeye gönderilmesi konusunda başta pozitif olsa da, durumun uzun süredir inşa edilen politik değerlere uygun olmaması sebebiyle bu baskılara olumsuz yanıt vermiştir (Bauman & Hellmann, 2001). Ancak elbette duruma da tamamen kayıtsız kalınmamıştır. Bu süreçte ABD'ye mali yardımın yanı sıra NATO çerçevesinde Türkiye'ye yönelik saldırı ihtimallerinin caydırılması için de 18 adet Alfa-1 jet uçağı gönderilmiştir (Dettke, 2009, s. 74). Detaylarına birleşme sonrası dönemde tekrar

değınilecek olan Körfez Savaşı, bir anlamda Batı Almanya'nın NATO dâhilinde de olsa sınırları dışına asker gönderdiği tek çatışma olmuştur.

Sonuç olarak bu dönemin askeri güç içeren kriz sayısı, Soğuk Savaş sonrası döneme göre çok daha az sayıdadır. Bu az sayıdaki krizlerin ilki Batı Almanya'nın tekrar silahlanmasını getirmişse de Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi Batı Almanya bu çatışmalara asker göndermekten kaçınmıştır. Bu durumun temel sebebi bu süreçte Batı Almanya'nın geliştirdiği kaçınma kültürü, sivil g  ve çok taraflılık gibi kimliksel değerler olarak görülebilir. Nitekim bahsedildiği üzere Batı Almanya asker gönderilmesine yönelik baskılara karşı hemen her durumda bu değerleri  ne sürmüş ve bu çatışmalara askeri gücü ile katılmamıştır. Bu durumun birleşme sonrasında ne düzeyde korunduğu konusu ise ilerleyen bölümde ele alınacak ve birleşme sonrası krizler bağlamında Almanya'nın politikaları ele alınacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞME SONRASI ALMAN DIŞ POLİTİKASI

Alman tarihindeki son birleşme daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere krizler ve Berlin Duvarı'nın yıkılması ile gelişip, "2+4 Anlaşmaları" ile sona eren bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Doğu ve Batı Almanya'nın ayrılmış olmaları özellikle Batı Almanya politikacıları tarafından üzerine sıklıkla politika üretilen bir alan olsa da böylesi hızlı bir birleşmenin olacağı beklenmeyen bir durumdu. Öyle ki Şansölye Helmut Kohl 1988'de yapılan bir röportajda, birleşmenin elbet olacağını ama bunu görmeye onun hayatının yetmeyeceğini düşündüğünü ifade etmiştir (Arnold, 1991). Bu bağlamda beklenmedik bir şekilde ve hızlı olarak gelişen birleşme süreci beraberinde birçok yeni gelişme, problem bunlara bağlı tartışmalar getirmiştir.

İki Almanya'nın birleşmesi, sonuçları ve ortaya çıkan süreç itibari ile sadece Almanya'yı etkileyen bir durum olmamıştır. Nitekim bu durum, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı ve Doğu Avrupa'da birçok bağımsız devletin ortaya çıktığı sürecin mihenk taşlarından biri olmuştur. Elbette ki Almanya'nın birleşmesi bu durumun başat bir sebebi değildir ancak, serbest piyasa ekonomisine sahip batılı bir devletin sosyalist bir yapıya sahip diğer bir devletle birleşmesi konusu ilk kez deneyimlenmiş bir durumdur.

Bu yönüyle aslında Doğu Avrupa’da bağımsızlaşan devletlerin, piyasa ekonomisine entegrasyonu bağlamında bu durumun bir örnek oluşturacağı açıktır. Bunun yanı sıra bu beklenmedik birleşmenin bir yandan Almanya’nın maddi anlamda (nüfus, toprak... vb.) güç kazanmasını sağlarken, bir yandan da iki farklı sistemin ani birleşmesinden doğan sorunlar doğurduğu söylenebilir. Birleşmenin Almanya için neler getirdiği konusu ilerleyen bölümde ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Sadece birleşmenin değil, uluslararası konjonktürün değişmesinden kaynaklı bazı meseleler de Almanya için yeni sonuçlar doğurmuştur. Özellikle Soğuk Savaş’ın bitişi ile sona eren iki kutuplu sistem bunların en önde gelenidir. Bu iki kutup arasındaki gerilimin şemsiye görevi ifa ettiği etnik çatışmaların artmaya başlaması, Avrupa’nın görece istikrarlı döneminin sonunu getirmiştir denebilir. Nitekim önceki bölümde Avrupa’ya çok uzak iki bölgede geçen çatışmalara yönelik Almanya politikaları incelenmişken, bu bölümde Avrupa ve Ortadoğu’da geçen birçok çatışma ele alınacaktır. Almanya’nın politik durumu ya da karşılaştığı problemler elbette ki bunlarla sınırlı değildir. Önceki bölümde olduğu gibi sırasıyla yine CDU/CSU ve SPD’nin ve son olarak yine CDU/CSU’nun liderliğe geldiği üç farklı dönem yaşanmıştır. Bu dönemlerden ilki Helmut Kohl dönemidir ki birleşmenin sağlanması konusundaki katkıları sayesinde sonraki ilk seçimleri kazanmış ve 1998’e kadar olan dönemde şansölyelik yapmıştır. Daha sonra SPD seçimleri kazanmış ve 2005’e kadar Gerhard Schröder şansölyelik görevini üstlenmiştir. 2005’te CDU/CSU’nun seçimlerde en yüksek oyu almasıyla ise günümüzde de hala devam eden Angela Merkel dönemi başlamıştır.

Görüldüğü üzere Alman siyasi sistemi aslında öncekine benzer şekilde, CDU/CSU ve SPD’nin bir anlamda sırayla yönetimi devraldıkları bir mahiyet arz etmektedir. Ancak önceki bölümde anlatılan sürenin yarısı kadar zamanda neredeyse

o süreçte yaşananın üç katı kadar çatışma yaşanmış ve bu çatışmalara yönelik Almanya'nın politikalarında hatırı sayılır değişiklikler izlenmiştir. Bu değişikliklerin görülebilmesi için bu çatışmalar belirli gruplar dâhilinde ele alınacaklardır. Bu bağlamda Almanya'nın, önce Körfez Savaşı ve Balkanlar'daki gelişmelere yönelik politikaları daha sonra ise Arap Baharı süreci ve Rusya bağlantılı olarak ele alabileceğimiz Ukrayna ve Kafkasya'daki çatışmalara yönelik politikaları ele alınacaktır. Önceki bölümde olduğu üzere bu bölümde de çalışmanın ana odak noktası Almanya'nın güç kullanımına yönelik yaklaşımının anlaşılması olacaktır.

5.1 Birleşme Sonrası Alman Dış Politikasına Genel Bir Bakış

Bölümün giriş kısmında bahsedildiği üzere Doğu ve Batı Almanya'nın tam olarak öngörülememiş birleşmesi bir yandan Almanya için niteliği tartışılabilir getiriler sağlamış bir yandan da bunlara bağlı yeni tartışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda bu bölümde özellikle yaşanan bu birleşmenin Almanya için getirdiklerine ve bunlar dâhilinde ortaya çıkan “normalleşme” tartışmalarına değinilecektir. Bunların yanı sıra Soğuk Savaş'ın bitmesi ile sayıları hızla artmaya başlayan uluslararası çatışmalara yönelik Almanya'nın politikaları da ele alınacaktır. Önceki bölümde bahsedilen sivil güç, kaçınma kültürü ve çok taraflılık gibi kavramların, karşılaştıkları bu yeni meydan okumalarda nasıl bir görünürlük kazandıkları konusu ise hem normalleşme tartışmaları bağlamında ele alınacak hem de daha sonra karşılaştırmalı değerlendirme bölümünde derinlemesine incelenecektir. Ancak öncelikli olarak, bütün o normalleşme tartışmalarına yol açan ve realist görüşün, “güç ve ulusal çıkar” arasında kurduğu bağıntının “güç” kısmına, yani birleşmenin Almanya için getirdiklerine değinilmesi gerekmektedir.

5.1.1 Birleşmenin Güç Bağlamında Sonuçları

II. Dünya Savaşı'nın Almanya için getirdiği en büyük değişimlerden bir tanesi onun önce dört farklı işgal bölgesine bölünmesi, daha sonra ise iki karşıt blok içinde yer alan iki devlete ayrılması olmuştur. Bu durum hem Batı Almanya'nın politikalarında geniş bir yer tutmuş hem de Soğuk Savaş sırasında Batı Almanya'nın diğer devletlere nazaran daha zor bir durumda kalmasına sebep olmuştur. Hem Soğuk Savaş'ın bitişi hem de iki Almanya'nın birleşmesi güç bağlamında önemli sonuçlar doğurmuştur.

İki Almanya'nın daha önce bahsedildiği üzere, aniden olsa da Batı Almanya şartlarında birleşmesi sonucunda özellikle realist görüşün varsayımlarına göre maddi güç kaynaklarında büyük artışlar olmuştur. Öyle ki Federal Almanya'ya beş yeni eyalet eklenmiş, buralarda yaşayan 20 milyon civarındaki nüfus da doğrudan Almanya'ya eklenmiştir. Bir ülkenin topraklarının genişliğinin ve nüfusunun, o ülkenin maddi gücünün önemli bir parçası olduğu düşünüldüğünde Almanya'nın gücünde hatırı sayılır bir artış olduğu söylenebilir. Nitekim Almanya bu nüfus ve toprak artışı ile Avrupa'nın fiziki olarak en büyük ülkelerinden biri haline gelmiş ve kaynakları hatırı sayılır ölçüde artmıştır.

Almanya'nın birleşme sonucu gücünü etkileyen bir diğer nokta da aslında tam olarak maddi olmasa da yönetim ve dış politika gibi alanlarını etkileyecek egemenlik meselesi bağlamında olmuştur. Nitekim daha önceki bölümlerde yarı-egemen gibi farklı adlandırmalara tabi tuttuğumuz Almanya, diğerini tamamen tanımama ya da "tek millet, iki devlet" gibi resmiyet kazanmayan tutumlar edindiği dönemlerden, sınırları üzerinde tek başına egemen olan bir güç haline gelmiştir. Doğu ve Batı bloklarının uç noktalarında yer alan her iki devleti de büyük sınırlamalar altına iten

bu durumun ortadan kalkmış olması ve Almanya'nın tekrar tam egemen olması da bir anlamda gücünü arttıran durumlar arasında sayılabilir (Crawford, 2010). Avrupa Birliği bağlamında oluşmuş sınırlamalar hala devam etmekte olsa da sınırlar anlamında tam egemenliğin sağlandığı söylenebilir.

Almanya'nın birleşme ile toprak ve nüfus gibi alanlarda ortaya çıkan genişlemesinin ekonomik getirileri ise sıklıkla tartışılmış bir konudur. Öncelikle, iki farklı ekonomik sistem içinde gelişmiş iki devletin birleşmesinin ilk kez uygulanıyor olmasından kaynaklı; işsizliğin artması, rekabete ayak uyduramama, verimsiz fabrika ve altyapının yenilenmesi gibi temel problemler söz konusudur. (Fullbrook, 2008, s. 235-238). Bu durumlar elbette ki yeni eklenen eyaletlere federal devletin yatırımlar yapması, doğal olarak da devletin aldığı vergilerin artması anlamına geliyordu. Bunun yanı sıra birleşme sırasında yapılan para reformunun bazı olumsuz sonuçları da bu ekonomik sıkıntıları tetikliyordu. Öyle ki birleşme sonrasında, yeni katılan beş eyalette endüstri üretiminde %50 oranında düşüş görülmüştü ki bu, Polonya'da olan düşüşün neredeyse iki katıydı (Arnold, 1991). Ayrıca emlak ve dolayısıyla kira fiyatlarındaki aşırı artış, mülkiyetin tekrar dağıtılması noktasında yaşanan sıkıntılar ve verimsizlik gibi konular da ekonomik anlamda huzursuzluk yaratan diğer konulardı. Bu doğrultuda, birleşmenin ilk yıllarına bakıldığında Almanya'nın bu birleşmeden ekonomik olarak çok iyi etkilendiğini söylemek biraz güçtür.

Bahsedilen ekonomik sıkıntıların yanı sıra, iki farklı yapı içinde gelişmiş olan bu devletlerin halklarının farklılıklarından kaynaklanan sosyolojik sıkıntılar da söz konusuydu. Özellikle Batı Almanya'nın Nazi dönemi ile yaşadığı sosyolojik hesaplaşma Doğu Almanya'da tam anlamıyla yaşanmamıştı ki bu durumun bugün bile devam eden sonuçları (yabancı düşmanlığı, aşırı sağ vb.) olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra Batı Almanların, Doğu Almanların onları 1950'li yıllara geri götürdüğüne

dair görüşleri de vardı. Ayrıca bu iki grubu birbirinden ayıran klişeler (“sızlanan doğulu”, “kendini beğenmiş batılı”, vb.) oluşmuş ve bunlara dair şakalar ve fıkralar ortaya çıkmıştı (Winkler & Murphy, 1994). Bu durumlar da aslında toplum içinde ayrışmaların ve buna bağlı sorunların gelişmesine açık bir durumdu. Ancak genel itibari ile bakıldığında bu durumun birleşmenin ilerleyen dönemlerinde büyük ölçüde aşıldığı görülebilir.

Birleşmenin etkilediği alanlardan bir tanesi de kuşkusuz Almanya'nın ordusu ve buna bağlı gücü olmuştur. Öncelikle Almanya'nın o dönemde Soğuk Savaş şartları için oluşturulmuş olan ordusu, ABD ve SSCB'nin Avrupa'daki askeri varlıklarını azaltmaları ile bölgedeki en büyük askeri güçlerden biri haline gelmiştir (Banchof, 1999). Bu durum ile ilgili ilerleyen dönemde yeni düzenlemeler getirilmiş, değişen konjonktüre göre asker sayısı azaltılmış ve ordu için açılan bütçede kısıtlara gidilmiştir. Bu tür düzenlemelere rağmen, Alman ordusu Soğuk Savaş dönemindeki yarısına tekabül eden bir sayıya indirgense de Avrupa'daki en güçlü ordulardan biri olmayı sürdürmüştür (Crawford, 2010). Bu bağlamda Almanya'nın askeri güce yönelik yatırımları azalmış bile olsa, sistemsel değişimler sonucunda gücünün görece olarak arttığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, birleşme süreci sonunda Almanya toprak ve nüfus gibi direkt maddi unsurlar bakımında güç kazanmıştır. Bunun yanı sıra hem Soğuk Savaş'ın ortaya koyduğu sınırlamaların hem de bölünmüşlüğün sonuçları bağlamındaki ortadan kalkması ile tam egemenliğin sağlanması bağlamında da bir güç artışı olduğu savunulabilir. Ayrıca ABD ve SSCB'nin askeri varlıklarının Avrupa'da azalması sonucu, askeri harcamalarını düşürmüş olsa bile görece olarak askeri bir üstünlük elde ettiği söylenebilir. Bunların aksine iki farklı sisteme sahip devletin birleşmesinden kaynaklı sorunlar da söz konusudur. Bunların öne çıkanları altyapı ve fabrikaların

verimsizliği ve birleşme sonucu ortaya çıkan işsizlik, hayat pahalılığı gibi meselelerdir. Bu durumların yanında iki farklı sistem içinde yetişmiş insanların entegrasyonu konusunda yaşanan sosyolojik sorunlar da söz konusudur. Ancak bu sorunların aşılması çok uzun sürmemiş ve birleşme ile açık şekilde Almanya'nın gücünde ciddi bir artış olmuştur.

5.1.2 Normalleşme Tartışmaları

Birleşmenin sonuçlarından bir tanesi de aslında önceki bölümde tartışılan güç artışı tartışmasının dolaylı bir sonucu olan normalleşme tartışmaları olmuştur. Bu tartışmanın ana argümanları daha önce de bahsedildiği üzere realizmin varsayımları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Nitekim realizme göre devletler çıkar ve güvenlik arayışı gibi konularda büyük oranda benzerdirler ve bu fonksiyonlarını yerine getirdikleri sürece normaldirler (Hampton, 2000). Bu bağlamda görel bir güç artışı ve egemenliğin tam olarak sağlanması gibi olaylar sonunda Almanya'nın da artık bu normal fonksiyonları yerine getirmesi beklenmektedir. Bu durum da Almanya'nın normalleşmesi tartışmasını doğurmuştur.

Normalleşme tartışmalarının odağında olan konu, Almanya'nın 40 yılda ürettiği kaçınma kültürü, çok taraflılık ve sivil güç gibi değerlerden vaz geçip güç politikaları izlemeye başlamasıdır. Nitekim önceki bölümde bahsedildiği üzere realist güç parametreleri açısından bakıldığında, Almanya birleşme sonucunda Avrupa'nın en güçlü ülkesi haline gelmiştir. Bu güçlenme sonucunda Almanya'nın kendi içerisinde Alman dış politikasının nasıl bir yol izlemesi gerektiğine dair bir tartışma başlamıştır. Bu tartışmada bir taraf, birleşme sonucunda güçlenen ve egemenliğini tam olarak sağlayan Almanya'nın çıkarları doğrultusunda daha etkin bir dış politika izlemesi

gerektiğini savunurken, diğer taraf Bonn yönetiminden⁴ devralınan değer bazlı dış politika anlayışının devam ettirilmesinin daha faydalı olacağını savunmaktadırlar (Peters, 2001). Almanya'nın ilerleyen bölümlerde detaylandıracağımız bazı politikalarında çıkarları bağlamında daha etkin politika izlediği, bazı durumlarda ise önceki dönemde geliştirdiği değerler çerçevesinde davrandığı görülecektir.

Almanya'nın birleşme sonrası politikalarında normalleşme tartışmaları elbette sadece Almanya'nın iç politikasını etkileyen bir tartışma değildir. Nitekim tarihte güç dengesi politikalarına yönelik Almanya'nın getirdiği felaketler hala net şekilde hatırlanmaktadır. Bu bağlamda ekonomik ve askeri yönlerden çok güçlü birleşik bir Almanya, Nazi geçmişine tanık olmuş komşuları için tedirginlik oluşturmuştur (Forsberg, 2005). Bu durumun farkında olan Şansölye Helmut Kohl, bu endişeleri bertaraf etmek ve güç dengesi politikalarının tekrar ortaya çıkmasını engellemek için özellikle Fransa ile ilişkilerin geliştirilmesi konusuna büyük önem vermiş ve Avrupa entegrasyonunun derinleştirilmesi konusundaki politikaları sürdürmüştür (Meiers, 2003). Özellikle ortak para birimi gibi konularda, çıkarlarının tersine bile olsa Almanya'nın verdiği destek, bir anlamda değer bazlı politikaların hala önemli olduğunu gösterir niteliktedir (Risse, Engelmann-Martin, Knopf, & Rocher, 1999). Nitekim önceki bölümlerde ele alınan çok taraflılık gibi değerlerin, bütünleşme projeleri bağlamında hala sürdürüldüğü görülebilir.

Almanya, birleşmeden sonra her ne kadar Batı Almanya dış politika kültüründen devraldığı sivil güç özelliğini korumaya çalışmışsa da bunun aksini gösterebilecek durumlar da olmuştur. Bu durumların doğmasındaki en büyük neden elbette Soğuk Savaş'ın bitişinin getirdiği yeni konjonktür olmuştur. Uluslararası sistemin iki kutuplu

⁴ Bonn Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (Batı Almanya) başkentidir. Başkent seçilirken, Temel Kanun'da (Grundgesetz) olduğu gibi geçicilik vurgusu yapılmıştır. Nitekim birleşme sonrasında başkent Berlin'e taşınmıştır.

yapıdan tek kutuplu ya da çok kutuplu bir yapıya dönüştüğü bu dönemde uluslararası krizlerde de artışlar görülmüştür. Bu krizlerde Almanya'nın daha aktif politikalar izlemesine yönelik hem içten hem de diğer devletlerden baskılar gelmeye başlamıştır. İç politikada bu durum, tarihte yaşanan katliam ve soykırımların tekrar yaşanmasını engellemek için Almanya'nın sorumluluk alması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir (Miskimmon, 2012). Bunun yanı sıra Soğuk Savaş sonrası NATO'nun işlevinin değişmesi ve ABD'nin müdahaleci bir politika izlemeye başlaması da Almanya'nın bu krizlerde yardımcı olması konusundaki baskıları arttırmıştır. Bu durumun sonucu olarak da ilerleyen bölümlerde ele alacağımız krizlerde Almanya'nın askeri olarak tedrici şekilde artan katılımı söz konusu olmuştur.

Normalleşme tartışmalarının yaşandığı bir diğer alan ise Almanya'nın uluslararası örgütler ve özellikle AB içindeki rolü bağlamında olmuştur. Çok taraflılık ve entegrasyon bağlamında ele alınan “düşük profilli rol” kavramının özellikle AB'yi ilgilendiren krizler bağlamında, Almanya'nın rolünün normalleşmesi şeklinde tartışıldığı söylenebilir. Bu durum ilk olarak daha sonra ele alınacak olan Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınması konusunda Almanya'nın ağırlık koyması ve AB'ye bir anlamda baskı oluşturması ile tartışılmaya başlanmıştır (Meiers, 2003). Bu tartışmaların günümüze daha yakın olan özellikle “Euro Krizi” ve “Mülteci Krizi” gibi meselelerde de öne çıktığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda “düşük profilli rol” kavramının da normalleşme tartışmasının bir parçası olduğu görülmektedir.

Normalleşme tartışmaları bağlamında değerlendirebileceğimiz son konu ise ilk kez 1990'lı yılların ortası gibi ortaya atılan “*gönülsüz hegemon (reluctant hegemon)*” kavramsallaştırmasıdır. Bu kavramsallaştırma, özellikle Almanya'nın birleşme sonrası değişen konjonktürün etkisi ile uluslararası müdahalelerde görünürlüğünün, Almanya istemese de artmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda “*gönülsüz büyük güç*”

(*reluctant great power*)” (Thies, 1995) ve “gönülsüz hegemon” (Bulmer & Paterson, 1996) kavramları ilk kez, Almanya’nın Yugoslavya’nın dağılması savaşlarında üstlendiği rol bağlamında kullanılmıştır. Bu kavramlar, 2008 küresel ekonomik krizi sonrası Avrupa’da yaşanan krizler bağlamında Almanya’nın üstlendiği ya da üstlenmek zorunda kaldığı roller bağlamında da “gönülsüz hegemon” şeklinde kullanılmıştır (Paterson, 2011). Bu tartışmaların odak noktası aslında Almanya her ne kadar istemese de, potansiyeli gereği uluslararası krizlerde sorumluluk üstlenmek zorunda kalmakta bu da onu normalleştirmektedir.

Birleşme sonrasında Almanya’nın artan gücü görüldüğü üzere hem Almanya’nın içinde hem de uluslararası ortamda normalleşme tartışmalarına sebep olmuştur. Bu tartışmalar, ortaya çıkan uluslararası krizler bağlamında daha fazla görünürlük kazanmaya başlamıştır. Bu krizlerin çoğunluğunu ise Soğuk Savaş’ın bitiminden itibaren Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar bölgesinde ortaya çıkan çatışmalar oluşturmuştur. Almanya’nın özellikle güç kullanımından kaçınma politikasının bu çatışmalar bağlamında karşılaştığı meydan okumalar, normalleşme ve daha önce geliştirilen değer bazlı politikaların test edilmesi bağlamında önemlidir. Bu bağlamda ilerleyen bölümde, bu dönemde ortaya çıkan çatışmalar ve Almanya’nın bu çatışmalarda izlediği politikalar güç kullanımı özelinde ele alınacaktır.

5.2 Birleşme Sonrası Alman Dış Politikasında Güç Kullanımı

Almanya’nın dış politikası ve buna etkide bulunan değerler birleşme öncesi dönem incelenirken iki ayrı başlık altında ele alınmıştır. Bu doğrultuda II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya’nın sahip olduğu militarist değerler ve II. Dünya Savaşı sonrasında özellikle Batı Almanya bağlamında bu değerlerin pasifize edilme çabası

incelenmişti. Batı Almanya, Prusya'dan devraldığı militarist değerleri iki büyük savaşın getirdiği yıkımlar sonucunda geliştirdiği değerler ve buna bağlı politikalar ile değiştirmiştir. II. Dünya Savaşı'nın büyük etkisinin bu değerleri değiştirme noktasında ne kadar etkili olduğu bu bağlamda Batı Almanya örneğinde görülebilir. Aynı şekilde iki Almanya'nın birleşmesi durumunun da bu değerlerin değişmesi konusunda benzer bir etkiye sahip olabileceği iddia edilebilir. Nitekim normalleşme tartışmaları da buna benzer bir iddia ile yola çıkmaktadır. Batı Almanya'nın geliştirdiği askeri güç kullanımından kaçınma, çok taraflılık, sivil güç ve düşük profilli rol gibi kavramların politikalara etkisinin ve bu bağlamdaki değişimin incelenebileceği birçok kriz yaşanmıştır. Bu bölümde, Almanya'nın birleşmeden bu güne kadar ortaya çıkan krizlere yönelik güç kullanımı bağlamında nasıl bir politika izlediği konusu ele alınacaktır.

5.2.1 Körfez Savaşı ve Eski Yugoslavya'nın Dağılması Savaşları

Berlin Duvarı'nın yıkılması süreci ile ortaya iki önemli durum ortaya çıkmıştı. Bu durumların ilki Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi iken, ikincisi neredeyse uluslararası sistemin bütününe ilgilendiren Soğuk Savaş sürecinin bitişi olmuştur. Daha önceki bölümlerde ifade edildiği üzere bu iki durum da Almanya'nın politikaları üzerinde belirgin şekilde etkili olmuştur. Nitekim birleşme sonucu maddi anlamda daha güçlü ve bağımsız bir Almanya ortaya çıkarken, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle de Almanya görece olarak Avrupa'daki en güçlü ülke haline gelmiştir. Bu durum ise, Soğuk Savaş'ın bitişi ile bir anda çoğalan uluslararası krizlerde Almanya'nın sorumluluk alması yönünde hem içten hem de müttefiklerinden baskıların gelmesine neden olmuştur. Bu krizlerin çözümünde Birleşmiş Milletler güçleri ve yeni görev

tanımı ile NATO etkin şekilde roller üstlenmiş ve Almanya'dan sorumluluk üstlenmesini ve bu operasyonlara destek vermesini istemiştir (Meiers, 2003). Bu bağlamda karşılaşılan ilk kriz, bir kısmı tam birleşme sürecine rastlayan Körfez Savaşı olmuştur.

Birleşme öncesi dönem ele alınırken Körfez Savaşı ile ilgili detaylara değinilmiş, Almanya'nın burada askeri güç kullanmaya yönelik çekimserliği ve bunu sınırlayan anayasal zorunluluklar dolayısıyla müdahil olmaktan kaçındığı ifade edilmiştir. Nitekim Almanya, bu savaş sırasında NATO Anlaşması'nın 5. Maddesi gereği yardım çağrısında bulunan Türkiye'ye 18 savaş uçağı göndermiş ancak NATO sınırları dışında kalan çatışmalara müdahil olmamıştır. Ancak, Saddam Hüseyin'in roketlerinin Tel Aviv'i tehdit etmeye başlaması Almanya'nın bu duruma tamamen kayıtsız kalmasını da engellemiş ve meşhur ifadesi ile "çek defteri diplomasisinin" uygulanmasını getirmiştir (Dettke, 2009, s. 72). Bu bağlamda Almanya, ABD'ye bu savaşta kullanması için 18 Milyar Alman Markı gibi bir yardım yapmıştır. Almanya bu noktada Körfez Savaşı'na askeri olarak girmezken, ABD'ye maddi yardımda bulunarak savaşa müdahil olmuştur diyebiliriz.

Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte SSCB'nin dağılması ve Doğu Avrupa'da demokratikleşmenin yayılmaya başlaması, bu dönemde oluşmuş bazı birliklerinde dağılmasına neden olmuştur. Bu birliklerden biri olan Yugoslavya'da Soğuk Savaş'ın bitişi ile çözülmeye başlamış ve 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilan etmeleriyle dağılma sürecine girmiştir. Bu bağımsızlık ilanının Sırp tarafından tanınmaması ise Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrasında gördüğü en büyük katliamların yaşandığı bir dizi çatışma ortamını beraberinde getirmiştir. Bu çatışmalar Almanya için Körfez Savaşı'ndan daha farklı bir önem arz etmektedir. Öncelikle çatışma Avrupa'da yaşanmaktadır ve mülteci akını gibi sonuçları itibari ile direkt

olarak Almanya'yı etkilemektedir. Almanya bu konuda özellikle Avrupa Topluluğu içinde aktif bir politika izlemiş ancak AT'nin Yugoslavya'yı bir arada tutmaya yönelik politikasına tek başına eleştiri getirerek, Hırvatistan ve Slovenya'nın "kendi kaderini tayin hakkına" saygı gösterilmesi gerektiğini savunmuştur (Dettke, 2009, s. 77). Nitekim ilerleyen dönemde de AT içinde bu iki ülkenin tanınmasına yönelik ortak politikaya uymamış ve Hırvatistan ve Slovenya'yı belirlenen ortak tarihten daha önce tanımıştır. Bu tanınma tarihinde "erken tanıma krizi" olarak geçer ki Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra kendi başına ve çok taraflılığa aykırı şekilde bir "büyük güç" gibi hareket ettiği bir durum olarak görülür (Dettke, 2009, s. 79). Almanya'nın bu politikasının temeli, Yugoslavya'nın birliğinin barışa engel olacağı görüşüne dayanmaktayken, böyle bir politika izlemesinin Hırvatistan ve Slovenya'yı cesaretlendirerek çatışmanın hızlanmasına sebep olduğunu iddia eden görüşler de söz konusudur (Djilas, 1995). Bunun bir diğer etkisi de Almanya'nın aldığı tepkiler sonucu, bundan sonra daha da tırmanan şiddetin önlenmesi yönünde gelişen politikalarda daha çekingen davranması olmuştur (Demirtaş, 2008).

Bütün bunlar olurken çatışmalar yoğunlaşmış ve özellikle Bosna üzerinde Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan bu yana gördüğü en büyük katliamlar yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Srebrenica'da yaşanan katliam diğer batılı devletler gibi Almanya için de bir dönüm noktası olmuş ve Almanya 1995'te savaşa, Sırp mevzilerini bombalayan NATO uçaklarına hava kuvvetleri ile destek vererek ve savaştan sonra kurulan Barış Gücü içinde de 4000 asker ile yer alarak müdahil olmuştur (Lantis, 2002, s. 5). Almanya'nın ciddi anlamda asker gönderdiği ilk çatışma bu olsa da, buraya gönderdikleri askerler çatışma ya da saldırı konumunda değil daha çok destek kısmında yer almışlar dolayısı ile direkt bir güç kullanımını olmamıştır.

Almanya'nın ilk kez asker göndermesinin yanında bu süreçte önemli bir diğer değişiklik daha yaşanmıştır. Daha önceki çatışmalarda Almanya'nın özellikle ABD'nin istediği askerlerin gönderilmemesi bağlamında önemli bir dayanak oluşturan, askerlerin NATO alanı dışında sınır ötesi operasyonlarda kullanılmasını yasaklayan temel kanun maddesi değiştirilmiştir. Bu dönemde artan uluslararası sorunlar ve baskılar sebebiyle tartışılmakta olan konuya Anayasa Mahkemesi, 12 Temmuz 1994'te verdiği kararlarla son noktayı koymuş ve kolektif bir güvenlik örgütü çerçevesinde olmak kaydı ile Alman Ordusu'nun sınırlar dışında konuşlandırılabilmesine yeşil ışık yakmıştır (Bauman & Hellmann, 2001). Burada dikkat çeken nokta, sınır dışında güç kullanımının çok taraflılık ilkesine bağlı şekilde tutulması olsa da Almanya'nın uluslararası çatışmalara müdahil olmasının önündeki en büyük engellerden birini kaldırdığı yadsınamaz bir gerçektir.

Almanya'nın Körfez Savaşı'nda sadece maddi yardım ile yetinirken, Yugoslavya'nın dağılması savaşlarında, her ne kadar çok taraflılığa bağlı kalsa ve direk olarak çatışmadan kaçınsa bile asker gönderdiğini görüyoruz. Bu bağlamda tedrici bir değişim olduğu açıktır. Bundan sonraki bölümde, bir anlamda Yugoslavya'nın Dağılması Savaşları'nın en son halkası olan Kosova Savaşı ve Almanya'nın bu bağlamdaki güç kullanımını politikası ele alınacaktır.

5.2.2 Kosova Müdahalesi

Soğuk Savaş dönemi sonrası Alman Dış Politikası bağlamında en fazla tartışma yaratan krizlerden bir tanesi Yugoslavya'nın dağılma süreci çatışmalarının bir devamı olarak da görebileceğimiz Kosova Savaşı'dır. Bu savaş, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın ayrılmasından sonra kurulan Yugoslavya içerisinde

Sırbistan'ın bir bölgesi olan Kosova'daki Arnavutlar ile Sırlar arasındaki çatışmaların tırmanması sonucu ortaya çıkmıştır. Bosna Savaşı'nda görece sessiz kalan Almanya, bu savaşa II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez sınırları dışında bir ülkeye askeri müdahale ederek katılmıştır (Demirtaş, 2014).

Kosova, Yugoslavya içinde her zaman problemlili bölgelerden bir tanesi olmuştur. Bu sorunlar Eski Yugoslavya'nın dağılması döneminde göz ardı edilmiş ve çözümsüz bırakılmıştır. Nitekim bu krizin öncülü sayabileceğimiz çatışmalarda Sırbistan, Slovenya karşısında yenilmiş, Hırvatistan karşısında ise başarı elde edememiştir. Bunun sonucunda ise Bosna Hersek'te büyük bir çatışma ortamı oluşmuş, bu çatışma ortamı içerisinde yeni bir cephenin açılmasını engellemek isteyen Miloşević, bu süreçte bölgeye yönelik sert tavrını askıya almış bir anlamda sorunu ötelemiştir (Savaş, 2001). Bunun yanı sıra savaş sonunda imzalanan Dayton Barış Anlaşması'nda, Kosova konusundan hiç bahsedilmemesi ve Yugoslavya sınırlarının Kosova'yı içine alacak şekilde uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi ise "Kosova Kurtuluş Örgütü'nün (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës - UÇK*)" kurulmasını beraberinde getirmiştir (Ermağani, 2012). Bu örgüt pasif direnişin aksine silahlı saldırılar ile adını duyurmuş ve Sırlar ile yaşanan çatışmalarda etkili olmuştur. 1999 yılına gelindiğinde bu şiddet olayları artık had safhaya ulaşmış ve uluslararası toplumun diplomasi ile sorunu çözme çabaları da yoğunluk kazanmıştır.

Bu süreçte Almanya iki taraf ile de yoğun şekilde görüşmeler yürütmüş, krizin diplomatik yollarla çözümü için Sırbistan yönetimine "hem havuç hem sopa" politikası uygulamış, Kosovalı Arnavutları ise bağımsızlıktan vazgeçirmeye çalışmış ve Sırbistan ile müzakereye açık olmaları yönünde çaba sarf etmiştir (Demirtaş, 2008). Ancak sorunun çözümü için yapılan görüşmelerin çözümsüz kalacağı anlaşılmış ve aynı yılın Mart ayında NATO Sırbistan'a yönelik bombardımana başlamıştır. Yine

aynı yılın Temmuz ayında NATO güçleri Kosova'da konuşlanmış ve fiilen Kosova üzerindeki Sırp hâkimiyeti sona ermiştir.

Bu saldırılardan önce Birleşmiş Milletler (BM) , Kosova'daki durumun ciddi insani felaketlere doğru gittiği ve bölgenin barış ve güvenliğini tehdit ettiğine dair bir karar almıştır⁵. Ancak diğer krizlerde olduğu gibi bu kararı takip eden uluslararası müdahaleye yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararı alınmamıştır. Bu bağlamda bu müdahalenin meşruiyeti konusunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalarda, Kosova'daki duruma yönelik bahsedilen BM kararında vurgulanan insani durum öne çıkarılarak “hukuki olarak meşru olmasa da insani olarak meşru olduğu” görüşü öne çıkan görüşlerden bir tanesi olmuştur (Keskin, 2009). Buna karşın, BMGK'nin uluslararası müdahaleyi meşru kılan bir kararının olmamasının bu müdahaleyi doğrudan hukuka aykırı kıldığı şeklinde bir yorum yapmak da mümkündür.

Tarihsel sürecini kısaca ele aldığımız bu olayda, Almanya başta diplomatik yolları tüketme yoluna gitmiştir. Ancak bu girişimlerin sonuçsuz kalması ile Almanya, BM'nin onayı olmayan bu bombardımana savaş uçakları ile katılmış ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez uluslararası hukuka uygunluğu tartışmalı olan bir durum içinde bulunmuştur. Bu dönemde Almanya'nın yönetiminde, bünyesinde savaş karşıtlığı ile öne çıkan birçok politikacı bulunduran Sosyal Demokrat Parti (*SPD*) ve Yeşiller (*Die Grünen*) koalisyonunun olması da ilginç bir noktayı oluşturmaktadır. Ancak bu iki partinin haricinde mecliste bulunan Eski Komünist Parti hariç diğer partilerin de Almanya'nın bu hareketini desteklemeleri ile koalisyon bu durumu görece sıkıntısız atlatmıştır (Hyde-Price, 2003, s. 192-193).

⁵ BM Kararı 1199 (1998), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> , Erişim tarihi: 19.06.2016

Almanya'nın BMGK'nin onayı olmadan, sadece NATO'nun yürüttüğü bu operasyona katılması, II. Dünya Savaşı sonrası geliştirilen dış politika kimliği ile uyumsuz özellikler göstermektedir. Bu duruma rağmen Almanya'nın bu müdahaleye katılmasının Hyde-Price'a (2003, s. 192-193) göre üç temel sebebi vardır. İlk sebep Almanya'nın Körfez Savaşı ve Bosna Savaşı'nda isteklerine rağmen doğrudan katılım yapamadığı müttefiklerine ve ABD'ye hala güvenilir bir müttefik olduğunu kanıtlama isteğidir. İkinci sebep ise bu çatışmalarda yaşanan bazı katliamların, Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nda yaptığı katliamlara benzetilmesi ve Almanya'nın bu bağlamda bir sorumluluk hissetmesidir. Son sebep ise 1991-1995 yılları arasında bölgede yaşanan çatışmalarda çok fazla mülteci kabul etmek durumunda kalan Almanya'nın yine aynı durumda kalmak istememesidir. Almanya her ne kadar bu sebepler ile Kosova Savaşı'na müdahil olmuşsa da burada gösterilen dayanak noktalarının tersini iddia eden görüşler de mevcuttur. Nitekim Almanya, Sırp'ların bölgede etnik temizlik yaptığını ve çatışmalarda Sırp'ların bir anlamda suçlu olduğunu söylese de, ateşkesi Sırp'lar kadar Arnavut, Kosova Kurtuluş Örgütü'nün bozduğu ve bölgede Arnavutlar kadar Sırp'ların da savaştan etkilendiğini ifade eden raporlar mevcuttur (Bauman & Hellmann, 2001).

Bütün bu durumlara rağmen Almanya'nın bu çatışmaya doğrudan katılması bir diğer tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların odak noktası, normalleşme tartışmaları bağlamında da ele alınan, Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra edindiği kimliğinden vazgeçip yeni bir dış politika anlayışına mı yöneldiği meselesidir. Dettke'ye (2009, s. 94) göre, Kosova Müdahalesi Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirdiği dış politika ve güvenlik anlayışından bir sapma olarak görülebilir. Diğer taraftan, Almanya bu çatışma bağlamında insani değerleri ve çok taraflılığı gözetmiş ve bir son çare olarak gördüğü güç kullanımına

bu noktada başvurmuştur. Bu doğrultuda Almanya “normal” bir sivil güç olarak nitelenebilir (Hyde-Price, 2001).

Körfez Savaşı ve Bosna Savaşı’nda görece sessiz kalan Almanya, Kosova Savaşı’nda, önceki krizlerde söz konusu olan uluslararası meşruiyet zemini olmamasına rağmen müdahaleye katılmıştır. Birleşme sürecinden sonraki 10 yıl içerisinde Almanya’nın böyle doğrudan bir müdahaleye katılması bahsedildiği üzere birçok tartışmaya yol açmıştır. Her ne kadar bu tartışmalarda Almanya’nın sivil güç kimliğini hala koruduğunu öne süren görüşler olsa da tam tersini iddia eden görüşler de mevcuttur. Bu görüşlerden ilki, bahsedildiği üzere hukuki meşruiyet tartışmasının sivil güç tanımlamasını da tartışmalı hale getirdiğidir. Diğer görüş ise insani durumları gözeten, çok taraflı bir müdahale olması dolayısıyla sivil güç durumunun bundan etkilenmeyeceği şeklindedir.

Bu tartışmaların ışığında kısa bir değerlendirmenin yapılması gereklidir. Hukuki anlamda meşruiyeti tartışmalı olan Kosova Müdahalesi bağlamında Almanya’nın doğrudan bombardımana katılmış olmasını, sivil güç tanımlamasına uymayan bir durum olarak ele almak mümkündür. Nitekim her ne kadar insani yönden meşru olduğu yönünde vurgu yapılsa da bahsedildiği üzere bu insani durumun tartışmalı olduğunu iddia eden raporlar da söz konusudur. Burada dikkat çeken bir diğer nokta da Almanya’nın güç kullanımı içeren operasyonlara katılımının buraya kadar ele alınan bölümlerde açıkça görüleceği üzere tedrici şekilde artmış olmasıdır. Bu ilerlemenin nasıl bir seyir izleyeceği, ilerleyen bölümde 11 Eylül sonrası küresel teröre karşı mücadele bağlamında ele alınacaktır.

5.2.3 Teröre Karşı Savaş: Afganistan ve Irak Müdahaleleri

Dünya tarihinin son yarım asırlık döneminde tüm dünyayı etkileme kapasitesine sahip iki olay seçilecek olsa biri Soğuk Savaş'ın bitişi diğeri ise büyük ihtimalle ABD'nin Washington ve New York şehirlerine yapılan 11 Eylül Saldırıları olacaktır. Neredeyse tüm dünyanın gözü önünde “ikiz kuleler” olarak bilinen yapılara yönelik gerçekleştirilen saldırılar bir anda yeni bir çatışma dizisi ve yeni bir küresel düşmanı ortaya çıkarmıştır. Bu saldırılar bütün dünyada olduğu gibi Almanya'da da şaşkınlık ve korku ile izlenmiş, toplumdan ve siyasilerden destek mesajları gelmiştir. Bu bağlamda Şansölye Gerhard Schröder, Almanya'nın ABD ile tam bir dayanışma içinde olduğunu ve askeri katılım dâhil her noktada yardıma hazır olduklarını ifade etmiştir (Hyde-Price, 2003, s. 198). Nitekim ABD bu saldırılar sonrasında Afganistan'a müdahale edeceğini açıkladığında BM onayının yanı sıra birçok ülkeden de yardım ve destek sözü almıştır. Bu noktada uluslararası arenada da meşru görülen bu müdahale Almanya için çok fazla tartışma yaratmamıştır.

Almanya her ne kadar ABD'ye teröre karşı mücadelede destek verme konusunda istekli ve kararlı olsa da iktidarda olan Sosyal Demokratlar ve Yeşiller koalisyonu içinde bu müdahale bağlamında tartışmalar olmuştur. Bu noktada Şansölye Gerhard Schröder konuyu federal meclise getirmiş ve 336-326 gibi çok az bir farkla 1945 sonrası en fazla sayıda (3900 asker) askerin gönderilmesini onaylatmayı başarmıştır (Hyde-Price, 2003, s. 200). 100 kişilik özel kuvvetler birliği haricinde gözlem ve destek birliklerinden oluşan askerler, “Sürekli Barış Operasyonu” (*Operation Enduring Peace – OEF*) kapsamında farklı bölgelerde konuşlandırılmışlardır (Dettke, 2009, s. 129-130). Bu bağlamda Almanya Afganistan'da Taliban'ın yönetimden uzaklaştırılması ve yeni yönetimin kurulması

konularında sınırlı da olsa roller üstlenmiştir. Konuya sebep oluşturan olayların yarattığı infialin de Almanya'nın tarihinde ilk kez bu kadar askeri başka ülkelere gönderiyor olmasına yönelik tepki ve tartışmaların önünü almıştır diyebiliriz.

Almanya'nın uluslararası toplumun yanında katıldığı Afganistan müdahalesi ilginç olarak değerlendirilebilecek bir olaya da sahne olmuştur. Burada konuşlu Alman askerlerini ziyaret eden Almanya Cumhurbaşkanı Horst Köhler, yaptığı bir konuşmada, Almanya'nın çıkarları için gerekirse güç kullanacağını ifade etmiş, ancak daha sonra bu sözlerine gelen eleştiriler sonucu istifa etmek zorunda kalmıştır (DW, 2010). Mezkûr ifadeler her ne kadar bu çalışma bağlamında çarpıcı olsa da, Köhler'in bu ifadesine yönelik gelen ağır eleştiriler sonucu istifa etmek zorunda kalması da önemli bir noktayı işaret etmektedir. Bu doğrultuda II. Dünya Savaşı sonunda inşa edilen sivil güç anlayışının, özellikle halk nezdinde hala çok güçlü olduğu söylenebilir.

Afganistan konusunda ilk baştan itibaren destek veren Almanya, Irak konusunda kesin bir dille operasyonun karşısında yer almıştır. Nitekim Afganistan müdahalesi yapılırken de Schröder, terörle mücadelede kesin bir dayanışmadan bahsederken “maceracı” bir tutuma ise kesinlikle karşı olduğu ifade etmiştir (Dettke, 2009, s. 131). Nitekim Almanya, Irak'ta kitle imha silahlarının varlığının net olmaması, uluslararası bir uzlaşımın olmaması ve ABD'nin bu konuda biraz art niyetli olduğunun düşünülmesi gibi sebeplerle bu müdahaleye destek olmamıştır. Bunda müdahalenin zamanlamasının da etkisi vardır. Müdahalenin Almanya'da seçim dönemine denk geliyor olması ve savaş karşıtlarının kamuoyu içinde yüksek bir orana sahip olması, Almanya'yı bu operasyona karşı bir noktada durmaya itmiştir (Forsberg, 2005). Öyle ki Afganistan müdahalesinde destek veren Schröder, Irak konusunda, bahsedilecek diğer sebeplerin yanında, sol oylarını sağlama almak ve savaş karşıtlığı üzerinden

seçmenlerin oylarına da talip olmak için BM kararı olsa bile Irak Savaşı'na karşı olduğu yönünde bir söylem benimsemiştir (Hyde-Price, 2003, s. 199-200)

Irak Savaşı'na katılmayı reddeden Schröder'in ve Almanya'daki savaş karşıtı diğer grupların o dönemde geliştirdikleri bazı söylemler de müdahale kadar tartışma yaratan konulardan bir tanesi olmuştur. Bu dönemde ortaya atılan söylemlerden bir tanesi "Alman Yöntemi/Yolu" (*German Way*)⁶ olmuştur (Fürtig, 2007). Bu söylem, Almanya'nın kendine güveninin geldiği, ABD'nin uydusu olmadığı ve yeri geldiğinde itiraz edebildiği şekilde yorumlar yapılmıştır. Bu durumun doğurabileceği Avrupa'da yalnızlaşma ya da ABD tarafından cezalandırılma gibi riskler göz önüne alındığında Schröder ve Fischer'in bile kendi cesaretlerinden korktukları ifade edilmiştir.

11 Eylül Saldırıları sonucu ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri ile devam eden bu çatışmalar sürecinde Almanya ilk müdahaleye katılmış ve ABD'ye koşulsuz destek vermişken Irak müdahalesinde negatif bir tutum sergilemiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında tam anlamı ile bir işbirliği ve müttefiklik ilişkisi içerisinde olduğu ABD ve batılı komşuları ile böyle bir ters düşüş güç kullanımında normalleşme tartışmalarının ardından politik tutum bağlamında normalleşme tartışmalarına yol açan bir konu olmuştur. Almanya ABD ile ilişkilerin gerilmesi ve Avrupa'da yalnız kalma pahasına kendi politikasında diretmiş ve kendince haksız gördüğü Irak müdahalesine katılmamıştır.

Bu iki çatışma durumunda Almanya'nın politikasını değerlendirecek olursak öncelikle Afganistan özelinde sınırlar dışına asker gönderme durumunun birleşmeden bu yana tedrici artışının devam ettiği söylenebilir. Elbette buradaki askeri katılım çoğunlukta BM Barış Koruma Operasyonları bağlamında olmuştur. Ancak

⁶ "Özel yol" anlamına gelen "*Sonderweg*" kavramı ile karıştırılmamalıdır. Alman Yolu/Yöntemi olarak çevrilen *German Way*, müttefikleri ile tam bir dayanışma içinde olsa da Almanya'nın yeri geldiğinde müttefiklerinin hareketlerini sorguladığı ve onlara katılmadığı durumları ifade etmek için kullanılmıştır.

Almanya'nın birleşme öncesi bu operasyonlara da hiç katılmadığı düşünülürken dikkate değer bir değişim olduğu savunulabilir. Diğer bir nokta ise Almanya'nın kendi politikaları noktasında ısrar eden tavrı olmuştur. İlk kez Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınması konusunda gördüğümüz bu durum Irak Müdahalesi bağlamında da görülmüş ve “Alman Tarzı/Yolu” şeklinde adlandırılmıştır.

5.2.4 Arap Baharı Krizleri: Libya, Suriye ve IŞİD

Almanya'nın birleşme sonrasında özellikle sonuçları itibari ile etkilendiği ve politika geliştirmek durumunda kaldığı çatışma durumlarından bir tanesi de Arap Baharı sürecidir. Bu süreçte bazı Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde yönetim değişiklikleri yaşanmış, bazılarında ise hala devam eden iç savaş ve çatışma ortamları ortaya çıkmıştır. Bölgenin Avrupa'ya yönelik coğrafi yakınlığı, bölgedeki enerji kaynaklarının bazı Avrupa ülkeleri için stratejik önemi ve bu çatışma ortamlarının yarattığı mülteci akınları Avrupa ülkelerini ve dolayısıyla Almanya'yı konuyla ilgili politika üretmeye yöneltmiştir. Bu süreçte Libya'ya ve terörle mücadele bağlamında Suriye'ye askeri müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde Almanya'nın bu krizlere yönelik politikaları ele alınacaktır.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da bulunan Arap ülkelerinin birçoğu 20. yüzyıl boyunca demokrasi bağlamında problemlili olan yönetimler tarafından yönetilmiş ülkelerdi. Bu ülkelerde 2010 yılında başlayan demokratikleşme yanlısı hareketler, özellikle başlardaki pozitif havanın etkisi ile Arap Baharı olarak adlandırılmıştır. Bu hareketlerin temel yönelimi mevcut yönetimlerin değiştirilmesi ya da belli reformların yapılması şeklindeydi. Ancak protestoların çok şiddet yolu ile bastırılmaya çalışılması, ordu ve halkın karşı karşıya gelmesi gibi durumlar doğurmuştur. Bu

doğrultuda demokrasi, insan hakları vb. gibi kavramların savunuculuğunu yapan batılı ülkelerin bu hareketler karşısında tutundukları tutumlar çok önemli hale gelmiştir. Ancak bu otoriter rejimlerin yıllarca batılıların desteği ile buralardaki yönetimlerini devam ettirmiş olmaları bazı sorunlara yol açmıştır. Ancak görünürde batı bunun tam aksine bu toplumların bilim, teknoloji ve demokraside geride oldukları söylemiyle bir uyanış istemiş, bu toplumların her uyanış denemesi ise büyük ölçüde batı destekli olarak kana bulanmıştır (Zguric, 2012). Batının bu özelliği ise onun bu sürece müdahil olmada güvensizlik sebebiyle yetersiz kalmasına neden olmuştur (Dinçer & Kutlay, 2013). Bu durum her ne kadar böyle de olsa Avrupalı ülkeler bölgedeki bu gelişmelere de sessiz kalmamışlar ve müdahaleler de dâhil olmak üzere konuda önemli rol oynamışlardır.

Libya'da bir iç savaşın baş göstermesi, buraya bir uluslararası müdahalenin konuşulmaya başlanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda özellikle İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği grup BM Güvenlik Konseyi'ne, Libya üzerinde bir uçuşa yasak bölgenin ilan edilmesi konusunda bir teklif getirmişler ve bu bağlamda BM Libya'da bir uçuşa yasak bölge ilan edilmesine karar vermiştir. Bu dönemde BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi konumunda olan Almanya ise bu oylamada çekimser kalmış ve müdahaleyi desteklememiştir (Bower, 2011). Bunun yanı sıra daha sonra buradaki uçuşa yasak bölgenin kontrolü konusunda asker gönderilmesi yönünde müttefiklerinden gelen istekleri de kabul etmemiş ve asker göndermeyeceğini açıklamıştır (Harding, 2011). Almanya'nın bu tutumu özellikle yakın ilişkiler geliştirme konusunda titiz davrandığı Fransa'nın hoşuna gitmemiş, ilerleyen süreçte ise AB'nin konu ile ilgili ortak bir tavır almasını engellemiştir.

Almanya'nın bu tutumu ile ilgili elbette bazı gerekçeleri vardır. Bunlardan biri bu müdahalenin öncüleri olan İngiltere ve Fransa gibi kolonyal geçmişi olan ülkelere

göre Almanya'nın bölgeye yabancı olmasıdır (Ratka, 2012). Ayrıca Fransa ve İngiltere gibi Libya ile doğrudan enerji bağlantısı yoktur. Bu durum da oradaki bir karışıklık ortamından daha az etkilenmesine sebep olmaktadır (Miskimmon, 2012). Buradan İngiltere ve Fransa'nın tam anlamıyla demokrasi ya da insan hakları için değil aslında kendi çıkarları için müdahale ettikleri sonucunu çıkarılabilir. Bunun yanı sıra Almanya bu krizde diplomatik yolların ve ekonomik yaptırımların sonuç vereceği tezini savunmuş ve "Ortadoğu ya da Kuzey Afrika'da çıkan her adaletsizliğe müdahale edip düzelterek miyiz?" şeklinde bir söylem geliştirmiştir (Miskimmon, 2012). Bu yönüyle bakıldığında Almanya'nın askeri müdahaleyi öteleyen bir politikayı izlemeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Arap Baharının güncelliğini hala koruyan halkası olan Suriye meselesi ise giderek daha çetrefilli bir hal almış ve büyük bir krize dönüşmüştür. Geldiğimiz noktada otoriteden yoksun bölgeler terör örgütlerinin, muhaliflerin, Suriye rejiminin ve ABD öncülüğündeki koalisyonun karıştığı çok taraflı bir çatışma ortamına dönüşmüştür. Almanya Suriye rejimi ile muhalifler arasında ortaya çıkan çatışmalara, Libya'da olduğu gibi müdahil olmaktan kaçınmıştır. II. Dünya Savaşı sonunda geliştirdiği sivil güç kimliği ile askeri güç kullanımına yönelik mesafeli bir tutum takınan Almanya, demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin de yanında olmuş ve bu durumu zaman zaman politikalarına yansıtmıştır. Buna karşın Almanya demokrasinin müdahale yoluyla yerleştirilmesine karşı çıkmış ve demokrasinin ancak aşamalar şeklinde gelişebilecek bir olgu olduğunu savunmuştur (Wolff, 2013). Bu bağlamda Suriye de dâhil olmak üzere buradaki rejimlere doğrudan sırt çevirmek yerine onları halklarını dinlemeye davet etmiştir (Ratka, 2012).

Suriye'deki durumun gittikçe kötüye gitmesi milyonlarca insanın mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur. İç savaşın giderek uzaması, otoriteden yoksun

bölgelerde Irak Şam İslam Devleti (İŞİD / DAEŞ) gibi örgütlerin ortaya çıkması ise mültecilerin Türkiye gibi yakın bölgelerden daha iyi bir hayat umuduyla Avrupa'ya doğru akın etmelerine sebep olmuştur. Özellikle İŞİD'in Avrupa'da düzenlediği saldırılar, Almanya'nın burada güç kullanımı meselesine yaklaşımının değişmesine neden olmuştur. Nitekim öncelikle İŞİD ile savaşan Kürt gruplara yardım amacıyla Kuzey Irak Özerk Kürt Yönetimi'ne silah yardımı yapılmaya başlanmıştır (DW Türkçe, 2014). Almanya'nın silah yardımı, özellikle bu silahların kara borsaya düşmesi gibi yönlerden eleştirilmiş olsa bile bu yardım devam etmiştir (BBC Türkçe, 2016).

Almanya'nın Suriye'deki duruma ve İŞİD ile mücadeleye yönelik politikalarını değiştiren önemli olaylardan bir tanesi de 2015 yılının aralık ayında Paris'te meydana gelen terörist saldırılar olmuştur. İŞİD'in üstlendiği bu saldırılar sonrası Almanya, Fransa ile her anlamda dayanışma içinde olduğunu açıklamış ve gereken bütün yardımı yapacağını açıklamıştır (Reuters, 2015). Bu bağlamda Almanya İŞİD'e karşı konuşlandırılmak üzere gözlem uçakları ve asker göndermiştir. Almanya'nın gönderdiği bu uçaklar ve askerler doğrudan müdahale için değil daha çok gözlem ve destek için gönderilmiştir. Nitekim Almanya hava bombardımanı gibi sivil kayıp riski çok fazla olan bir olayın parçası olmak istememiştir (Peifer, 2016). Bu bağlamda Almanya'nın yine güç kullanımından bir şekilde kaçınmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da 2011 yılından bu yana süre gelen bir iç karışıklıklar, çatışmalar, terör örgütleri ve mülteci akınları gibi birçok soruna yol açan Arap Baharı süreci Almanya'nın da üzerine politikalar ürettiği bir olay olmuştur. Birleşik Krallık ve Fransa'nın öncülüğünde Libya'ya yönelik düzenlenen harekâta katılmayan Almanya, durumu özgün demokrasi anlayışı ve bölge ile enerji bağlamında doğrudan bağlı olmamakla açıklamıştır. Bu harekâta katılmamasına

rağmen, müttefiklerinin baskısı karşısında Afganistan'daki birliklerini arttırmış ve ABD oradaki birliklerinin bir kısmını Libya'ya kaydırmıştır (Miskimmon, 2012). Bu bağlamda aslına olaya dolaylı da olsa bir katılım gösterdiği iddia edilebilir. Diğer bir kriz olan Suriye konusunda da IŞİD konusunda güç kullanımı meselesi gündeme gelmiş, Almanya başta IŞİD ile savaşan güçlere silah yardımı yapmakla yetinirken, Paris'teki saldırıların ardından gözlem uçakları ve destek birlikleri ile müdahil olmuştur. Askeri güç kullanımının yanında Almanya, mülteci krizi boyunca sorumluluk alarak, AB içinde konu ile en fazla ilgilenen ve Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşmasının da mimarlarından biri olmuştur. Mültecilerin AB ülkeleri arasında paylaşılması konusunda ağırlık koyması ve bu durumu kabul ettirmeye çalışması bir anlamda “düşük profilli” rolün değiştiğine bir işaret olarak kabul edilebilir.

5.2.5 Rusya Bağlantılı Çatışmalar: Gürcistan ve Ukrayna

Çatışmaları

Almanya'nın dış politikasında güç kullanımına yönelik yaklaşımlarının inceleneceği son çatışma dizisi, genel itibari ile Rusya Federasyonu'nun doğrudan katıldığı ya da müdahil olduğu çatışmalar olacaktır. Baştan ifade etmek gerekir ki Almanya bu çatışmalara askeri anlamda müdahil olmamıştır. Ancak Ukrayna gibi kendisine çok yakın bölgelerde de cereyan eden bu krizlere yönelik tutumu, doğrudan askeri güç kullanımına yönelik olmasa da değer bazlı dış politika yaklaşımının son durumu ile ilgili bazı fikirler vermesi açısından önemlidir denilebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk 10 yılında görece sessiz bir görünüme bürünen Rusya Federasyonu, 2000'li yıllar ve özellikle Vladimir Putin'in yönetime gelmesi ile bir toparlanma sürecine girmiştir. 2008 yılında Gürcistan ile girişilen savaştan sonra

ise Rusya; Kafkaslar, Doğu Avrupa ve Ortadoğu’da daha aktif bir görünüm kazanmış ve bu bölgedeki çatışmalarda doğrudan ya da dolaylı rol almıştır. Bu durumun bir anlamda “Rus Revizyonizmi” olduğu da söylenebilir (Dyson, 2016). Bu çatışmalardan ilki olan Gürcistan – Rusya Savaşı, Gürcistan’ın toprağı olan Güney Osetya’nın bağımsızlık ilanı ile başlamış Gürcistan’ın buraya müdahalesi ile şiddetlenmiştir. Rusya Federasyonu’nun Güney Osetya’nın bağımsızlığını tanıyarak Gürcistan’a müdahalede bulunması ile de uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu saldırgan tutuma NATO ve AB ülkeleri sert eleştirilerde bulunmuşlardır. Bu ülkeler arasında Almanya ise en geç ve en hafif eleştirilerde bulunan ülke olmuştur (Larsen, 2012).

Rusya ile bağlantılı ikinci çatışma durumu ise Ukrayna krizidir. Bu kriz doğrudan Rusya ve Ukrayna arasında olmasa da Ukrayna ve Rusya yanlısı milisler arasında geçmekte ve Rusya bu milisleri askeri olarak desteklemektedir. Almanya’nın kendisine yakın bir bölgede cereyan eden bu krize yönelik politikalarında üç temel nokta ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Rusya’nın Kırım’ı ilhakına uluslararası hukuka uygun olmadığı gerekçesi ile karşı çıkılmasıdır. İkinci olarak ABD ve NATO’daki müttefikleri ile birlikte hareket ederek, yaptırımların aşamalı olarak genişletilmesi ve son olarak her şeye rağmen Rusya ile ilişkilerin sürdürülmesi çabasıdır (Demirtaş, 2014). Almanya’nın bu krizde de komşularına ve müttefiklerine oranla daha yumuşak bir tutum takındığını ifade etmek gerekir. Nitekim Almanya’nın Rusya’ya yönelik politikalarının müttefiklerine göre farklı olmasında, hem reel politikten hem de tarihsel ve kültürel ilişkilerden kaynaklanan unsurlar etkili olmaktadır (Chivvis & Rid, 2009). Buradaki reel politik unsurlar özellikle enerji sektörü bağlamında çok belirgindirler. Nitekim Rusya, Almanya’nın özellikle doğal gaz bağlamında yüksek oranda bağımlı olduğu bir ülkedir (Dyson, 2016). Bunun yanı

sıra Willy Brandt'ın Doğu Politikası (*Ostpolitik*) ile başlayan, batı bloğu ülkelerinin genelinden ayrılan bir ilişkiler ağı bütünü söz konusudur. Ayrıca iki Almanya'nın birleşmesi sürecinde Gorbaçov'un dolayısıyla da Rusya'nın takındığı yapıcı rolün de Almanların Rusya'ya diğer müttefiklerinden farklı yaklaşmasına sebep olduğu söylenebilir.

Almanya'nın Rusya ile bağlantılı olan bu çatışmalarda eleştirel bir tavır takındığını, ancak reel politikten ve tarihsel ilişkilerden kaynaklanan durumlar nedeniyle müttefiklerine göre daha yumuşak eleştiriler getirdiği ifade edilmişti. Ayrıca baştan da ifade edildiği üzere Almanya bu çatışmalarda, askeri güç kullanımı bağlamında müdahil olmamıştır. Bunun yanında bu yönde oluşacak girişimlere de kapılarını kapatmış, askeri müdahaleye karşı olduğunu ifade etmiş ve her türlü arabuluculuk girişiminde önemli rol oynamıştır (Demirtaş, 2014). Bu bağlamda Almanya, Fransa'yı da yanına alarak yoğun bir arabuluculuk faaliyeti göstermiş ve sorunun diplomasi yoluyla çözümü için çaba göstermiştir (AB Haber, 2015). Bu bağlamda Almanya'nın bu çatışmalar bağlamında sivil güç olma özelliğini korumaya çalıştığını söyleyebiliriz. Buna karşın, reel politikten kaynaklı durumların onun, batılı müttefikleri ile aynı politikayı izlemesine de olanak vermediği ve bu bağlamda bir politika geliştirmesine vesile olduğu söylenebilir.

Almanya'nın birleşme sonrasında çevresinde gelişen çatışma ve krizlere yönelik, özellikle güç kullanımı çerçevesinde nasıl politikalar izlediğine dair verilerin toplandığı bölüm bu son çatışmalar dizisi ile sona ermiştir. Bundan sonraki bölümde elde edilen veriler birleşme öncesi ve sonrası şeklinde ayrılarak, karşılaştırmalı şekilde ele alınacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

BİRLEŞME ÖNCESİ VE SONRASI POLİTİKALARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde üzerinde değerlendirme yapılacak olan veriler toplanmıştır. Bu veriler bağlamında, bu bölümde birleşme öncesi Alman dış politikasında güç kullanımına yönelik hangi değerlerin üretildiği ya da nasıl bir kimliğin oluşturduğu ortaya konulacak ve bunların dönemin krizlerinde nasıl bir görünüm kazandığı hatırlanacaktır. Bu değerlerin ve politikaların değişip değişmediği sorusuna yanıt aranması bağlamında ise birleşme sonrası dönemin krizleri ve bu krizlere yönelik Almanya'nın politikaları aynı şekilde hatırlanacaktır. Bu iki dönemin karşılaştırılması nihayetinde ise çalışmanın bağımsız değişkeni olarak belirlenen “güç kullanımına yönelik dış politika kararları” konusundaki veriler sağlanmış olacaktır.

Almanya'nın tarihsel olarak geliştirdiği militarist bir kimlikten bahsedilmişti. Almanya'nın jeopolitik konumu, toplumsal yapısı ve dönemin şartları sonucu bu kimlik II. Dünya Savaşı döneminde zirveye ulaşmış, ancak alınan yenilgi ve sebep olduğu büyük yıkımlar neticesinde bu kimlik bir anlamda terk edilmişti. Öyle ki hem

Almanya'yı işgal eden ülkelerin kararları hem de Almanya'nın politikacıları ve halkı ile birlikte tarihsel olaylardan ders çıkarmaları bu noktada çok önemli olmuştu. Bu bağlamda Batı Almanya güçlü bir demokrasi olarak ortaya çıkmış ve özellikle realist görüşün normal olarak nitelendiği bir devlet olmaktan çıkmıştı.

Detaylı şekilde ele alındığı üzere, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Almanya'nın güç kullanımına yaklaşımı konusunda birçok yeni değer ve norm inşa edilmiştir. Bunların yeniden kurulan Alman Ordusu'ndan, temel kanundaki güç kullanımına dair sınırlamalara ve Batı ile entegrasyona kadar birçok alanda görünürlük kazandığı aşikârdır. Batı Almanya'nın bu dönemde geliştirdiği ana değerler ise genel olarak sivil güç (*Civil Power*), kaçınma kültürü (*Culture of Restraint*) ve çok taraflılık (*Multilateralism*) gibi ana başlıklar altında incelenmişti. Bu kavramlar doğrultusunda Batı Almanya'nın, II. Dünya Savaşı öncesindeki o militarist kimliğin tamamen zıddı olacak şekilde anti militarist ya da pasifist diyebileceğimiz bir kimlik oluşturduğu söylenmişti. Bunun yanı sıra bu değerlerden çok taraflılık, entegrasyon yolu ile kendi egemenliğini devretme ya da uluslararası örgütlerde “düşük profilli rol” gibi bu kimliği destekleyen başka bazı değerler de üretilmişti.

Üretilen bütün bu değerlerin sonucu diyebileceğimiz bir dış politika kimliği ise Batı Almanya'nın birleşme öncesi dış politikasının yapı taşlarından bir tanesi olmuştu. Dönem itibari ile her ne kadar Soğuk Savaş'ın etkisi ile çok fazla çatışma yaşanmamış ve birleşme sonrası döneme nazaran bu çatışmalar Batı Almanya'yı doğrudan etkilememiş olsa da Batı Almanya'nın bunlara yaklaşımı önem arz etmektedir. Dönemin ilk çatışması olan Kore Savaşı, Batı Almanya'nın henüz ordusunun olmadığı bir döneme rastlamıştır. Ancak burada Soğuk Savaş'ın ciddiyetinin anlaşılması Batı Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan çok kısa süre sonra tekrar bir ordu kurması sonucunu doğurmuştur. Her ne kadar ABD, Birleşik Krallık ve

Fransa'nın belirli kısıtlamaları olsa da yeni kurulan orduya Batı Almanya'nın kendisinin getirdiği kısıtlamalar, kimliksel değerlerin gün yüzüne çıktığı ilk olaylardan birisi olmuştur. Özellikle ordunun klasik emir komuta zincirinden yoksun olması, sivil yönetime dayanması, NATO sınırları dışında görevlendirilememesi ve NATO emrinde olması gibi noktalarda sivil güç ve çok taraflılık değerlerine atıflar görmek mümkündür.

Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasının ardından ortaya çıkan ilk kriz olan Vietnam Savaşı da güç kullanımı bağlamındaki kimliğin görünürlüğü açısından önemli bir test durumu oluşturmuştur. Bu krizde Batı Almanya, ABD'nin asker göndermesi noktasındaki bütün baskılarına rağmen bunu yapmamış ancak ABD'ye maddi yardımda bulunmuştur. Bloklar arası yoğun bir gerilimin olduğu bu dönemde Batı Almanya'nın, kendisi için çok önemli bir müttefik olan ABD'nin bu isteklerini yerine getirmemesi ve güç kullanımına yönelik kimliğin göstergesi sayılabilecek bir durumdur.

Birleşme öncesi dönemin, bir kısmı birleşme sonrasına da uzanan son krizi ise Körfez Savaşı olmuştur. Bu krizde de Almanya ABD'nin isteklerine karşı durmuş ve asker göndermemiştir. Ancak temel kanuna uygun şekilde, NATO sınırları içerisinde Türkiye'nin Irak'tan gelebilecek olası saldırılara karşı korunması bağlamında Türkiye'ye savaş uçakları göndermiştir. Bunun yanı sıra savaşın ekonomik yükü konusunda ABD'ye yüklü miktarda maddi yardımda bulunmuştur. Bu yardım daha önce de bahsedildiği üzere “çek defteri diplomasisi” olarak da adlandırılmıştır. Ancak sonuç itibari ile Batı Almanya askeri güce başvurmama geleneğini sürdürmüştür.

Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez Savaşı krizi ile aynı sürece rastlayan iki önemli gelişme de iki Almanya'nın birleşmesi ve Soğuk Savaş'ın bitişi olmuştur. Doğu ve Batı Almanya, 2+4 Anlaşmaları ile birleşmiş ve Alman tarihindeki birçok

birleşmenin sonuncusu yaşanmıştır. Bu birleşme sonucunda, hem tarihsel olarak diğer birleşmeleri takip eden süreçlerle ilişkilendirilerek hem de birleşmenin getirdiği güç artışı ile normalleşme tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu tartışma bağlamında en çok üzerinde durulan konu, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası dönemde geliştirdiği sivil güç, kaçınma kültürü ve çok taraflılık gibi politika ve değerleri sürdürüp sürdürmeyeceği konusudur. Bu tartışma halen devam etmekle birlikte bu çalışma da mezkûr tartışmanın bir uzantısı konumundadır.

Almanya birleşme ile daha önce bahsedildiği üzere maddi güç unsurları olan toprak ve nüfus gibi birçok noktada büyümüştür. Bu durumun ortaya çıkardığı ekonomik ve toplumsal gelişmeler tartışmalı olsa da bölünmüşlük durumunun ortadan kalkması bile aslında tek başına Almanya'nın gücünün artmasını sağlamıştır. Bu değişimin politikalara nasıl yansıtacağı konusu, anlatıldığı üzere normalleşme tartışmalarına konu olmuştur. Bu noktada Soğuk Savaş'ın bitmesi ile artan çatışmalarda Almanya'nın nasıl politikalar izlediğine dair veriler önceki bölümde toplanmıştır.

Almanya'nın birleşme sonrasında karşılaştığı ilk kriz, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaşanan en büyük katliamlara sahne olan Yugoslavya'nın dağılması savaşları olmuştur. Bu çatışmada Almanya, direkt olarak çatışmalara katılmamak kaydıyla uçuş yasağını denetlemek için gözlem uçakları ve destek birimleri göndermek yoluyla müdahil olmuştur. Her ne kadar doğrudan çatışmalara katılmasa da askerlerin NATO dışında görevlendirilmesi bağlamında ilk adımı atmıştır. Ayrıca 1994 yılında Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kararla da, Alman Ordusu'nun NATO sınırları dışında konuşlandırılmasının önündeki yasal engeller de çok taraflılık kaydı ile kaldırılmıştır.

Bir anlamda Yugoslavya'nın Dağılması Savaşları'nın bir devamı sayılabilecek olan Kosova Savaşı, Almanya'nın güç kullanımına yaklaşımı bağlamında mihenk taşlarından birini oluşturmuştur. Bu savaşta Almanya, BM kararı olmadan, NATO'nun Kosova'ya müdahalesine katılmış ve Alman uçakları Sırbistan'a yönelik bombardımanda görev almıştır. Bu olay hem Almanya'nın doğrudan güç kullanımına başvurması hem de BM kararının olmaması bağlamında çok tartışılmıştır. Almanya bu politikasına, katliamlara karşı tarihsel sorumluluk ya da olası bir mülteci akınının engellenmesi gibi sebepler öne sürmüştür. Ancak daha önce bahsedildiği üzere bu noktada Almanya'nın geleneksel dış politikasından bir sapma içerisinde olup olmadığına dair farklı görüşler söz konusudur.

Kosova Savaşı'nın üzerinden çok geçmeden, 2001 yılında neredeyse bütün Dünya'yı etkileyen 11 Eylül terör saldırıları gerçekleşmiştir. Bu saldırılar sonucunda Almanya, ABD'ye askeri güç dâhil her alanda yardıma hazır olduğunu bildirmiştir. Bu doğrultuda ABD'nin teröre karşı mücadele kapsamında Afganistan'a yaptığı müdahaleye, tarihinde sınır dışına gönderdiği en yüksek sayıda asker ile destek olmuştur. Ancak ABD'nin bu mücadeleyi, Irak'a müdahale ile devam ettirmesine aynı destek sağlanmamıştır. Bu dönemde Almanya'da bir seçimin söz konusu olması ve Irak müdahalesinin, Afganistan'dakinin aksine uluslararası meşruiyetinin tartışmalı olması bu kararın alınmasında etkili olmuştur.

11 Eylül saldırılarını izleyen bu iki çatışma sonrasında ortaya çıkan yeni bir süreç, Ortadoğu'da birçok yeni çatışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreçte, Almanya özellikle Libya'daki iç savaş, Suriye'deki çatışmalar ve IŞİD özelinde teröre karşı savaş bağlamında politika geliştirmek durumunda kalmıştır. Libya'daki çatışmalara yönelik Fransa ve Birleşik Krallık'ın başını çektiği koalisyonu, Almanya katılmamıştır. Buradaki temel

yaklaşım, Libya'daki sorunun bu müdahale ile çözülemeyeceği ve Almanya'nın koalisyonla katılan ülkelere oranla enerji noktasında Libya'ya bağımlı olmamasıdır. Bu doğrultuda Almanya Libya'ya yönelik müdahaleye katılmamıştır.

Ortadoğu'da ortaya çıkan bu kalkışmalarda Almanya halkların demokratik isteklerinin liderlerce göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde söylemlerde bulunmuşlardır. Ancak Almanya'nın bölgedeki ülkelerin demokrasiye geçmesi konusunda, devrimler yerine tedrici geçişlerin daha sağlıklı olacağı yönündeki görüşü müdahaleci tavrılarından uzaklaşmasına sebep olmuştur. Nitekim bu durum iç savaşın yaşandığı Suriye konusunda da bu şekilde olmuştur. Suriye'nin birçok bölgesinde devlet otoritesinin kaybolması IŞİD gibi terör örgütlerinin bölgede etkinlik kazanmasına yol açmıştır. Bu örgüte yönelik oluşturulan koalisyonla ve bölgede IŞİD'e karşı savaşan Kürt unsurlara silah yardımı yaparak soruna müdahil olmuştur. Ancak, özellikle 2015'in aralık ayında IŞİD'in Paris'te düzenlediği terör saldırıları sonucu gözetleme bağlamında kullanılması amacıyla koalisyonla uçaklar göndererek, asker gönderme yoluyla da doğrudan katkıda bulunmuştur.

Almanya'nın güç kullanımı politikalarının incelendiği son çatışmalar ise Rusya'nın revizyonist politikaları ile bağlantılı çatışmalardır. Bu bağlamdaki krizlerin ilki Gürcistan'ın Güney Osetya bölgesinin bağımsızlık ilan etmesi ve Rusya'nın bu bağımsızlığı tanıyarak Gürcistan'a müdahale etmesi ile savaş haline dönüştü. Rusya'nın bu müdahalesi başta NATO ülkeleri olmak üzere birçok ülke tarafından eleştirilmiştir. Rusya'nın bağlantılı olduğu ikinci kriz ise Ukrayna'da ortaya çıkan çatışmalar olmuştur. Ülkenin doğusunda, Rusya yanlıları ile hükümet güçleri arasındaki çatışmalar, Rusya'nın ayrılıkçıları desteklemesi ile giderek büyümüştür. Ayrıca bu karışıklık ortamında Rusya, Ukrayna toprağı olan Kırım'ı da ilhak ederek topraklarına kattığını açıklamıştır. Bütün bu gelişmeler NATO ve bölge ülkelerince

eleştirilmiş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlar hayata geçirilmiştir. Bu iki süreçte de Almanya, hem Rusya ile olan tarihsel ilişkileri hem de enerji bağımlılığı dolayısıyla bu eleştirileri en geç ve en hafif şekilde dile getiren ülkelerden biri olmuştur (Larsen, 2012). Bunun yanı sıra Rusya'ya yönelik güç kullanılması gibi bir seçeneğe ise tamamen kapılarını kapatmıştır. Burada Almanya güç kullanımına mesafe koysa da, bunun kimliksel değerlerden çok çıkarlar ile alakalı olduğu açıktır. Ayrıca birleşme öncesi müttefikleri ile ayrı düşmeme konusunda çok dikkatli olan Almanya, hem Libya meselesinde hem de Rusya bağlantılı çatışmalarda görüldüğü üzere kendi çıkarları söz konusu olduğunda buna göre politikalar takip etmiştir.

Almanya'nın birleşme öncesi ve sonrası krizlere yönelik politikaları buraya kadar anlatıldığı şekilde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda birleşme öncesine nazaran birleşme sonrasında değişen belli başlı noktalar göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, incelediğimiz bağımsız değişken olan Almanya'nın krizlerde güç kullanımına başvurma ve uluslararası koalisyonlara asker gönderme kararlarıdır. Bu kararlar ile ilgili tartışmalar birleşme öncesi dönemde 2 krizde (Vietnam Savaşı ve Irak'ın Kuveyt'i İşgali - Körfez Savaşı) söz konusu olmuş, ancak Batı Almanya özellikle ABD'nin baskılarına rağmen bu krizlere asker göndermeye yanaşmamıştır. Birleşme sonrasında incelediğimiz dönemde ise uluslararası müdahalenin söz konusu olduğu 6 krizden (Bosna, Kosova, Afganistan, Irak, Libya, IŞİD) 4'ünde, müdahalede bulunan koalisyonlara asker ya da uçak göndermek vasıtası ile dâhil olmuştur. Ayrıca daha önce anlatıldığı üzere, birleşme sonrası bu katılım asker sayısı bağlamında da tedrici şekilde artmış, Afganistan'da en yüksek seviyeyi görmüştür.

Burada ele alınan asker gönderme kararlarının büyük çoğunluğu BM ya da NATO çatısı altında geçen müdahalelerde söz konusu olmuştur. Bu bağlamda doğrudan güç kullanımına yönelik bir karar olduğu şeklinde bir iddia ortaya atmak

tutarlı olmayacaktır. Ancak Almanya'nın birleşme öncesi dönemde bu misyonlara hiç asker göndermemiş olması göz önüne alındığında, ortaya konulan değişimin mahiyeti anlaşılacaktır. Aşağıdaki tabloda (tablo-1.), Almanya'nın birleşme sonrasında asker ya da personel bağlamında katılım sağladığı uluslararası misyon ve müdahale koalisyonlarının çoğunlukla öne çıkanlarını görmek mümkündür.

Tablo-1: Almanya'nın Katıldığı Uluslararası Misyonlar

BM Misyonları	UNMIS (BM Sudan Misyonu), UNMEE (BM Etiyopya ve Eritre Misyonu), UNOMIG (BM Gürcistan Misyonu), UNAMA (BM Afganistan), UNIFIL (BM Lübnan), MINUSMA (BM Mali), UNAMID (BM Darfur), UNMIL (BM Liberya), UNMISS (BM Güney Sudan)
NATO Misyonları	KFOR (Kosova Gücü), ISAF (Afganistan)
AB Misyonları	EUFOR (AB Bosna-Hersek Gücü), EUFOR RD Congo (AB Kongo Demokratik Cumhuriyeti Gücü), EUTM (AB Eğitim Misyonu, Mali), OSCE Ukrayna (AGİT Gözlem Misyonu)

Kaynak:Providing for Peacekeeping

<http://www.providingforpeacekeeping.org/2014/04/03/contributor-profile-germany/>
ve (Dettke, 2009, s. 110).

Tablodan da anlaşıldığı üzere, birleşme öncesinde uluslararası barış koruma misyonlarında ya da uluslararası koalisyonlarda hiç yer almayan Almanya, birleşme sonrasında bu misyonlara sıklıkla katılmıştır. Buradaki görevlerin uluslararası barış gücü görevi olması ve amaçları düşünüldüğünde, Almanya'nın bu katılımlarının doğrudan güç kullanımına yönelik bir fikir vermeyeceği açıktır. Ayrıca aynı kaynaktan karşılaştırmalı olarak inceleme maksadıyla Fransa ele alındığında da, az çok benzer bir grafik ile karşılmaktadır. Burada Almanya'nın durumunu öne çıkaran nokta uluslararası arenada onun "sivil güç" olarak tanımlanması ve bunun büyük

ölçüde Almanya tarafından kabul edilmiş olmasıdır. Burada Fransa ile yapılacak bir karşılaştırma bu noktada çok da dikkate değer sonuçlar doğurmayacaktır. Bunlara ek olarak, hem birleşme öncesi ve sonrası arasındaki değişim hem de barış gücü operasyonlarının ve uluslararası müdahalelerin meşruiyetleri konusundaki tartışmaların, Almanya'nın sivil güç gibi politik değerlerine gölge düşürdüğü de açıktır.

Almanya'nın güç kullanımına yönelik aldığı kararların bariz artışının yanı sıra, kararları alma şeklinde ve kendini sınırlama mekanizmalarında da birleşme öncesine göre açık değişimler olmuştur. Bu değişimlerden ilki Alman Temel Yasası'nda, Alman Ordusu'nun NATO sınırları dışında görevlendirmesini engelleyen maddenin değiştirilmesi olmuştur. Bu değişiklikle Alman Ordusu'nun NATO sınırları dışında da konuşlandırılmasının yolu açılmış ancak çok taraflılık esası korunmuştur. Bunların yanı sıra, Almanya'nın savunma harcamaları ve silah satışlarındaki değişikliklere de bakmak gereklidir. Aşağıdaki tabloda (tablo-2.) görüleceği üzere Almanya, hem birleşme öncesinde hem de sonrasında dünya silah ihracatında ilk 5 içerisinde yer almaktadır.

Tablo-2: 1990 Öncesi ve Sonrası Toplam Silah İhracatı Gelirleri

1950-1990 Dönemi Toplam Silah İhracatı	1990 – 2015 Dönemi Toplam Silah İhracatı
1. SSCB	1. ABD
2. ABD	2. Rusya
3. Birleşik Krallık	3. Almanya
4. Fransa	4. Fransa
5. Almanya	5. Birleşik Krallık

Kaynak: SIPRI Verileri <http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/toplist.php>

Bu tabloda görüleceği üzere birleşme öncesi ve sonrası “toplam” silah ihracatında Almanya dünyanın ilk 5 ülkesi içerisinde yer almaktadır. Birleşme sonrası dönemde ise Fransa ve Birleşik Krallık’ı geride bırakmış ve 3. Sıraya yükselmiştir. Bu veriden yola çıkarak elbette ki sivil güç gibi politik değerlerin tamamen değiştiği şeklinde bir yorum yapılamaz. Ancak bu yükselişin, değişim yönündeki iddiaları destekleyecek bir argüman olduğu söylenebilir.

Almanya’nın güç kullanımına yönelik kimliğinin değişimi noktasında destekleyici argüman olarak ortaya konulan bu verilerin yanında, tam tersine yorumlanabilecek veriler de söz konusudur. Nitekim aşağıdaki tabloda (tablo-3.) belirli aralıklarla Almanya ve Fransa’nın askeri harcamaları ve bu harcamaların Gayri Safi Yurt İçi Hasıla’ya (GSYH) oranları verilmiştir.

Tablo-3: Askeri Harcamalar ve GSYİH’ya Oranları

	Almanya	Fransa
1963	10187 M. € (%5.3)	3483 M. € (%5.6)
1973	16314 M. € (%3.4)	6446 M. € (%3.7)
1983	28886 M. € (%3.2)	25119 M. € (%3.9)
1990	34960 M. € (%2.7)	35355 M. € (%2.7)
2000	30054 M. € (%1.4)	36702 M. € (%2.5)
2010	34925 M. € (%1.4)	46648 M. € (%2.3)
2015	35317 M. € (%1.2)	45855 M. € (%2.1)

Tablo-3. Askeri Harcamalar (GSYH Oranları). Kaynak: SIPRI Verileri
<https://www.sipri.org/databases/milex>

Tabloda verilen rakamlardan anlaşılacağı üzere Almanya’nın askeri harcamalarının GSYH’sına oranı 1963’ten günümüze kadar tedrici bir düşüş göstermiştir. Hatta tablodaki diğer iki NATO ülkesinde göre en düşük seviyededir. Ancak GSYH’nın

büyümesi sonucu, oranlar düşse bile harcanan miktarda bir artış olmuştur. Bunun sonucu olarak da Almanya'nın askeriye harcadığı para, diğer ülkelerle paralel şekilde artmıştır. Ayrıca 2015 yılı harcamaları oransal olarak en düşük seviyede olsa da tarihsel anlamdaki en yüksek harcamadır.

Almanya'nın birleşme sonrasında takip ettiği bir diğer politika da asker sayısının azaltılması olmuştur. Bu doğrultuda Soğuk Savaş süresince 500.000 civarında olan ordunun personel sayısı birleşme sonrasında giderek azalmış ve hatta ülkede zorunlu askerlik kaldırılmıştır. *Global Fire Power*⁷ verilerine göre Federal Ordu'nun (*Bundeswehr*) asker sayısı günümüzde 180.000 dolayındadır. Asker sayısının azalması ise askeri güç bağlamında doğrudan bir düşüş doğurmamıştır. Nitekim aynı web sayfasının verilerine göre Almanya, Dünya'nın en güçlü 9. ordusuna sahiptir.⁸ Nükleer silah geliştirmeye karşı olan Almanya, nükleer silahı olmayan ülkeler ile kıyaslandığında ise dünyada 3. sırada yer almaktadır. Bu bağlamda her ne kadar askeri harcamaların GSYH'ya oranı ve asker sayısı azalmış da olsa Almanya askeri anlamda güçlü ülkelerden bir tanesidir.

Almanya'nın uluslararası koalisyonlara katılımı ve askeri gücü ile ilgili verilerin yanı sıra, kimliksel bir değişimi destekleyebilecek başka politik değişimler de söz konusudur. Bu bağlamda, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdiği, önemli dış politika kararlarında Batılı müttefikleri ile ortak hareket etme geleneği noktasında da değişimler olmuştur. İlk örneğinin Eski Yugoslavya'nın dağılması savaşları sırasında Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınması krizinde gördüğümüz, Almanya'nın yeri geldiğinde kendi çıkarları doğrultusunda ağırlık koyduğu durumların da giderek arttığı iddia edilebilir. Bu durumun bir benzerini Almanya, Irak müdahalesi sırasında

⁷ Ülkelerin ordularındaki asker sayısına karşılaştırmalı olarak şuradan ulaşılmıştır: <http://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp> Erişim Tarihi: 19.06.2016

⁸ Ülkelerin ordularının güçlerinin karşılaştırmalı olarak sıralandığı listeye şuradan ulaşılmıştır: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> , Erişim Tarihi: 19.06.2016

ABD'ye destek vermeyerek ortaya koymuştur. Yine aynı şekilde Libya meselesinde ise Fransa ve Birleşik Krallık ile farklı politikalara yönelmiştir. Bunun yanı sıra Rusya bağlantılı çatışmalarda da, enerji bağımlılığı ve tarihsel ilişkiler gibi durumlar nedeniyle, müttefiklerinden küçük farklarla da olsa değişik tutumlar sergilemiştir.

Almanya, burada yapılan değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere özellikle, çalışmanın bağımsız değişkeni olan güç kullanımına ve uluslararası müdahalelere katılıma yönelik dış politika kararları noktasında kayda değer bir değişim göstermiştir. Bunun yanı sıra askeri güç ile ilgili verilerde de bunu destekleyebilecek değişimler söz konusudur. Ayrıca, bahsi geçen değişimler, Almanya'nın izlediği diğer politikalarda da belli noktalarda görünürlük kazanmışlardır. Almanya'nın kendi çıkarları söz konusu olduğunda, geleneksel tavırlarından farklılık arz eden politikalar izlemiş olması da bu durumu destekler niteliktedir. İlerleyen bölümde bu bulgular değerlendirilecek ve bir sonuca ulaşma çabası güdülecektir.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Alman dış politikasında güç kullanımına yönelik yaklaşıma dair verilerin toplandığı ve değerlendirildiği bölümlerden açıkça anlaşılacağı üzere, birleşme öncesinde Batı Almanya, tarihsel militarist kimlikten sıyrılmış ve güç kullanımına uzak yeni bir kimlik inşa etmiştir. Bu kimlik Alman Temel Kanunu'ndaki yasalar, çok taraflılık, uluslararası arenada düşük profilli bir rol ve güç kullanımına karşı mesafeli bir duruş gibi politika ve değerler ile pekiştirilmiştir. Bunun sonucunda Batı Almanya dönemin çatışmalarında NATO sınırları dışına asker göndermekten kaçınmış, bu bağlamda gelen baskıları ise maddi yardımlar yapma yoluyla aşmıştır.

İki Almanya'nın birleşmesi ve Soğuk Savaş'ın bitişi ise yeni bir konjonktürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni ortamda hem Almanya'nın görece olarak güç unsurları artmış hem de Soğuk Savaş'ın bitmesi ile bir anda sayıları artmaya başlayan çatışmalarda müttefiklerinin ondan beklentileri artmıştır. Almanya'nın müttefiki olan ülkelerin Almanya'nın gücü ile orantılı şekilde bu krizlerin çözümünde katkı sağlaması yönünde Almanya'ya baskı yapması ve bu krizlerin bazılarının doğrudan Almanya'yı etkilemesi birleşme öncesine göre farklılaşan sonuçlar

doğurmuştur. Bu sonuçlardan ilki ise dış politikada güç kullanımına ve güç kullanımı içeren uluslararası müdahalelere katılıma yeşil ışık yakan kararların sayısının artışıdır. Bu artış karşılaştırmalı incelemenin yapıldığı bölüm hatırlandığında göz ardı edilemeyecek denli büyüktür.

Almanya'nın uluslararası müdahalelere daha sık katılmaya başlaması, "politikaların sonuçları itibari ile kimlikleri etkilediği" varsayımına binaen kimliğinin değiştiğinin bir kanıtı olarak ele alınabilir. Bu durum teorik kısımda ele alınan ve bu teze göre operasyonel hale getirilen inşacı varsayımlara da uymaktadır. Bunun yanı sıra Almanya'nın gerek Temel Yasa'daki ilgili maddeyi değiştirmesi, gerekse Kosova Savaşı'nda olduğu gibi belli noktalarda meşruiyet konusunu ihlal etmesi de bu iddiayı destekler niteliktedir. Ayrıca, Almanya'nın uluslararası kuruluşlarda düşük profilli bir rol üstlenmesi ya da müttefikleri söz konusu olduğunda çıkarlarını bir derece arka plana atabilmesi gibi birleşme öncesi geleneklerinde de önceki bölümde değinildiği üzere değişimler mevcuttur.

Teorik çerçevenin oluşturulduğu bölümde değinildiği üzere, inşacı teori devletleri sadece kapasitelerine göre değil, bundan çok daha kapsamlı bir kavram olan kimliklerine göre ayrışan olgular olarak ele almıştır. Buradaki kimlikler devletin iç yapısı da dahil olmak üzere birçok unsurdan doğarak çıkarları, dolayısıyla da dış politika kararlarını etkilemektedir. Kimliğin mahiyetinin bu birçok unsura bakarak incelenmesinin çok zor olması bu çalışmada farklı bir yöntemin kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Buna göre kimliklerin etkileri ile şekillenen dış politika kararları ortaya çıkan sonuçlar itibari ile içyapıyı ve kimliği tekrar şekillendirmektedir. Bu durumu özellikle Almanya'nın uluslararası misyonlara katılımının giderek artması ve bu konudaki iç baskının giderek azalması konusunda izlemek mümkündür. Bunun yanı sıra dış politikada izlenen düşük profilli rol

anlayışının yerine geçen daha etkin politikaların da benzer sonuçlar doğurduğunu görebiliriz. Öyle ki mülteci ve Euro krizlerinde etkin rol alan Almanya'nın yükselişe geçen aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı gibi sorunlar sonucu bu alanda daha fazla sorumluluk almak zorunda kaldığı iddia edilebilir.

Bütün bu değişimlerin sonucu olarak Alman Dış Politika kimliğinin, güç kullanımını da kapsayacak şekilde bir değişim geçirdiği söylenebilir. Nitekim hem uluslararası sistemde hem de sistemin yapısında belirgin değişimlerin yaşandığı son 25 yıllık dönemde, birleşme öncesi politikaların aynı şekilde devam ettirilmesi çok da mümkün olmamıştır. Öyle ki, Scott Erb (2003, s. 49), birleşme öncesi geliştirilen değer temelli kimliğin, realist ihtiyaçların bir sonucu olarak doğduğunu ve faydalı olduğunun görülmesi üzerine devam ettirildiğini iddia etmiştir. Yine benzer şekilde Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında Hitler dönemini ötekileştirerek edindiği kimliğin ona; güvenlik kültürü bağlamında fırsatlar sağladığı, bu bağlamda Almanya'nın bu kimliği birleşme sonrasında da devam ettirme eğiliminde olduğunu söylenebilir. Bu iki görüşe paralel şekilde, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdiği kimliğin; tarihsel ve konjonktürel etkiler bağlamında ele alınması gerektiği düşünülebilir. Bu doğrultuda, her ne kadar değişen şartlara rağmen hala aynı değerlerin korunduğu yönünde görüşler olsa da, kimliksel bir değişimin olduğu iddia edilebilir. Nitekim toplanan veriler de bu bağlamda bir değişimin olduğunu gösterir niteliktedir. Öyle ki, gerek doğrudan gerekse barış gücü misyonlarına katılım münasebetiyle güç kullanımına yönelik kararların birleşme sonucu artması, gerekse silah ihracatının artması, Suriye meselesinde Peşmerge'nin silahlandırılması gibi durumlar bu değişimi kanıtlar niteliktedir. Ancak bu değişimin Almanya'yı barışçıl değerlerden uzaklaştırdığını söylemek mümkün değildir. Nitekim Almanya, Ukrayna

meselesinde olduğu gibi diplomatik çözümler için ön plana çıkan, barışçıl çözümleri tüketmeden güç kullanımına yönelmeyen bir ülke olmaya devam etmektedir.

Bu bağlamda konjonktürde meydana gelen büyük değişimler, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında geliştirdiği, güç kullanımını neredeyse tamamen öteleyen kimliğin değişimini getirmiştir. Ancak, bu kimliğin değişimini birleşme öncesi değerlerin tamamen terk edilmesi ve II. Dünya Savaşı öncesi kimliğin yeniden ortaya çıkması şeklinde yorumlamak da yanlış olacaktır. Bu bağlamda, Almanya'nın kimliğinde meydana gelen bu değişimlerin, Hyde-Price'nin (2001) görüşüne paralel şekilde onu, “normal” bir sivil güce dönüştürdüğü iddia edilebilir. Nitekim güç kullanımı ile alakalı konularda bariz bir değişim olsa da Almanya, çok taraflılık ve diplomatik yolların öncelenmesi gibi noktalarda hala birleşme öncesi politikalarını devam ettirmektedir.

Almanya'nın güç kullanımına yönelik dış politika kimliğindeki değişimin ele alındığı bu çalışmanın kısıtları nedeniyle derinlemesine değinilemeyen, Almanya'nın AB ve uluslararası sistem içinde değişen rolü tartışmaları da, bu çalışmadakine benzer şekilde ele alınması gereken konular arasındadır. Öyle ki Avro Krizi – Yunanistan meselesinde öne çıkan, mülteci krizinde sorumluluk alan Almanya'nın, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması (*Brexit*) ile başlayan yeni süreçte nasıl bir yol izleyeceği ilgi çekebilecek konular arasındadır. Bu bağlamda özellikle daha önce değinilen “gönülsüz hegemon” gibi kavramsallaştırmaların ve bu çerçevede şekillenen tartışmaların yakın gelecekte daha fazla yaşanacağı öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- AB Haber. (2015, 01 22). *Almanya, Rusya, Ukrayna ve Fransa Dışişleri Bakanlarının Ukrayna Zirvesi*. Brüksel: <http://www.abhaber.com>.
<http://www.abhaber.com/almanya-rusya-ukrayna-ve-fransa-disisleri-bakanlarinin-ukrayna-zirvesi/> adresinden alındı
- Adenauer, K. (1952). Germany and the Problems of our Time. *Foreign Affairs*, 28(2), 156-161.
- Adenauer, K. (1953). Germany and Europe. *Foreign Affairs*, 31(3), 361-366.
- Anderson, B. (2011). *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (2007). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Arnold, E. (1991). German Foreign Policy and Unification. *International Affairs*, 67(3), 453-471.
- Art, R. J. (1980). To What Ends Military Power. *International Security*, 4(4), 3-35.
- Ashley, R. K. (1988). Untying the Sovereign State: A Double Reading of the Anachy Problematique. *Millennium: Journal of International Studies*, 17(2), 227-262.
- Aydın Koyuncu, Ç. (2001). Dış Politika Karar Verme Mekanizmalarında Kadının Yeri. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(4), 99-120.
- Balcı, A., & Kardaş, T. (2014). Realizm. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 85-96). İstanbul: Küre Yayınları.
- Baldwin, D. A. (2004). Güvenlik Kavramı. K. Kasım, & Z. A. Bakan içinde, *Uluslararası Güvenlik Sorunları* (s. 1-37). Ankara: ASAM.
- Banchof, T. (1999). German Identity and European Identity. *European Journal of International Relations*, 5(3), 259-289.
- Banchoff, T. F. (1999). *The German Problem Transformed: Institutions, Politics, and Foreign Policy 1945-1995*. Michigan: University of Michigan Press.

- Bauman, R., & Hellmann, G. (2001). Germany and the Use of Military Force: Total War, the Culture of Restraint and the Quest for Normality. *German Politics*, 10(1), 61-82.
- BBC Türkçe. (2016, 01 22). *Peşmergeye giden Alman silahları karaborsaya düştü*. BBC Türkçe. 05 09, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160122_almanya_pesmerge_silah adresinden alındı
- Berger, T. U. (1997). The Past in the Present: Historical Memory and German National Security Policy. *German Politics*, 6(1), 39-59.
- Birdal, M. S. (2014). Feminizm. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 169-180). İstanbul: Küre Yayınları.
- Blang, E. M. (2004). A Reappraisal of Germany's Vietnam Policy, 1963-1966: Ludwig Erhard's Response to America's War in Vietnam. *German Studies Review*, 27(2), 341-360.
- Bluth, C. (1995). Germany: Defining the National Interest. *The World Today*, 51(3), 51-55.
- Bower, E. (2011, 09 12). Deutsch Welle. *Germany's Libya Policy Reveals a Nation in Transition*. 05 14, 2016 tarihinde <http://www.dw.com/en/germanys-libya-policy-reveals-a-nation-in-transition/a-15367751> adresinden alındı
- Bozkurt, E. (2003). *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*. Ankara: Nobel.
- Bulmer, S., & Paterson, W. E. (1996). Germany in the European Union: Gentle Giant or Emergent Leader? *International Affairs*, 72(1), 9-32.
- Buzan, B., Weaver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework For Analysis*. London: Lynne Reinner Publishers.
- Chivvis, C. S., & Rid, T. (2009). The Roots of Germany's Russia Policy. *Survival*, 51(2), 105-122.
- Clausewitz, C. V. (1991). *Harb Üzerine*. Ankara: Gnkur. Basımevi.
- Corum, J. S. (2011). AMT Blank and The Founding of The Bundeswehr 1950-1956. J. S. Corum içinde, *Rearming Germany* (s. 29-53). Leiden: Brill.
- Cox, R. W. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millenium: Journal of International Studies*, 10(2), 126-155.
- Crawford, B. (2010). The Normative Power of A Normal State: Power and Revolutionary Vision in Germany's Post-Wall Foreign Policy. J. J. Anderson, & E. Langenbacher içinde, *From The Bonn To The Berlin Republic: Germany at*

- the Twentieth Anniversary of Unification* (s. 287-305). New York: Berghahn Books.
- Çetinkaya, Ş. (2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*(2), 241-260.
- Daisuke, A. (2013). *Pasifism and Security Identity of Japan*. Bern: Peter Lang AG.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik (Strategic Depth)*. İstanbul: Küre Yayınları.
- de Mesquita, B. B. (2006). *Principles of International Politics: People's Power, Preferences, and Perceptions*. Washington, D.C.: CQ Press.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Demir, S., & Varlık, A. B. (2013). Realist ve Liberal Teorilerde Güç Anlayışı. H. Çomak, & C. Sancaktar içinde, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar* (s. 67-89). İstanbul: Beta Yayınları.
- Demirtaş, B. (2007). Ankara ve Berlin'in Bosna Savaşı'na Yönelik Politikaları: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler*, 13(4), 57-88.
- Demirtaş, B. (2008). Geçmişten Günümüze Almanya'nın Balkanlar Politikasının Analizi: Değişim mi, Süreklilik mi? *Avrasya Dosyası*, 14(1), 331-372.
- Demirtaş, B. (2008). Systemic Changes and State Identity: Turkish and German Responses. *Insight Turkey*, 10(1), 31-54.
- Demirtaş, B. (2014). İnşacılık. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 110). İstanbul: Küre Yayınları.
- Demirtaş, B. (2014). Sivil Güç'ün Realpolitik'le İmtihanı: Almanya ve Ukrayna Krizi. *Analist Dergisi*, 37-39.
- Detke, D. (2009). *Germany Says "No": The Iraq War and the Future of German and Foreign Policy*. Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center Press.
- Deutsch, K. W. (1988). *The Analysis of International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Di Scala M., S. (2004). *Twentieth Century Europe: Politics, Society, Culture*. New York: McGraw-Hill.
- Diez, T., Bode, I., & Da Costa, A. F. (2011). *Key Concepts in International Relations*. London: SAGE Publications.
- Dinçer, O. B., & Kutlay, M. (2013). The Arab Spring: A Game Changer in Turkey-EU Relations. *Perspectives on European Politics and Society*, 14(4), 418-430.
- Djilas, A. (1995). Germany's Policy Toward the Disintegration of Yugoslavia. S. E. Hanson, & S. Willfried içinde, *Can Europe Work? Germany and the*

- Reconstruction of Postcommunist Societies* (s. 156-167). Seattle: University of Washington Press.
- Duffield, J. S. (1999). Political Culture and State Behaviour: Why Germany Confounds Neorealism. *International Organization*, 53(4), 765-803.
- Dülffer, J. (2007). "No More Postdam" Konrad Adenauer's Nightmare and the Basis of his International Orientation. *German Politics and Society*, 25(2), 19-42.
- DW. (2010, 05 31). DW Türkçe. *DW - Almanya Cumhurbaşkanı Köhler istifa etti*. 05 15, 2016 tarihinde <http://www.dw.com/tr/almanya-cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-k%C3%B6hler-istifa-etti/a-5635591> adresinden alındı
- DW. (2016, 06 17). *DW Türkçe*. 06 18, 2016 tarihinde Deutsche Welle: <http://www.dw.com/tr/94-ya%C5%9F%C4%B1ndaki-naziye-be%C5%9F-y%C4%B1l-hapis-cezas%C4%B1/a-19338796> adresinden alındı
- DW Türkçe. (2014, 09 01). *Almanya Kürtlere silah gönderiyor*. Deutsch Welle. 05 12, 2016 tarihinde <http://www.dw.com/tr/almanya-k%C3%BCrtlere-silah-g%C3%B6nderiyor/a-17892089> adresinden alındı
- Dyson, T. (2016). Energy Security and Germany's Response to Russian Revisionism: The Dangers of Civillian Power. *German Politics*, 24(4), 1-20.
- Erb, S. (2003). *German Foreign Policy*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Ereker, F. A. (2004). İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 1(3), 1-36.
- Eрмаğani, İ. (2012). Uluslararası Siyasette Kosova'nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler ve Türkiye'nin Genel Balkanlar Politikası. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 371-390.
- Fierke, K. M. (2010). Constructivism. T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith içinde, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (s. 177-193). New York: Oxford University Press.
- Forsberg, T. (2005). German Foreign Policy and the War on Iraq: Anti - Americanism, Pacifism or Emancipation? *Security Dialogue*, 36(2), 213-231.
- Fullbrook, M. (2008). *Almanya'nın Kısa Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Fürtig, H. (2007). Playing the Mucle-Man or New Self-Assuredness? Germany and The Iraq War. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 1(3), 311-329.

- Gress, D. (1991). The Politics of German Unification. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 38(1), 140-152.
- Hampton, M. N. (2000). The Past, Present, and The Perhaps' is Germany a Normal Power? *Security Studies*, 10(2), 179-202.
- Harding, L. (2011, 03 17). The Guardian. *Germany won't send forces to Libya, foreign minister declares.* 05 16, 2016 tarihinde <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/17/germany-rules-out-libya-military> adresinden alındı
- Hopf, T. (1998). The Promises of Constructivism in International Relations Theory. *International Security*, 23(1), 171-200.
- Hughes, G. R. (2002). "We are not Seeking Strength for its Own Sake": The British Labour Party, West Germany and Cold War. *Cold War History*, 3(1), 67-94.
- Huntington, S. P. (2002). Medeniyetler Çatışması mı? K. Gürsoy içinde, *Medeniyetler Çatışması mı?* (s. 30-60). Ankara: Altay Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı Yay.
- Hyde-Price, A. (2001). Germany and the Kosovo War: Still a Civillian Power? *German Politics*, 10(1), 19-34.
- Hyde-Price, A. (2003). Foreign and Security Policy. S. Padgett, W. E. Paterson, & G. Smith içinde, *Developments in German Politics 3* (s. 184-206). New York: Palgrave Macmillan.
- J. Art, R., & Jervis, R. (2007). *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*. New York: Pearson Longman.
- Kadercan, B. (2014). Güç. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 217-226). İstanbul: Küre Yayınları.
- Katzenstein, P. J. (1997). United Germany in an Integrating Europe. P. J. Katzenstein içinde, *Tamed Power: Germany in Europe* (s. 1-47). New York: Cornell University Press.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2001). *Power and Interdependence*. New York: Longman.
- Keskin, F. (2009). Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler*, 6(21), 67-88.
- Lantis, J. S. (2002). *Strategic Dilemmas and Evolution of German Foreign Policy Since Unification*. London: Praeger.

- Larsen, H. B. (2012). The Russo-Georgian War and Beyond: Towards a European Great Power Concert. *European Security*, 21(1), 102-121.
- Lawson, S. (2012). *International Relations*. Cambridge: Politiy Press.
- Lebow, R. N. (2010). Classical Realism. T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith içinde, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (s. 59-75). Oxford: Oxford University Press.
- Linklater, A. (2008). The Achivements of Critical Theory. S. Smith, K. Booth, & M. Zalewski içinde, *International Theory: Positivsm and Beyond* (s. 279-300). Cambridge: Cambridge University Press.
- Longhurst, K. (2004). *Germany and The Use of Force*. Manchester: Manchester University Press.
- Marsh, D. (1994). *Germany and Europe: The Crisis of Unity*. Reading: Mandarin.
- Mauil, H. W. (1990). Germany and Japan: The New Civilian Powers. *Foreign Affairs*, 69(5), 91-106.
- McDonald, M. (2008). Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14(4), 563-587.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- Meiers, F.-J. (2003). A Change of Course? German Foreign and Security Policy After Unification. W. Gellner, & J. D. Robertson içinde, *The Berlin Republic: German Unification and A Decade of Changes* (s. 195-216). London: Frank Cass.
- Merkel, P. H. (1975). The German Janus: From West Politik to Ostpolitik. *Political Science Quarterly*, 89(4), 803-824.
- Mingst, K. A. (2004). *Essentials of International Relations*. London: Norton.
- Miskimmon, A. (2012). German Foreign Policy and the Libya Crisis. *German Politics*, 21(4), 392-410.
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473-524.
- Moravcsik, A. (2010). The New Liberalism. C. Reus-Smit, & D. Snidal içinde, *The Oxford Handbook of International Relations* (s. 234-254). New York: Oxford University Press.
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.

- Münch, R. (2005). German Nation and German Identity: Continuity and Change from the 1770s to the 1990s. B. Heurlin içinde, *Germany in Europe in the Nineties* (s. 13-44). London: Macmillan Press.
- Newham, R. (2007). Economic Linkage and Willy Brandt's Ostpolitik: The Case of the Warsaw Treaty. *German Politics*, 16(2), 247-263.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç*. Ankara: Elips Yayınları.
- Oğuzlu, T. (2014). Liberalizm. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 97-108). İstanbul: Küre Yayınları.
- Otte, M., & Greve, J. (2000). *A Rising Middle Power?: German Foreign Policy in Transformation, 19889-1999*. New York: St. Martin's Press.
- Öztürk, E. (2014). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 74-85). İstanbul: Küre Yayınları.
- Paterson, W. E. (2003). Germany and Europe. S. Padgett, W. E. Paterson, & G. Smith içinde, *Developments in German Politics 3* (s. 206-227). New York: Palgrave Macmillan.
- Paterson, W. E. (2011). The Reluctant Hegemon? Germany Moves Centre Stage in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 49, 57-75.
- Peifer, D. (2016). Why Germany Won't Be Dropping Bombs on Syria, Iraq or Mali. *Orbis*, 660(2), 266-279.
- Peters, D. (2001). The Debate About A New German Foreign Policy After Unification. V. Rittberger içinde, *German Foreign Policy Since Unification: Theories and Case Studies* (s. 11-37). Manchester: Manchester University Press.
- Pirinççi, F. (2005). Alman Dış Politikasında Süreklilik ve Değişimin Alman Bölünmüşlüğü Bağlamında Analizi. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 24(2), 1-23.
- Pond, E. (1990). A Wall Destroyed: The Dynamics of German Unification in the GDR. *International Security*, 15(2), 35-66.
- Ratka, E. (2012). Germany and The Arab Spring-Foreign Policy Between New Activism and Old Habits. *German Politics and Society*, 30(2), 59-74.
- Reus-Smit, C. (2005). Constructivism. S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit, & J. True içinde, *Theories of International Relations: Third Edition* (s. 188-213). New York: Palgrave Macmillan.

- Reuters. (2015, 12 15). *Germany to support military campaign against IS after French appeal*. Reuters. 05 15, 2016 tarihinde <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-germany-idUSKBN0TF0UB20151126> adresinden alındı
- Risse, T., Engelmann-Martin, D., Knopf, H.-J., & Rocher, K. (1999). To Euro or Not to Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union. *European Journal of International Relations*, 5(2), 147-187.
- Roberts, J. M. (2003). *Yirminci Yüzyıl Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Rotschild, E. (2007). What is Security. B. Buzan, & H. Lene içinde, *International Security III: Widening Security* (s. 1-35). London: SAGE.
- Rumelili, B. (2014). Kimlik. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 260). İstanbul: Küre Yayınları.
- Russett, B. (1994). *Grasping the Democratic Peace*. New Jersey: Princeton University Press.
- Sander, O. (2005). *Siyasi Tarih: 1918 - 1994*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Savaş, H. (2001). Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu - II. C.Ü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 101-111.
- Seipp, A. (2011). A Reasonable "Yes": The Social Democrats and West German Rearmament, 1945-1956. J. S. Corum içinde, *Rearming Germany* (s. 55-71). Leiden: Brill.
- Smith, S. (2005). The Contested Concept of Security. K. Booth içinde, *Critical Security Studies and World Politics* (s. 27-62). London: Lynne Rienner.
- Sönmezoğlu, F. (2009). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sur, M. (2010). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta.
- Tanrısever, O. F. (2005). Güç. A. Eralp içinde, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* (s. 53-73). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanrısever, O. F. (2014). Güvenlik. A. Eralp içinde, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* (s. 107-125). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taslaman, C., & Taslaman, F. (2013). Contemporary Just War Theory: Paul Ramsey and Michael Walzer. *Akademik Araştırmalar Dergisi*(59), 1-20.
- Thies, J. (1995). Germany: Europe's Reluctant Great Power. *The World Today*, 51(10), 186-190.

- Tickner, J. A. (1997). You Just Don't Understand: Troubled Engagements Between Feminists and IR Theorists. *International Studies Quarterly*(41), 611-632.
- Tickner, J. A., & Sjoberg, L. (2010). Feminism. T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith içinde, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (s. 195-213). Oxford: Oxford University Press.
- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih*. İstanbul: Der Yayınları.
- Vogel, T. (2011). The Himmerod Memorandum and the Beginning of West German Security Policy. J. S. Corum içinde, *Rearming Germany* (s. 3-29). Leiden: Brill.
- Walt, S. M. (1998). International Relations: One World Many Theories. *Foreign Policy*(110), 29-46.
- Waltz, K. N. (1978). *Theory of International Relations*. Illinois: Waveland Press.
- Wende, P. (2005). *A History of Germany*. London: Palgrave Macmillan.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, P. D. (2008). *Security Studies: An Introduction*. New York: Routledge.
- Winkler, H. A., & Murphy, M. C. (1994). Rebuilding of a Nation: The Germans Before and After Unification. *Daedalus*, 123(1), 107-127.
- Wolfers, A. (2007). "National Security" as a Ambiguous Symbol. B. Buzan, & L. Hansen içinde, *International Security* (s. 15-30). London: SAGE Publications.
- Wolff, J. (2013). Democracy Promotion and Civillian Power: The Example of Germany's 'Value-Oriented' Foreign Policy. *German Politics*, 22(4), 477-493.
- Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*. İstanbul: İmge Yayınları.
- Yalvaç, F. (2014). Eleştirel Teori. Ş. Kardaş, & A. Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 149-160). İstanbul: Küre Yayınları.
- Zguric, B. (2012). Challenges for Democracy in Countries Affected by The Arab Spring. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 23(4), 417-434.
- Zimmermann, H. (2003). Quiet German: The Vietnam War and the Federal Republic of Germany. C. Goscha, & M. Voisse içinde, *La Guerre du Vietnam et l'Europe 1963 - 1973* (s. 49-64). Bruxelles: Bruylant.

